

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

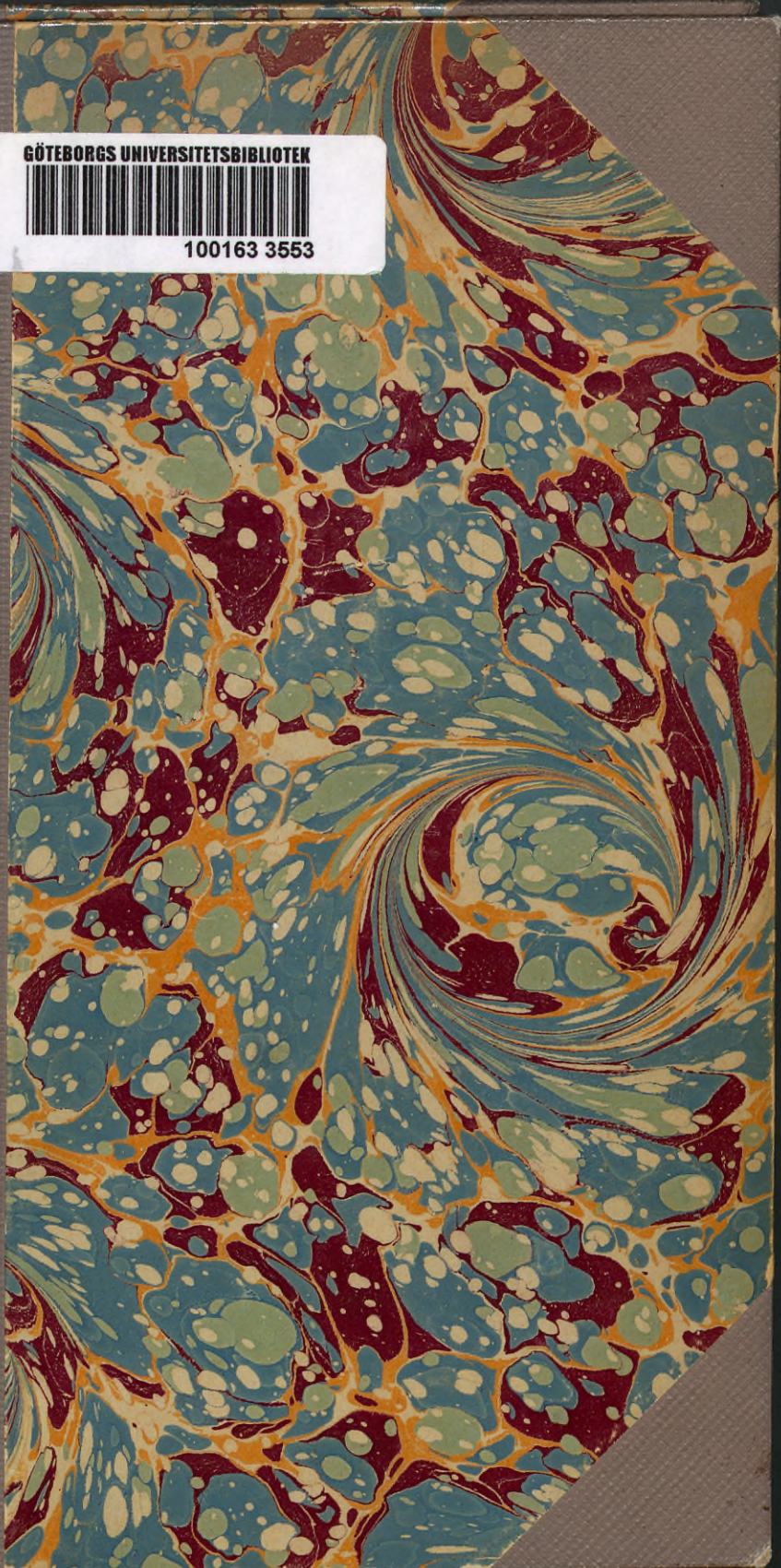
This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100163 3553

Allmänna Sektionen

Teol.
Moral.

STADEN I KAROLINSKA Sjukhuset

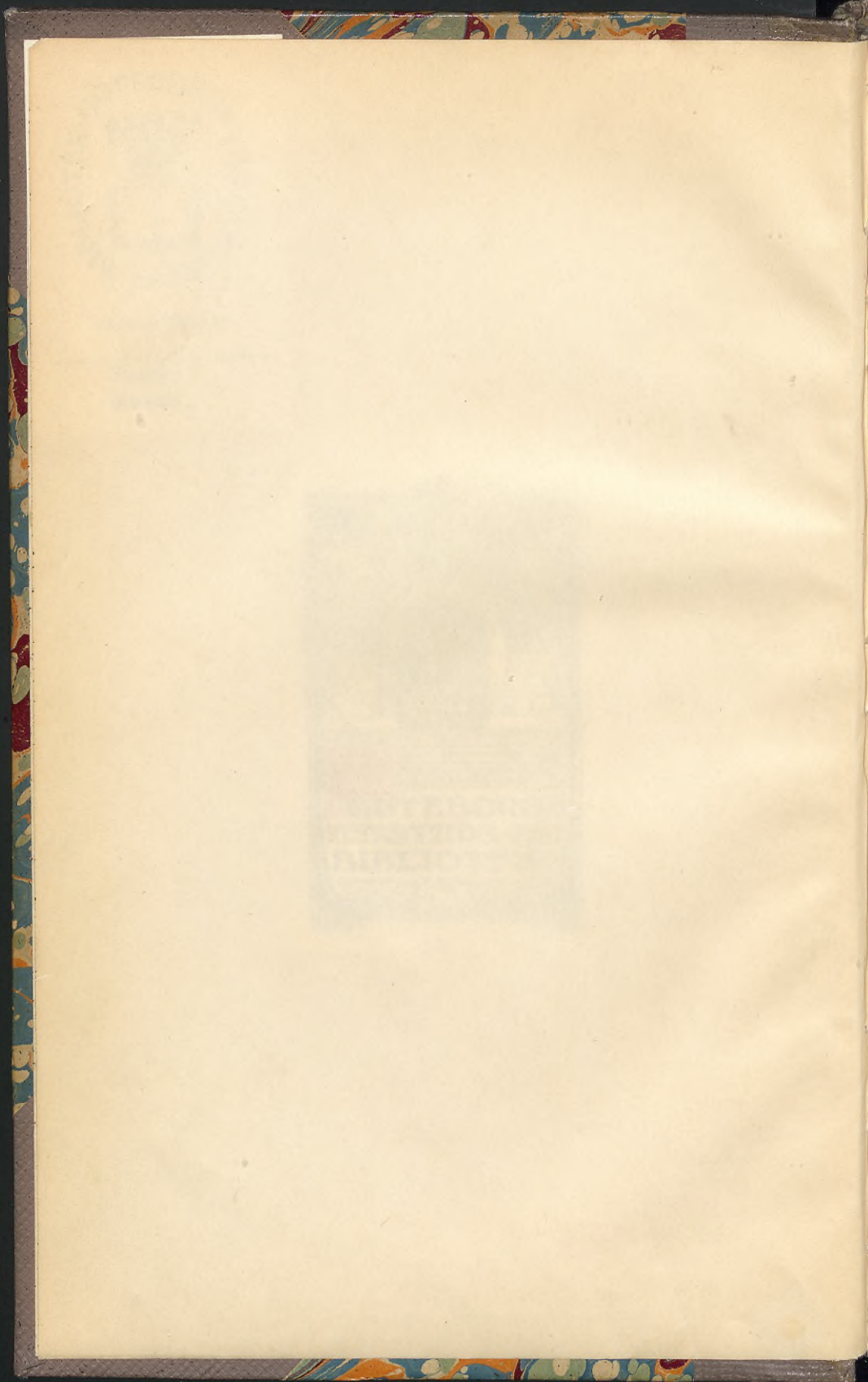
LANDTARBETARERÅGÅN

ÅRSMÖTE DEN 22 SEPTEMBER 1907
HÖRSAL I KAROLINSKA Sjukhuset
KAROLINSKA Sjukhuset, Stockholm

REVISOR: N. J. S. SÖDERSTRÖM

STYRELSE: N. J. S. SÖDERSTRÖM
K. S. SÖDERSTRÖM
& SÖDERSTRÖM

SOCIALA SPÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

I.

LANDTARBETARFRÅGAN

FÖREDRAG HÅLLET PÅ FÖRANSTALTANDE AF
UPPSALA KRISTLIGA STUDENTFÖRBUND
Å STUDENTKÅRENS LOKAL D. 21 OKT. 1907

AF

KYRKOHERDE ALBIN HOLM

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.B.
(I DISTRIBUTION)

INSTITUTIONEN FÖR KEMISKA FÖRHÅLLNINGAR

LANDTÄRRETTSPRAXIS

AV
HANS
ALMÖVIST

UTGITT AV
HANS
ALMÖVIST

UPPSALA 1907

ALMÖVIST & WIRSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Den om jag så får säga socialhistoriska utgångspunkten för denna aftons föredrag är den s. k. skördestrejken i Skåne sommaren och hösten d. å. Då det är ganska svårt att i ett enda föredrag lämna tillräckligt precist besked i denna begränsade men invecklade problempunkt, anser jag det vara min skyldighet att allra först påpeka de lättast tillgängliga, något så när betydande orienteringsmedlen.

Bland lokaltidningarna nämner jag Höganäs Tidning, Helsingborgs Dagblad, Helsingborgs-Posten och Öresunds-Posten.

Af öfriga skånska tidningar ha som prononcerade arbetsgifvareorgan framträdt Sydsvenska Dagbladet Snällposten och Malmötidningen Skånska Aftonbladet. Rätt god belysning har gifvits af Skånska Dagbladet. Utförligast har å arbetarehåll Arbetet varit; äfven Landskrona Kuriren har innehållit ingående artiklar. Bland större tidningar som ägnat omsorg åt utredningen af hithörande problem vill jag erinra om Stockholms Dagblad och Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning.

Det kan låta välvisligt, men är dock nödvändigt att påpeka, att hvar och en, som med någon utsikt till opartisk öfverblick vill lära känna striden, ovillkorligen måste taga del af *båda* sidornas tidningsorgan. En mycket stor part af det missförstånd och oförstånd, som råder i frågan, beror därpå, att man är ensidigt upplyst.

Å Centralförbundets för socialt arbete vägnar har Uppsala studentkårs v. ordf. fil. kand. G. Thunander besökt

strejkplatserna och lämnat en redogörelse för stridens orsaker och förlopp.

Frågan om den aktuella skördestrejken vidgar sig till en fråga om landtarbetarerörelsen i dess helhet. Här erbjuds arbetet: Landtarbetarefrågan, ett försök till utredning af H. F. Spak tillfälle till väckande orientering. Spaks bok skall förblifva en källa för kännedomen om den svenska landtarbetarerörelsen i början på 1900-talet. Ännu viktigare är *den* omständigheten att genom denna broschyr det första mera verkningskraftiga försöket gjorts att införa jordbruksarbetareproblemet i den offentliga moraliska och nationalekonomiska diskussionen.

Som bekant har det starkaste stridsämnet varit det s. k. kollektiva aftalet, som arbetarna fordrat, men arbetsgifvaren förvägrat.

I detta ärende har jag satt mig i skriftlig förbindelse med sekreteraren i Skånska landtmännens arbetsgifvareförening och i Skånska landtarbetareförbundet. Jag frågade på hvilka hufvudsakliga grunder herrar arbetsgifvare stödde sin vägran och herrar arbetare sitt kraf.

Från landtarbetareförbundets sekreterare ingick ett motiveradt svar, affattadt i tre punkter, som här skola återgifvas i original:

1. Arbetarna önska tjänstehjonsstadgans afskaffande, därför att en inhuman husbonde med stöd af denna kan totalt förbittra lifvet för ett misshagligt tjänstehjon. Tjänaren är hänvisad att i tvistigt fall inför domstol mot husbonde föra talan, men därtill är han förhindrad af ekonomiska skäl och står alltså så godt som rättslös.

2. Tjänstehjonsstadgan påbjuder det rent personliga aftalets ingående mellan två parter. Tjänstehjonet är den svagaste och får vid aftals ingående helt böja sig för husbonden i allt väsentligt.

3. Tjänstehjon är bundet vid sin plats för helt år och kan ej, äfven om fördelaktigare plats under året bjudes, taga denna. Vid tjänsteårets slut står den ej längre öppen. Det är kanske i ännu högre grad nödvändigt för de lösa jordbruksarbetarna (daglönarna) att framställa fordran på gemensamt aftal, enär dessa af arbetsgifvarna under den döda säsongen, då intet aftal fastställer aflöningen, hänvisas att lefva på en lön så låg, att det i många fall gränsar till det orimliga.

Från arbetsgifvarnas sekreterare inkom intet svar.

För den utanför stående synes det själfklart, att den säkraste vägen till lösning är *underhandling*. Det synes ofrånkomligt, att den part, som ej vill underhandla, begår ett felsteg. En sådan part frestar till strid. Men det synes lika ofrånkomligt, att, ifall strid skulle utbryta, skördestrejk och mjölkningsstrejk äro tveeggade vapen. Den part, som i en eventuell kamp tillgriper sådana kampmedel — påminnande om dum-dum-kulorna i boerkriget — begår ett felsteg.

Hur har nu saken faktiskt utvecklats sig?

Den 14 aug. ingick Skånska landtarbetareförbundets förtroendeman till Skånska landtmännens arbetsgifvareförening med följande skrivelse:

Eslöf den 14 aug. 1907.

Till Skånska Landtmännens Arbetsgifvareförening.

Undertecknad tager sig härmed friheten på uppdrag af mina kommittenter för Eder påpeka att lönerörelse, iscensatt af vår afdelning n:o 47 Spannarps, pågår vid följande Eder förening tillslutna gårdar: Spannarps, Karindal och Heringe. Underhandlingar hafva pågått om lönevillkoren och troligt är, att man kunnat enas om dessa, men begäran om kollektivaftalets införande har af herrars arbetsgifvare ej kunnat beviljas, enär (enl. deras utsago) Eder organisation lägger

hinder i vägen därför. För att nu om möjligt undvika öppen konflikt vilja vi föreslå, det Ni ville utse ombud, befullmäktigade att om denna sak träda i underhandling med representanter för vårt förbund. Benäget svar härå torde senast till den 19 dennes sändas under ofvanbefintliga adress.

Skulle svar uteblifva eller underhandling ej komma till stånd förbehålla vi oss rätt att efter den dagen vidtaga de åtgärder vi anse lämpliga.

För Skånska Landtarbetareförbundet

Albin Hansson.

Det har sagts, att med afseende på denna skrifvelses formulering *det* felet skulle begåtts, att icke ett ultimatum framställt med meddelande, att strejk skulle utbryta viss dag, såvida ej den begärda underhandlingen beviljades. Jag kan ej instämma i detta klander. Hela skrifvelsen ger ju vid handen, att arbetarna ämna tillgripa det yttersta, om underhandlingsanbudet förkastas. *Däremot* var det ett afgjordt fel, att ej samtidigt liknande skrifvelse afläts till *alla* gårdarna, äfven t. ex. Bjärbolund och Lönhult.

Att emellertid en klar och kraftig underhandlingsvillighet förelåg å arbetarnas sida visa ock de ord, med hvilka en ledande artikel i Arbetet afslutas: »För vår del vilja vi hemställa till landets regering, att hon tillsätter en nämnd på 7 eller 9 personer, som får i uppdrag uppgöra ett förslag till uppgörelse, som förelägges parterna. Om till denna nämnd regeringen utser praktiska män från båda håll, som ta råd af parterna, är det vår lifligaste öfvertygelse, att de skola lyckas göra upp ett förslag, som skall bli till fördel för både jordbruk, godsägare och arbetare.»

Till svar på det nämnda underhandlingsanbudet ingick från Skånska landtmännens arbetsgifvareförenings styrelse följande skrifvelse:

Malmö den 21 aug. 1907.

Skånska landtarbetareförbundets Expedition. Eslöf.

Till svar å Eder skrifvelse af den 14 dennes rörande underhandling med arbetarna å Karindal m. fl. gårdar får jag meddela, att styrelsen, som tagit frågan i öfvervägande, finner ej sådana förhållanden föreligga vid sagda gårdar, att den begärda underhandlingen är af nöden.

Efter uppdrag

Gustaf Persson.

Härmed ådagalade arbetsgifvarna en brist på hänsyn, som hvarje socialt skolad moral och hvarje omdömesgifvare, som sträfvar efter absolut opartiskhet, måste likställa med arbetarnas skördestrejk. Det är en svag tröst för fosterlandsvännen, att arbetsgifvarna säkerligen ej själfva insågo, huru illa de gjorde. Hvad som följde, veta vi. Drifna framåt genom motståndarnas underhandlingsvägran etablerade arbetarna skördestrejk och hotade med mjölkningsstrejk. Genom att använda ett tveeggadt vapen hafva de tillfogat sig själfva det svåraste såret. Hade i stället under lojalt fortsättande af sitt arbete gång på gång energiskt och outtröttligt drifvit fram sina underhandlingsanspråk, — ja, då hade de haft *hela* den tänkande allmänheten *så godt som utan undantag* på sin sida. Genom en lika oklok som hänsynslös taktik har deras sympatiposition i det allmänna medvetandet trängts betydligt tillbaka. Det är sant, hvad en af vårt lands främsta offentliga personligheter d:r Carl Herslow i Malmö, helt nyss sade i sitt politiska testamente: »Den, som gör sig skyldig till våldsgärningar — och en våldsgärnings vederlike, ingenting mindre, är såväl skördestrejker som mjölkningsstrejker —, han begår ej blott en orättfärdighet, men han begår tillika — en *dumhet*.»

En nytta har skördestrejken haft med sig. Den har öppnat mångas ögon för nödvändigheten af en permanent, statlig, med statens maktbefogenhet utrustad skiljedomsinstitution, som oklickbart kan prevenera — låt mig säga renhållningsstrejk, vattenledningsstrejk, strejk vid elektricitetsverk, kommunikationsstrejk, skördestrejk, mjölkningsstrejk och kreatursfodrarestrejk. Å *ena* sidan skola genom en dylik anordning sådana strejker omöjliggöras, hvilka medföra oproportionerligt stora förluster för arbetsgifvaren och skada för samhället, i det de förstöra samhällets näringsmedel och afskåra det ekonomiska lifvets pulsådor. Å *andra* sidan upprätthålles härigenom bestämdt och klart arbetarnas rätt, i det arbetsgifvaren icke kan utan vidare vid utlupen aftalstid afskeda ett arbetarelag blott därför, att det begär löneförhöjning, utan komma arbetarnas kraf att för hvarje gång noggrant pröfvas och kommer resultatet att sättas i öfverensstämmelse med i det allmänna lifvet kurserande, säkerligen allt rättvisare och rättvisare vardande ekonomiska grundsynpunkter.

Hur står saken just nu?

Äfven i konfliktens sista skede ha arbetarna ådagalagt sitt underhandlingsallvar genom att *tre* särskilda gånger vädja till skiljedom.

Ungefär den 10 sept. afsände sekreteraren för Skånes socialdemokratiska distrikt herr Johan Nilsson ett telegram till jordbruksministern med anmodan, att denne måtte söka sammanföra parterna i skånska landtarbetarekonflikten till förhandlingar under ordförandeskap af exempelvis doktor Henning Elmqvist från Stockholm.

Med rätta hänvisade jordbruksministern till statens förlikningsman i orten såsom närmaste forum.

Denne, öfverstelöjtnant Berger, som för tillfället befann sig i Stockholm, erhöll så fort ske kunde från herr Johan Nilsson skriftlig begäran att medla i ärendet.

För en hvar, som följt med utvecklingsförloppet, var det klart, att bakom herr Johan Nilsson stodo *alla* de i konflikten i nordvästra Skåne indragna landtarbetarna. På förlikningsmannens till Skånska landtmännens arbetsgifvareförening med anledning af herr Johan Nilssons skrifvelse ingifna förslag till medling, svarade emellertid arbetsgifvareföreningen, att den ej kunde reflektera på anbudet, *enär detta ej ingått direkt från landtarbetareafdelningen.*

Så godt som ögonblickligen inkom då landtarbetarnas ombud med samma anhållan till förlikningsmannen.

Det är en glädje att kunna konstatera, att på denna bas underhandling inleddts. Första sammanträdet hölls i Helsingborg i onsdags, den 16 okt. Därvid uppnåddes enighet angående aflöningsvillkoren. Såväl strejk som lockout skall under förhandlingstiden inställas. Sammanträdet kommer att fortsättas i Eslöv i öfvermorgon, onsdagen den 23 okt.

Ännu återstår ordnandet af den brännbara frågan, huruvida och på hvilka villkor de arbetare, som under konflikten lämnat arbetet eller afskedats, skola återtagas i arbetet.

Det mest önskvärda är naturligtvis, att parterna redan i detta underhandlingsskede må kunna komma öfverens. Den nyligen skedda uppgörelsen i Råbelöfskonflikten synes båda godt. Där gick schismen ännu djupare: arbetarna förmenades där fullständigt rätten att tillhöra fackförening. Och där hade schismen varat ett helt halfår.

Skulle emellertid enighet ej uppnås, väntar den skånska allmänheten både på landsbygden och i städerna, att vår regering skall lägga sitt ord i vågskålen.

Jag har i all anspråkslöshet och på ett föga uttömmande sätt sökt leda in i landtarbetareproblemet senaste faser. Jag öfvergår till en generell etisk försöksvärdering af rörelsen i fråga och till en försöksanalys af de plikter, som åligger Kristi lärjungar gentemot densamma.

Vi bortse från alla irringar och öfverdrifter, från alla brister och synder å ömse sidor, vi söka tränga in i frågans väsen och spörja: Finns det något berättigadt i landtarbetare-rörelsen?

Landtarbetarefrågans praktiska kärna är föreningsrättskravet med dess förutsättning: underhandlingsvillighet å ömse sidor och dess corollarium: det kollektiva aftalet, noga afpassadt, både ur arbetsgifvare- och arbetaresynpunkt efter jordbrukets säregna villkor. Och kärnan i kärnan är kravet på den successiva ekonomiska omläggning, som öfverallt, där verklig arbetsvillighet finnes, åt proletariatet öppnar tillgång till ett i alla hänseenden fullt människovärdigt tillvarelsesätt.

Är Kristi kyrka beredd på och villig att gifva sin anslutning till dessa rättfärdighetskrav?

Om 100 år äro vi där. Om 100 år skall Jesu Kristi kyrka säga: Det var märkvärdigt, att inte kristna människor i 1900-talets början mera allmänt förstodo, att *detta* grundkristliga ideal var det innersta i landtarbetarerörelsen — kristna människor, som vilja vara representanter för den högsta tänkbara moraliska idealitet? Vi känna det bevingade ordet: Kristendomen är icke en religion bland religioner; kristendomen är *religionen*. Vi kristna tro oss med samma rätt kunna säga: Kristendomen är inte ett etiskt system vid sidan om andra etiska system; kristendomen är *etiken*. Men förhåller det sig så — ja, då ha människorna rätt att fordra, att vi kristna skola anbringa de djupaste och varmaste etiska synpunkterna på lifvet, då ha de rätt att kräfva stark sympati hos oss, hvarhelst rättfärdighetskravet lågar.

Förvisso — vår högsta uppgift äfven gentemot landtarbetarne är att söka föra dem till den Kristustro, som ensam frälsar och lyckliggör en människa, och till det lif i Kristi församling, där människokärlekens varmaste källor strömma. Men skall detta blifva möjligt, vilja vi hoppas kunna vinna den ringaste framgång åt våra innersta religiösa och moraliska

intentioner — då måste vi utan människofruktan men också utan ett nära till hands liggande popularitetsbegär, endast därför att vårt kristna samvete tvingar oss därtill, erkänna och, så snart vår kristna kallelse drifver oss åt detta håll, stötta under kärnan i landtarbetarerörelsen och kärnan i kärnan.

De kristna måste låta landtarbetarne existera som organiserade landtarbetare. Hur kan någon tro, att det skall lyckas oss att drifva fackföreningsrörelsen ut ur historien? Blotta klokheten, som ingalunda behöfver vara främmande för en djupare etik, manar oss till försiktighet i vårt förhållande till denna brusande folkrörelse. En *annan* fråga är, hur vi som kristna skola ställa oss till kombinationen fackföreningsrörelse och socialdemokratisk partipolitik — en fråga, på hvilken jag, huru gärna jag än skulle önska det, ej har tid att i dag närmare ingå. Och vidare: Är det mycket underligt, att landtarbetarne med harm vända sig mot oss kristna såsom kristna och mot kristendomen såsom kristendom, ifall vi befinnas likgiltiga för eller afvisande mot eller rent af bekämpande *deras* sjudande lifsin-tressen, *deras* brinnande framtidsförhoppningar?

Men en intensiv moralisk rening och fördjupning — det är målet. Landtarbetarnes vinnande för det kristna idealet i hela dess förlösande kraft — det är målet. Men den, som vill målet, den måste vilja medlen.

Dock — äro ej dylika ansträngningar ett Sisyfusarbete? Har inte den faktiska afkristning, som både individuellt och gruppvis kan förspörjas hos alla samhällsklasser, här fortskridit till en principiell förnekelse? Äro inte de framgångar, man här väntar, endast tomma fantasier hos några hyperoptimistiska, opraktiska nutidskristna?

Äfven *om* så skulle synas, ha vi därför rätt — den högre rätten, kristlig rätt — att lämna en hel folkklass som landtarbetarne ur sikte? Ha vi rätt som folkkyrkokristna och folk-

kyrkopräster att här släppa taget? *Finns* det djupast sedt någon annan form för kristna mänskors umgänge med och lif ibland ateister än kärlekens outtömliga, ständigt förnyade försök att vinna motståndarne för Kristustron?

Men det är icke sant, att landarbetarnes enda religiösa substans är irreligiositet, principiellt Kristusförakt. Det är icke ens alltid sant, att landarbetarens religiositet är en tabula rasa.

Det må först och främst med styrka häfdas, att kristlig tro, ja, kyrklig kristendom i åtskilliga fall är till finnandes hos landarbetaren. Jag skulle knappast tro — och jag menar mig ha en smula erfarenhet på detta område — att i stort sedt och då *alla* religionens sidor tagas i betraktande, förhållandena härvidlag äro ogynnsammare i landarbetareklassen än inom andra samhällsklasser. Betonas bör att landarbetarne härutinnan stå ej så lite högre än städernas fackarbetare.

Vidare är religionslikgiltighet som bekant icke utan vidare identisk med religionsfientlighet. Den förstnämnda egenskapen har i långliga tider förefunnits inom vissa delar af statareklassen, långt innan ens aningen om en landarbetare-rörelse uppstått i någon jordbruksarbetares sinne. Denna *likgiltighet* har i så måtto skärpts af landarbetarerörelsen, att i många fall jordbruksarbetarens hela andliga kraft och alla andliga intressen absorberats af löneförbättringssträfvan. Å andra sidan får det ej nekas, att just denna större andliga liflighet och rörlighet, som i och för sig är någonting godt, otvifvelaktigt skall kunna drifva de djupare religiösa och moraliska behofven i höjden, när dessa en gång vaknat.

Där *är* likgiltighet. Där *är* en tabula rasa. Men just därför kallas vi att skriva något i landarbetarnes tomma konto. Det gäller att där skriva med stadig hand: Rättfärdighet åt arbetarne! men med lika tydliga bokstäfver:

Rättfärdighet åt arbetsgifvaren! Vi skola där så småningom söka få *den* sanningen inskrifven: Arbetaren må på intet område af lifvet och i intet afseende nöja sig med en undermålig moral! Endast en landtarbetarestam med fullödlig moral kan hoppas varaktig framgång för berättigade anspråk. Och skulle det än dröja många år, så ge vi kristna oss ej, förrän vi med flammande skrift fått inrista i landtarbetarens ofta så tomma själ den högsta sanning vi själfva känna och den djupaste erfarenhet vi själfva gjort: Endast genom den personliga gemenskapen med vår himmelske Fader i Kristus kunna vi vinna den lycka, efter hvilken vi alla trå. Landtarbetarne ha lika lite som någon annan samhällsklass råd att undvara eller kasta bort denna lycka.

Det skall villigt medgifvas, att det kan vara obeskrifligt svårt att få någonting skrifvet på dessa tomma taflor. Men det är en eggande uppgift för det äkta kristliga nutidssinnet. Och den, som tror på Gud, kan ej betvifla, att detta arbete skall ha sin lön.

Ett och annat tecken synes ock ge vid handen, att linjen rör sig uppåt. Landtarbetarnas andliga konto är redan nu ej blott en tabula rasa. Här verka tysta, men outtröttliga krafter hos hustrurna, döttrarna, systrarna, barnen i riktning hän mot kristendomen. Här och där börjar äfven hos männen gry en förståelse af att det är både oriktigt och oklokt att kämpa mot kristendomen. Allt detta oafsedt den kristendomsvänlighet — kristliga sympatier frälsa ingen, men kristendomsvänlighet gör dock ett ganska godt intryck ej minst i nutidslifvet — och den tydliga, positiva tro, hvarom jag nyss talade, och som åtminstone här och hvar är till finnandes.

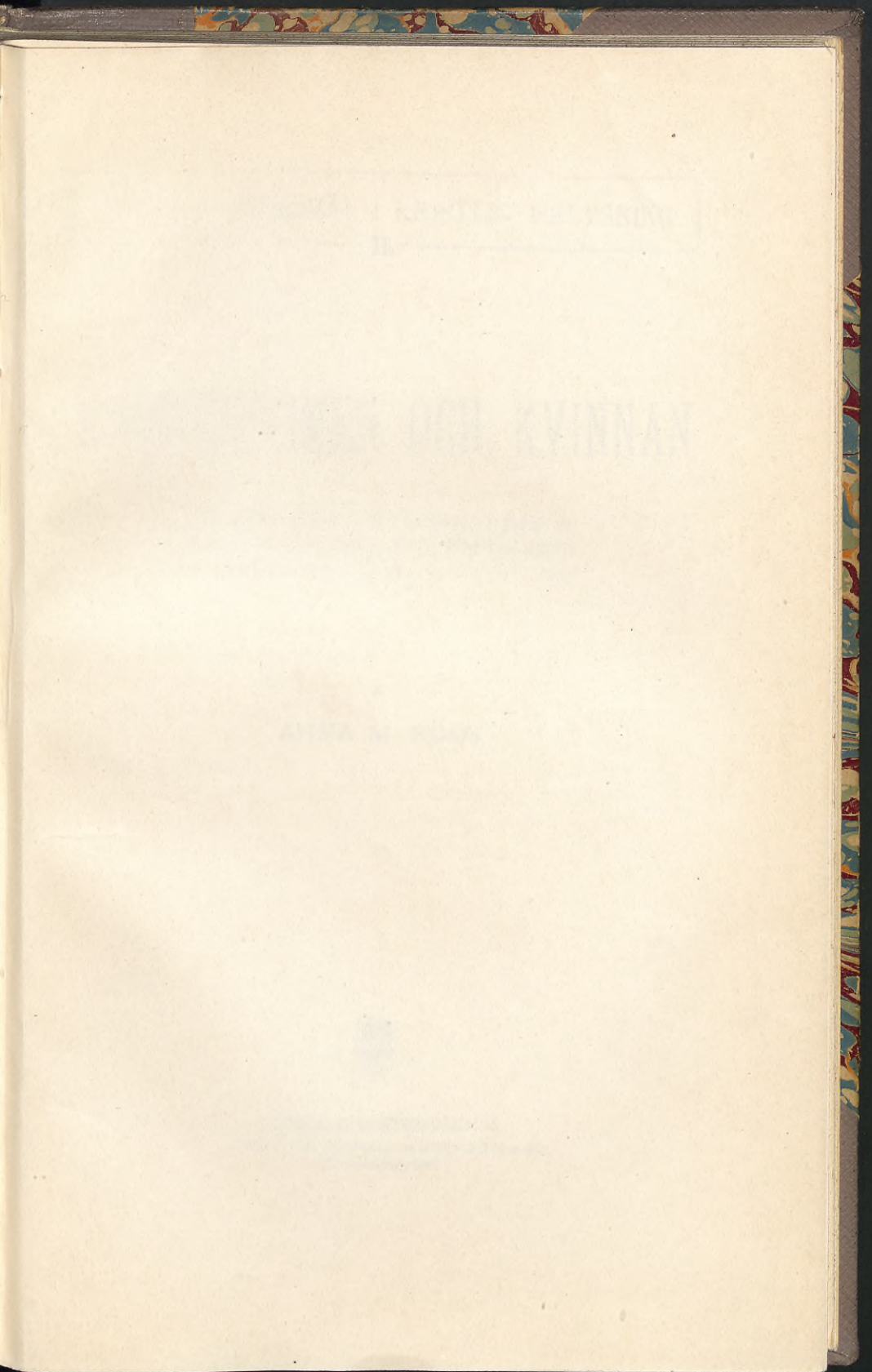
I den polemik, som — i Dagens Nyheter och Arbetet — förts om kristendomens princip och verkningar mellan d:r Bengt Lidfors och d:r Pehr Rosenius, säger den förstnämnde på ett ställe: »Min kritik har ingalunda till yttersta mål att skaffa kristendomen ur världen, utan vill blott vara en insats

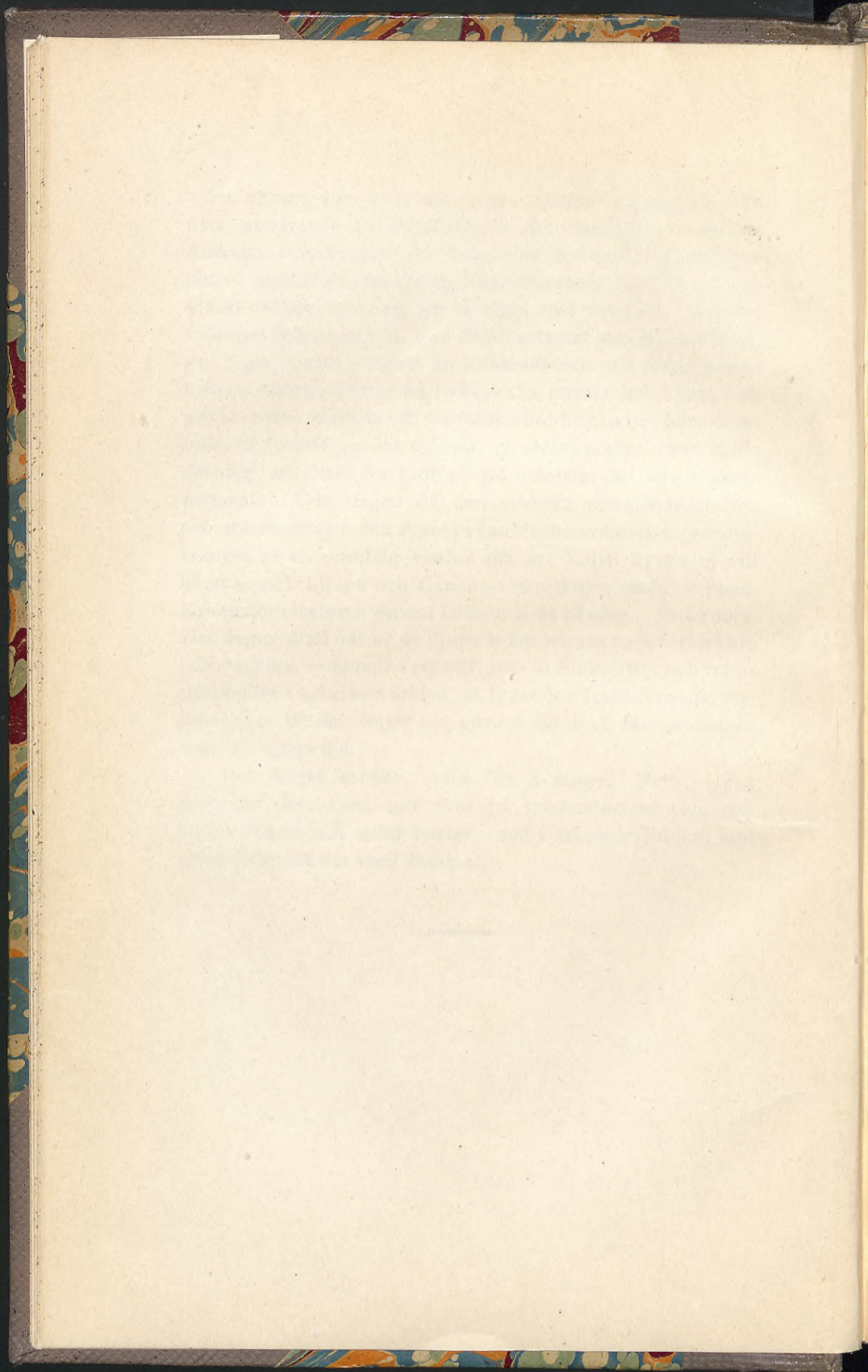
i den aktion, som afser att störta vulgärkristendomen från dess nuvarande maktställning i det moderna samhället. Afskaffa statskyrkan och tillerkänn kristendomen samma plats i samhället som andra religionsformer, så skall jag och säkert många med mig gärna lägga ned vapnen.» (Arbetet fredagen den 27 sept. d. å.) Så öfvertygad som jag är därom, att ingen annan religion än kristendomen och ingen annan kristen samfundsform än folkkyrkan förmår hålla vårt folk på den rätta religiösa och moraliska höjdnivån och bära detta folks lif framåt genom tiderna, så ofrånkomligt visst synes det mig, att dessa d:r Lidfors' ord innebära det allvarligaste memento. Den dagen då den svenska socialdemokratien och enkannerligen den svenska landtarbetarörelsen genomtränges af en orubblig visshet om att Kristi kyrka ej vill härska, men hjälpa och tjäna, — den dagen skola vapnen, Kristusförnekelsens vapen, falla ur dess händer. Ja än mer. *Den* dagen skall där ur de djupa leden höras en röst, starkare och starkare, samlande i sig allt, som är lifskraftigt och framtidsdugligt i arbetarevärlden, så lydande: Jesus Kristus, försonare och broder, förlåt oss, gör oss till dina, lär oss, om än sent, att tjäna dig.

Det dröjer kanske, innan det kommer. Men — jag upprepar det: Den, som tror på kristendomens Gud och på en religiös och sedlig botten grund i arbetarevärlden, kan ej betvifla, att det *skall* komma.

SOCIALA SPÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

II.

KRISTENDOMEN OCH KVINNAN

FÖREDRAG HÅLLET PÅ FÖRANSTALTANDE AF
UPPSALA KRISTLIGA STUDENTFÖRBUND
Å STUDENTKÅRENS LOKAL D. 1 NOV. 1907

AF

ANNA M. ROOS

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

SOCIALA SÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

KRISTENDOMEN OCH KVINNAN

AV
SÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING
SOCIETY FOR THE
1907

1907

UPPSALA 1907

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

(S. 111)

Det är ett uttalande af apostelen Paulus, som ovillkorligen kommer för ens tanke, när man blir anmodad att tala öfver det ämne, som jag i dag har att behandla.

Det är detta: »Här är icke fråga om man eller kvinna, ty I ären alla ett i Kristus Jesus.»

Dessa ord äro uttryck för den åskådning, som ser människan såsom evighetsvarelse. Inför denna åskådning: hvarje människosjäl af begynnelsen utgången af Gud, ägande inom sig en gnista af gudomligt lif, alltjämt bevarande i sitt innersta djup — om än bortskymd, om än omedveten — en trängtan till den Evige och en gång — efter kamp och sökande — till Honom återvändande —, inför den åskådningen blir det till ett förhållande af jämförelsevis ringa betydelse om människan under detta jordelif är man eller kvinna.

Den hade varit förebådad, den uppfattning Paulus här uttalar, redan på det första bladet af den Heliga skrift: »Gud skapade människan efter sitt beläte. — Man och kvinna skapade han dem».

Här stå mannen och kvinnan såsom olika uttryck för Guds skapartanke utan någon inbördes gradering — afsedda att komplettera hvarandra, att stödja hvarandra.

Det är denna uppfattning af människan, som gjort att kristendomen med nödvändighet måste bringa åt kvinnan förlossning ur förakt och trälldom, änskönt någon sådan befrielse icke direkt predikas i nya testamentet.

Men visserligen kunde det i början på många håll synas som om hvad den kristna religionen bragte kvinnan vore

ökadt tvång och icke ökad frihet. Så blef t. ex. förhållandet hos de germanska folken. Där hade kvinnan af ålder haft en aktad ställning, hade i somliga stammar t. o. m. rätt att yttra sig på tinget i de allmänna angelägenheterna. Där funnos kvinnor som voro prästinnor, där funnos sierskor, högt vördade af hela stammen. Men då dessa samma germanska stammar blifvit omvända till kristendomen — då nedsjönk småningom också hos dem kvinnan till en föraktad och kufvad ställning.

Det låter sig icke förneka att alltifrån tredje och fjärde seklet af vår tideräkning och ända in till våra dagar flertalet af dem som predikat kristendomen också predikat kvinnans underkastelse. Ja, redan före antydda epok, redan i kristendomens äldsta tid, synas många kristna lärare icke ha varit frigjorda från den antika uppfattningen af kvinnan såsom ett i allo underlägset väsen. Paulus själf har ingalunda alltid höjt sig till den äktkristna uppfattning han i nyss citerade yttrande gör sig till tolk för. Han har, såsom vi alla veta, på mer än ett ställe yttrat sig om kvinnan som en lägre varelse. Men man får ej alltför mycket förundra sig öfver att kristendomens stora tanke ej strax förmådde arbeta sig fram. Vi veta, att såväl bland judarna som bland grekerna intog kvinnan vid den tid då Kristus lefde på jorden, en ringaktad ställning. Från Israels äldre historia minnas vi gestalter sådana som Mirjam, Moses syster, och Deborah, hon som i många år styrde Israels folk; från Hellas minnas vi — från sjätte årh. före Kr. — Corinna och Sappho, hyllade såsom jämbördiga med, om ej öfverträffande de främsta manliga diktare på sin tid. Men några århundraden senare var kvinnans ställning en helt annan, både i Palestina och i Hellas. I Aten lefde hon nästan så instängd som en nutida haremskvinna. Och — såsom vanligen plägar ske — samtidigt med att man börjat missakta kvinnans intelligens, började man alltmer missakta hennes moral. När Platon, — som ju dock var en af sin tids ädlaste och vidsyntaste

andar —, i en af sina dialoger uttalar den meningen, att lastbara och lögnaktiga män i en följande inkarnation blifva kvinnor, då är det ingen som opponerar sig emot den underliggande tanken — hvilken tydligen betraktas som ett axiom — att kvinnorna äro i alla afseenden sämre än männen.

Det är mot bakgrunden af en sådan uppfattning vi ha att se en Pauli och andra tidiga kristna författares åsikter om kvinnan. Och det är med afseende fäst på denna allmänt utbredda åskådning, som vi snarare måste förundra oss öfver att finna till hvilken grad likväl kvinnorna förmodade under den första kristna tiden göra sig gällande.

På den senaste tiden har man fått alltmera klart för sig hvilken stor roll kvinnan i själfva verket spelat i fråga om den äldsta kyrkans verksamhet. Harnack har framdragit en del fakta i detta afseende, hans lärjunge Zscharnack har ytterligare gjort undersökningar härutinnan, och äfven andra forskare ha ägnat sin uppmärksamhet åt detta hittills föga beaktade förhållande. Man har påmint om huru det i Ap. G. upprepade gånger talas om att de nybildade församlingarna till stor del bestodo af kvinnor, ja ibland också förestodos af kvinnor. Man har erinrat om denna Febe »i församlingens tjänst i Kenkräa», hvilken man förut menat vara en diakonissa men hvilken man nu anser ha varit en församlingsföreståndarinna och äfvenså en framstående missionär. Och man har pekat på denna Priscilla, hvilken i Ap. G. på flera ställen nämnes jämte sin make Aqvilas, och som, enligt traditionen, skall ha varit långt mera betydande än denne. Johannes Chrysostomus tillskrifver Priscilla hela äran af att ha omvändt till kristendomen den lärde alexandrinske juden Apollos, och professor Harnack framställer en hypotes, att hon skulle vara författare till Ebreeerbrevet — något som skulle ge ett plausibelt skäl för denna skrifts anonymitet. Kvinnorna voro den första kristna tidens verksamaste missionärer, har en författare yttrat. De vandrade omkring från stad till stad, botade sjuka och

predikade med glödande hänförelse evangeliet. De hade hört dens röst som kom med det glada budskapet äfven till med, de hade lyssnat till honom som predikat för de fångar förlossning. Och de hade stått upp i jublande glädje, i tack och lof, de som så länge gått böjda under oket; de hade skyndat ut i världen att fröjdefullt förkunna sin Mästares namn, att med gladt mod lida, ja dö för Hans skull.

Det fattades väl icke ens i de första tiderna män som opponerade sig emot denna kvinnans offentliga verksamhet; spår däraf skönjas ju redan i nya testamentet. Men den entusiasm som här vällde fram var alltför mäktig, dessa kvinnor, som voro lyckliga öfver att få tjäna sin Herre, voro alltför brinnande i sin tro, i sitt nit för att låta hejda sig af motståndet. Det gagn de gjorde Kristi församling var också alltför påtagligt, det mod de visade då de ledo martyrdöden, ingaf alltför mycket vördnad.

Men reaktionen kom dock — och kom rätt snart. Då kyrkan blef alltmera organiserad, då gudstjänsten blef alltmera bunden af ceremonier, då präster och biskopar fingo alltmera makt — då trängdes kvinnorna undan. Hvad som synes ha i icke ringa grad bidragit till reaktionen var den del många kvinnor togo i hvarjehanda såsom kätterska betraktade rörelser, som t. ex. i den gnostiska rörelsen. Det var flera af dessa kätterska sekter som öppet erkände och påkallade kvinnans verksamhet. Man förstod där betydelsen för det religiösa lifvet af kvinnans snabba mottaglighet för det inre lifvets ingifvelser, af hennes förmåga af hängifven själföförlömmelse — denna själfhängivelse som är villkoret för att människoanden skall kunna helt genomträngas af Guds Ande. Och det berättas att en stor del af t. ex. gnostikernas skrifter — med deras mystiskt allegoriska, ofta så djuptänkta innehåll — tillkommit så att man upptecknat hvad som meddelats af kvinnor, försatta i det hänryckningens tillstånd om hvilket Paulus talar. Inom den mera ortodoxa kyrkan hade man däremot för det mesta, äfven när man

tolererat den kvinnliga verksamheten, gjort det något motvilligt. Och då nu sekterna erkände och använde kvinnoarbetet på det religiösa området, blefvo snart nog för kyrkans män kvinnopredikan och kätteri så godt som liktydiga begrepp.

Här och där förekom dock äfven i den ortodoxa kyrkan kvinnlig predikoverksamhet ganska långt framåt i tiden. Så tala den syriska kyrkans i femte seklet affattade kanoniska regler om »kristna prästinnor». På en af öarna i det Ägäiska hafvet har man funnit en gammal inskription, där det också talas om en kristen prästinna. På Irland, denna ö som är så märklig i kyrkohistoriskt hänseende, från hvilken så många hänförda missionärer utgingo till Europas kontinent — där förekom det ännu i sjätte seklet att kvinnor tjänstgjorde framför altaret.

Och beträffande missionärsverksamhet är det skäl att påminna om dessa benediktinernunnor, hvilka Bonifacius i åttonde århundradet tillkallade från England för att jämte honom arbeta bland de hedniska stammarna i Tyskland, och af hvilka några — såsom en Lioba, en Valpurga, kända icke blott för sin fromhet utan ock för sin intelligens och sin för tidehvarvet höga bildning — med stor framgång där förkunnade kristendomen.

Men för dem som ville förneka kvinnan rätten att predika evangelium, var det icke svårt att finna vapen.

Man hade ju hos aposteln Paulus flera uttalanden om kvinnans värde och hennes rättigheter, hvilka alls icke öfverensstämde med de ord af honom som i början af detta föredrag citerades. Och redan i de första kapitlen af den Heliga skrifts första bok röja sig ju i detta afseende tvefaldiga strömningar. I första kapitlet af 1 Mosebok säges, såsom ofvan anfördes, att Gud skapade såväl kvinnan som mannen till sitt beläte, men i samma boks andra kapitel förtäljes, att kvinnan skapades af mannens reffben, för hans skull och att hon blef den som införde i världen synden och döden. Med

denna anklagelse var det man kufvade kvinnorna. »I bären skulden för att vår Herre Jesus Kristus måste lida korssets död», sade man till dem; »I hafven infört i världen den synd, för hvars skuld den oskyldige måste lida». Denna anklagelse framställdes af flera kyrkofäder — bland andra af Tertullianus —, och den framställes ännu i våra dagar. Jag läste för icke länge sedan en schweizisk författarinns skildring af ett konfirmationsförhör i en katolsk kyrka, där hon själf närvarit.

— Vet du, — sade biskopen, som förrättade konfirmationen, till en liten flicka, — hvem som infört synden i världen?

— Det är djäfvulen, svarade den lilla.

— Men hvem var det som lyssnade till djäfvulen?

— Det var Eva.

— Och hvem lydde honom?

— Det var Eva.

— Nåväl, hvem har då dragit förbannelsen öfver oss, hvem har fördärfvat världen, hvem har orsakat Guds sons död? Det är Eva, inte sant? Det är kvinnan! Det är hon som har gjort oss till syndare — kom ihåg det i hela ditt lif!

Och den lilla flickan sänkte i blygsel sitt hufvud och rodnade öfver att tillhöra detta förkastade och föraktliga kön, medan prelaten med högburet hufvud — stolt och belåten öfver att icke vara kvinna, — fortsatte sin rond.

Det var Bernhard af Clairvaux som i elfte århundradet öfversatte ett uttalande i Pauli bref till Korinterna med orden: »Kvinnan tige i församlingen». Egentligen lyder texten, som bekant, sålunda: »Må edra kvinnor tiga i församlingen». Och det råd, som därpå följer: att kvinnorna böra i sina hem fråga sina män om hvad de vilja veta, antyder att aposteln här — såsom på många andra ställen i sina epistlar — gör ett uttalande, ger ett råd med direkt anledning af klagomål, som inlupit från den församling han skrifver till. Vi veta ju, att den första kristna tidens gudstjänstliga sammankomster icke voro så bundna af föreskrifter och ritual som de sedermera

blifvit; vid dessa sammankomster uppträdde hvilken som därtill kände sig manad. Ofta tyckes gudstjänsten till stor del ha bestått af diskussion. Hvem som ville, framställde en fråga, och hvem som hade ett svar att gifva, gaf det. I betraktande af den stora skillnaden i bildning emellan dåtidens grekiska män och grekiska kvinnor, är det lätt att tänka sig, att kvinnornas frågor ofta voro mycket barnsliga och måste väcka en viss otålighet hos männen. Och med hågkomst af huru de forntida grekiska kvinnorna i allmänhet ansågos synnerligen talföra och lifliga, kunna vi också godt tänka oss, att de upptogo alltför mycket tid vid diskussionerna. Och så ha antagligen männen i bref till aposteln klagat öfver detta missförhållande.

Vi ha ett intressant motstycke till dessa hypotetiska klagomål i en skrift från tredje årh. e. Kr. kallad Pistis Sophia, hvilken gjorts till föremål för undersökningar af ett par nutida forskare. I denna skrift berättas huru aposteln Petrus inför sin Herre och Mästare utgjuter sig i klagomål öfver att Maria Magdalena är så oerhördt talträngd. Han säger till Jesus: »Herre, kvinnorna skulle väl någon gång kunna upphöra med sina frågor, så att vi i vår ordning kunde få fråga». Och han tillägger längre fram: »Vi kunna inte längre uthärda med denna kvinna, som icke låter oss få tala men själf talar utan uppehåll». Maria Magdalena å sin sida beklagar sig öfver Petrus: »Herre, jag skulle vilja uttala den uppenbarelse af ordet, som blifvit mig gifven, men jag är rädd för Petrus, som hotar mig och hatar mitt kön». På det hela tyckes emellertid förf. till denna skrift gifva männen rätt; han låter Jesus förmana kvinnorna: »Gifven också männen, edra bröder, tillfälle att göra frågor».

Om vi i denna skrift ha att söka ett eko af traditioner från apostlarnas tid, om verkligen dessa kvinnor, hvilka åtföljde Mästaren, ibland väckt någon förtret bland de manliga lärjungarna genom alltför mycket talande och frågande — det kunna vi ju numera icke veta. I alla händelser är det ju

icke den bild vi genom evangelierna få af dessa kvinnor. Och mera antagligt tyckes vara att ifrågavarande dialog är tillkommen i tendentiöst syfte och är uttryck för missnöjet hos någon församlingsmedlem, hvilken — liksom korintierna — känt sig öfverväldigad af kvinnlig talträngdhet och lånat auktoriteten af både aposteln Petrus och Mästaren själf för att tillrättavisa dem.

Hvad än Paulus på andra ställen må ha yttrat om kvinnans underlägsenhet — just dessa ord: »Må edra kvinnor tige i församlingen», kunna *icke* anses menade som ett generellt förbud mot kvinnlig predikoverksamhet; de voro, som sagdt, en förmaning i ett särskildt fall.

Legenden berättar, att en gång i den helige Bernhards af Clairvaux närvaro det undret skedde att en madonnabild i en kyrka begynte tala. Strax upphof det myndiga helgonet sin stämma och dundrade: »Kvinnan tige i församlingen». Jag vet icke om denna legend är diktad af en ironiker. Men det kan ju nästan förefalla så som om någon velat härmed satiriskt framhålla kontrasten emellan den dyrkan som den katolska kyrkan ägnar henne, som kallas »Guds moder», och det förakt hon ägnar hennes kön. Emellertid, när Bernhard af Clairvaux genom sin lilla förändring i ordalydelsen gaf Pauli anförda ord en räckvidd, som de ej ursprungligen voro afsedda att äga, då införde han därmed icke ett nytt system inom Kyrkan, han beseglade blott ett redan fullbordadt faktum. Den åsikt där uttalades var redan den allmänt förhärskande. Kvinnan hade redan böjt sitt hufvud under tystnadens ok, hon hade blifvit van vid att betraktas som den förkastade, den föraktade. Hon skulle till och med få höra huru man på kyrkomöten öfverlade om hon hade en själ eller icke, om hon vore att betrakta som en människa eller — såsom några af kyrkans män menade — såsom ett djur. Och ännu när renässansens dag brutit in, kunde hon få höra en af de främste humanisterna — den store Erasmus — förklara, att »kvinnan är ett dumt och narraktigt djur».

När man skådar tillbaka på kvinnosläktets historia — hvilken vemodsfull syn är det icke! Hvilka ändlösa skaror af kvinnor som fått lida icke blott af hårdhet och förtryck, men af skammen, den ohjälpliga smäleken af sitt kön. Det finns ett folk som under många sekel förföljts och föraktats i alla Europas länder och som ännu ej öfverallt är befriadt från hånet och förnedringen; men detta folk har dock alltid kunnat finna en tröst i sin egen stolthet, i sin orubbligt bibehållna öfvertygelse om att i själfva verket vara sina bödler öfverlägset. Hvar två eller tre af Israels folk voro församlade, där kunde de höja sina hufvuden och tala om huru de dock voro Guds egendomsfolk, där kunde de gemensamt drömma om den efterlängtade, den stundande befrielsen. Men kvinnorna — de vågade icke ens tro att de voro med orätt föraktade. De hade ju orsakat allt ondt i världen! De hade blott att böja sina hufvud i stum sorg.

De som endast känt den art af smäleken hvilken kan träffa individen — de veta ingenting om den än tyngre börda som ligger i att tillhöra en ras eller ett kön som bär ringaktningens märke. Om människor döma orättvist om ens egen personlighet — då har man dock hoppet om att en gång kunna tvinga dem inse, att man är en annan än hvad de trott. Men att tillhöra ett släkte som bär missaktningens tecken, huru utsägligt hopplöst synes icke detta!

Långsamt har utvecklingen gått framåt för kvinnan. Somliga tider har hon krupit framåt — krupit på sina knän —, somliga tider har hon gått, långa tider har hon helt stått stilla — i vanmakt, i sorg, i förödmjukelse. En och annan har skyndat framåt, full af ifver, af mod, af kraft — före sina medsystrar, kämpande för dem. Men ofta nog ha dessa pionierer stupat — stupat under hånet och förföljelserna. Ja, långsamt har utvecklingen gått — ända tills den allra sista tiden. Men nu har det begynt dagas i öster.

Det vore ju öfverdrifvet att i våra dagar i civiliserade länder tala om ett förtryck af kvinnan — annat än i sär-

skilda fall — och ett förakt för kvinnan — annat än sporadiskt framträdande. Men helt visst finns det ingen kvinna som ej någon gång förnummit liksom dyningarna af de föraktets vågor, hvilka sköljt öfver hennes bortgångna medsystrars hufvud. Säkert är det ingen kvinna, som ej emellanåt hört män i ringaktande ton tala om kvinnosläktet i dess helhet. Åtminstone har hon alltid någon gång som barn fått höra pojkars öfverlägsna: »Äh, du är ju bara en flicka!»

Jag kommer ihåg något som en fattig liten gumma en gång sade mig. Hon hörde kyrkklockorna ringa i S:t. Johannes kyrka i Stockholm, och så sade hon: »Nu ringer det i den stora klockan — då är det någon herre som är död. Men ibland ringa de i den lilla klockan, och då är det bara något litet fruntimmer som dött!»

Det behöfver ju inte påpekas att detta var något som gumman fått, som man brukar säga, om bakfoten. Men hela föreställningen tyckes mig så betecknande för en undergifven kvinnlig vana att alltid, som en gifven sak, tänka sig själf försatt på en ringare plats — t. o. m. vid grafven.

Och det låter sig icke förnekas, att där i mycket af den argumentation man brukar få höra mot kvinnans kraf på full jämställdhet med mannen gömmer sig en rest af gammal ringaktning — om än ofta inlindad i mycket vackra ord.

Bland dem som nu för tiden sätta sig emot kvinnans fullständiga frigörelse — frigörelsen från de skrankor, hvilka hindra henne att utveckla alla de gåfvor Gud gifvit henne —, finnas ju vissa kristna, som ensidigt fasthålla vid några af Pauli uttalanden. Men de talrikaste och de mäktigaste af kvinnans motståndare torde i närvarande stund befinnas vara bland dem, hvilka hylla en materialistisk lifsåskådning. Det är klart, att så snart man är af den mening att själen är helt beroende af kroppen, får sitt lif med denna, mister sitt lif med denna, då ligger det nära till hands att tänka att den olika organism som de skilda könen äga, måste ha en afgörande betydelse för intel-

ligensens, för sjäslifvets både grad och art, liksom för några decennier sedan en känd kulturhistoriker ville bevisa, att man kan räkna ut ett folks religion, ifall man känner till de geografiska förhållandena i dess hemtrakt. Det är också klart, att man, ifall man har en empirisk världsåskådning, går helt induktivt till väga, när man vill bedöma könets olika prestationsmöjligheter på intelligensens område: man undersöker hvilketdera könet som har åstadkommit mest på vetenskapens, på konstens, på litteraturens områden — hvarvid man tager föga hänsyn till det faktum att kvinnorna ända intill den senaste tiden genom mångahanda band — af hvilka de, som sed och allmän uppfattning pålagt icke varit de minst tyngande — varit förhindrade att utveckla de möjligheter som funnits inom dem.

Naturligtvis kan det ej förnekas, att det finns personer med materialistisk världsåskådning, som likväl äro ifriga kämpar för kvinnans frigörelse. Men är det kvinnor, så är ju saken ej underlig: då kommer själfupphållelsedriften med. Är det åter män, så torde det vanligen vara en viss ridderlig instinkt som gör dem oberoende af materialismens konsekvenser. Ty mest konsekvent är det onekligen, så snart man hyser en empirisk världsåskådning, att underkänna kvinnans anspråk på att betraktas som sjäsligt jämbördig med mannen.

De flesta af dem som på senare tider häftigt smädat kvinnan, ha ju ock varit kristendomens motståndare och öfver hufvud antipatiskt stämda emot hvarje idealistisk världsåskådning. Jag behöfver blott påminna om namnen Schopenhauer, Nietzsche, Weininger — alla dessa som med än dystert, än gäckande hån varierat Predikarens: »En kvinna har blifvit mig bittrare än döden».

Det kräfves i själfva verket en idealistisk världsuppfattning, en tro på människan såsom evighetsvarelse, för att känna förvissning om att könet skiljer ej till grad om än, i viss mån, till art. Det kräfves härvidlag, ännu så

länge, en deduktiv argumentering, ehuru det kanske ej dröjer så länge innan man också på induktiv väg kan komma till samma resultat.

Men finns det inkonsekventa materialister som kämpa för kvinnans frigörelse, så finns det ju å andra sidan onekligen många personer med idealistisk åskådning som äro motståndare till denna frigörelse. Deras åskådning är väl för det mesta en vanesak, en olust för det som är nytt. Och deras idealism torde i allmänhet vara mindre genomtänkt än hvad de själfva föreställa sig.

Det är f. ö. ganska intressant att iakttaga hurusom rätt många män, hvilka ej helt vilja gå in på att kvinnans stämman må göra sig gällande jämte mannens, likväl gärna vilja släppa henne fram på ett område där de själfva äro jämförelsevis mindre intresserade. Så har nyligen en politiker, som ej är benägen för att låta kvinnan få politisk rösträtt, förordat att hon skall få rätt att bekläda predikoämbetet. Å andra sidan finnes det präster och kyrkligt intresserade personer som skulle fasa för tanken på kvinnliga predikanter, men icke ha något emot att låta kvinnorna få rösträtt. Bara de inte komma in på *mitt* område, tyckes man härvidlag å omse sidor ha till lösen.

Enligt min öfvertygelse skall det icke dröja länge, innan kvinnan vunnit både den ena och den andra af dessa rättigheter. Hon skall få rätt att tjäna sina medmänniskor genom att i de allmänna angelägenheterna låta höra sin röst, som — det våga vi lita på — först och främst skall höjas för att främja barmhärtighetens och rättvisans kraf, för att hjälpa de vanlottade, för att befria de förtryckta. Och hon skall få rätt att tjäna sin Herre och Mästare. Tjäna honom liksom i den första kristna tiden: genom att bära Hans evangelium till dem som ännu ej känna hvilken frid, hvilken kraft, hvilken välsignelse Han förmår gifva.

— Nå, man kan väl tjäna sina medmänniskor utan att ha politisk rösträtt, skall troligen mången vilja invända.

Man kan väl tjäna Gud utan att äga rätten till offentligt predikande.

Ja, visserligen kan man tjäna Gud och tjäna sin nästa på hvilken plats man än har, men gåfvorna äro olika hos kvinnorna, såväl som hos männen. Och så snart gåfvor hvilka af Gud gifvits åt en kvinna, måste ligga obrukade, *därför* att hon är kvinna och såsom sådan af samhället förvägras att bruka dem — så länge har icke kvinnan nått den plats till hvilken hon af Gud bestämts.

De exempel världen hittills sett af kvinnans verksamhet i det offentliga kan man ha rätt att kalla uppmuntrande.

Australiens och Nya Zeelands kvinnor ha i det politiska lifvet visat sig främst intresserade af humanitära sträfvanden. Och i Amerika ha kvinnor, hvilka uppträdt som predikanter, visat att en kvinnas ord också kunna tränga till hjärtat, också kunna vinna själar för Herren.

Ja, det har börjat dagas för kvinnan. Helt visst skall den fullständiga frigörelsen snart komma. Han, som predikade för fångar förlossning, Han skall helt befria också kvinnan.

Och när Han befriat henne, så att hon kan stå upp och tjäna Herren af alla sina krafter och af all sin håg, hvad skall hon väl då göra för att visa sin tacksamhet?

Hur de första seklernas kvinnor visade sitt hjärtas tack, det har här nyss talats om. De gingo ut i världen och vittnade om sin Mästare, vittnade i ord och i gärning. De predikade Hans evangelium, de botade i Hans namn, de vunno tusenden för Hans höga, milda lära.

Och i våra dagar — manne icke Kristus åter behöfver kvinnorna?

I våra dagar är det hundratusentals barn som växa upp i likgiltighet för, ja stundom i ovilja för den religion de undervisas i och hetas bekänna.

Kvinnan har — det är ju en erkänd sak — en intimare förståelse af barnanaturen än mannen. Och med anledning

däraf kan man våga hoppas att om icke kristendomsundervisningen vid våra skolor dessförinnan blifvit reformerad, så nog skall den blifva det när kvinnorna fått sitt ord med. En mor, som är värd namnet mor och som har någon religiös känsla, måste, när hon hör sitt barn med uttråkad min sitta och rabbla på utanläxor i katekesen, med nödvändighet säga sig, att förmågan att felfritt läsa utantill alla katekesens frågor och svar icke på långt när kan uppväga skadan i religiöst hänseende af att barnet från början vänjer sig vid att anse som en af hufvudsakerna i religionen — om ej rent af hufvudsaken — att flitigt öfva sitt minne. Hvarje kvinna med modershjärta skall förstå, hurusom af alla de plantor som spira och gro i det unga hjärtats jordmån, är religionen på en gång den ädlaste och den ömtåligaste. Hon skall förstå att det är en förbrytelse att skada dess växt, och att ingen kunskap i världen kan ersätta känslan af en inre samhörighet med den Gud, i hvilken vi lefva, röras och hafva vår varelse.

Också på ett annat område skall kvinnans inflytande — det är jag viss om — blifva till gagn för Kristi sak.

Jag menar på missionens fält.

Ett af de förnämsta villkoren för att förmå inverka på människor — vare sig det gäller religionen eller något annat — är att förstå att sätta sig in i deras tanke- och föreställningssätt. Liksom kvinnorna bättre än männen förstå barnanaturen, så torde de ock bättre förstå huru primitiva naturer uppfatta ting och förhållanden. Människor tillhörande de ociviliserade folken förefalla oss ju ofta som stora barn. Det gäller, när man kommer till dem med för dem nya sanningar, att komma icke såsom en främling, hvilken söker påtvinga dem sitt sätt att se; man måste gå in i deras tankegång och från deras egen utgångspunkt leda dem till det nya, hvilket man vill meddela dem. Jag har läst en engelsk missionärs berättelse om hur han ropade till hinduerna på Benares' gator, att de gudar som de dyrkade voro onda,

föraktliga väsen. Jag har läst om en svensk missionär som lärde små negerbarn katekesen. Jag tror inte någondera metoden är riktig. Och jag tror att kvinnor i allmänhet taget ha mera af den anpassningsförmåga om hvilken den störste af hednamissionärer talar, då han säger att han för judarna är jude, för grekerna grek. *Målet* är ju detsamma: att förmå människor att fatta Kristus och låta sig af honom fattas, men *vägen* är olika för de olika folken, de olika individualiteterna. Redan nu är det ju ett mycket stort antal kvinnor som arbeta i hednamissionens tjänst. Men hittills ha väl dessa knappast vågat fullt följa sin intuition, det är alla skäl att antaga att de — mer eller mindre medvetet — känt sig bundna af de metoder och instruktioner som utgöra resultatet af männens uppfattning. Sålunda, i fråga om missionen är det ett ökad användande af kvinnlig intuition jag hoppas på, snarare än ett proportionsvis ökad tillopp af kvinnlig arbetskraft.

Likväl — med anledning af det som på senare tider ofta blifvit kraftigt framhållet: behofvet af ett större antal *bildade* missionärer — vill jag tillägga, att enligt min öfvertygelse skall det visa sig jämförelsevis lättare att få bildade kvinnor att gå ut som hednamissionärer än hvad det hittills visat sig att få ut bildade män på detta arbetsområde.

Och här kan jag icke underlåta att uttala ännu några ord — ehuru jag därmed egentligen går utom mitt ämne. Man får ju allt emellanåt höra röster, som klandra dem, hvilka inviga sina lif åt hednamissionen, och förmana dem att hellre ägna sig åt — som det heter — mera näralliggande plikter: att verka inom sitt eget land, bland de fattiga och okunniga skaror där finnas. Jag tillåter mig påpeka huru trångsinnadt det är att på detta sätt vilja lägga band på individualiteten. På andra områden erkänner man ju personlighetens rätt att utvälja det arbetsfält, som ligger för hans begåfning och anlag. Ingen tänker på att åt en vetenskapsman, hvars håg står till forskningsfärder i främmande länder, klandrande säga, att det

finnes ännu otillräckligt utforskadt studiematerial hemma i Sverige. »De mest näraliggande plikterna» — de äro för hvarje människa de plikter, som hon i sitt innersta känner sig drifven att uppfylla. Och om en människa känner sig dragen till missionärskallet — då är frågan den: är det en så allvarlig dragning, att det tyder på verklig begåfning åt detta håll? Men frågan är *icke* om andra människor föreställa sig, att hon skulle göra mera nytta på annat håll. —

Utom dessa båda, så att säga praktiska uppgifter, hvilka jag föreställer mig att kvinnan kommer att sätta in sin energi på — en reformerad skolundervisning och en i viss mån reformerad missionsverksamhet —, finns det ännu andra — och än viktigare — religiösa uppgifter hvilka, enligt min öfvertygelse, vänta henne.

Jag tror jag vågar förutsätta att vi alla — vi som äro här församlade — hafva den känslan att om också i våra dagar kristendomsfientligheten är mäktig, den materialistiskt färgade världsåskådningen vida utbredd, så finnes dock å andra sidan hos många en stark längtan efter ett religiöst lifsinnehåll, efter en tro som förklarar tillvaron, lyfter oss öfver dess svårigheter, hjälper själen att arbeta sig uppåt. Och därför att denna längtan är så pass allmän — särskildt, tror jag, bland ungdomen — därför har kristendomen i dessa dagar kanske större utsikter till att vinna människornas hjärtan än den på länge haft. Men nu beror det på om kristendomen skall visa sig i stånd att — så att säga — utnyttja sina chanser.

En engelsk prästman, den kände förf. till »Vi och världsalltet», Brierley, skref för några år sedan: »*Mannens* kyrkliga politik har gjort religionen förhatlig för stora skaror af frimodiga själar. Det manliga prästadömet, — som tänkte sig religionen som en det torra förståndets sak, en formel, som kunde malas fram ur de logiska begreppens kvarn, — lyckades att förläna religionen en antihuman prägel. Mannen utförde det öfverraskande konststycket att på ett sådant sätt ut-

trycka de enkla begreppen om Gud och själen, att teologien blef till en tryckande mara.»

I dessa ord framhålles på ett kraftigt sätt de två fel af hvilka kristendomsförkunnelsen — enligt den engelske författarens och äfven enligt min mening — lider: dels ett *för litet*, dels ett *för mycket*.

Ett för litet af innerlighet, af värme, af fördjupning, af den lefvande tro för hvilken Guds rike i sanning är *icke ord utan kraft*.

För ett par år sedan skref en lärd svensk teolog, att det är en vidskepelse att tro att med bönen kan vinnas annat än undergifvenhet för det som skall ske. Den lärde teologen torde icke ha betänkt, att han därmed betecknat Jesu egen lära om bönen som vidskepelse. Jesus har ju flerfaldiga gånger inskräpvt hvilka omätligt stora gåfvor vi kunna vinna genom bönen. Bedjen och I skolen få, säger han. Klappen och eder skall varda upplåtet. Tron att I skolen få det I bedjen om, och det skall gifvas eder.

Den ståndpunkt som ifrågavarande teolog härvidlag intager är emellertid en som nu för tiden är ganska vanlig. Man förstår ju, att den utgör ett slags rätt naturlig reaktion emot den populära uppfattning, som tager *bokstafligt* Jesu liknelse om domaren, hvilken blir så uttröttad af enträgna böner, att han till sist ger efter. Det är klart, att en sådan uppfattning af Gud är ovärdig en tänkande människa. Men det finnes ett annat, mera andligt sätt att uppfatta bönens makt — ett sätt som ej tyckes ha beaktats af ifrågavarande teolog och hans liktänkande. Och det är den uppfattningen att Gud, såsom varande den eviga kärleken, städse vill gifva sina barn allt godt, längtar att skänka dem af sin fullhet, men finner sig hindrad af de moln af klenroghet, af själfviskhet, af missmod som omgifva oss — liksom solen ofta af täta skyar hindras att skänka jorden allt hvad den har att ge af strålande ljus och värme. Genom bönen rena vi emellertid luften omkring oss, vi höja oss ur allt det som tynger och drager

nedåt. Och så blifva vi, då vi bedja, i stånd att mottaga af kraften från ofvan.

Nu mena likväl många, att denna kraft från ofvan förmår skänka oss endast andliga häfvor. Man uppdelar människan i en ande, hvilken Gud kan påverka, och en själ och kropp, hvilka Han icke kan påverka. Att detta tudelande i hvad Gud förmår påverka och hvad Han icke förmår influera på, ej är i enlighet med bibelns uppfattning, behöfver ju ej påvisas. Enligt med vetenskapen kan det icke heller sägas vara. Vetenskapen påstår ju visserligen icke att människan har något som kan kallas ande, men *har* hon det — ingår det i hennes väsenssammansättning något som förmår komma i förbindelse med Gud och som vi kalla ande —, då måste också denna ande stå i rapport med den öfriga delen af människan, med hennes intellektuella och fysiska förmögenheter. Ty det intima sammanhanget, den starka växelverkan på alla områden mellan allt som äger lif — det är ett af vetenskapen påvisadt faktum. Sålunda, har människan en ande såväl som själ och kropp, så måste de ömsesidigt inverka på hvarandra. Nå, — hvad nu det beträffar att det fysiska inverkar på det andliga, så äro ju alla med därom. Det finns ingen som förnekar att ett svårt kroppsligt lidande kan öfva inflytande på det inre lifvet. Men när det gäller att vända om satsen, när man säger: anden kan också inverka på kroppen, — då vilja de flesta ej vara med. Talar man med människor om det som i bibeln kallas helbrägdagörelse genom tron och märker man huru de allra flesta — äfven bland de kristna — lyssna därpå med tydlig skepticism, då tänker man ofta: I förstån icke själfva huru materialistiskt I dömen. I tron att kroppen kan påverka anden, men icke anden kroppen. Ergo är det enligt *er* mening *kroppen* som är den mäktigare, det är *materien* som är starkare än anden.

Om där i den nutida kristendomsförkunnelsen är ett för litet med afseende på antydda ämnen, så finns där å andra sidan ett för mycket af något annat.

Detta för mycket antydes af Brierley — för att åter citera den engelske förf. — då han talar om hur »kyrkan skall nödgas upphöra att tillsvarfva definitioner på allt mellan himmel och jord, med utslungande af sitt anatema mot alla som icke kunna godkänna dem». Det är icke definitionerna i sig själfva som äro af ondo, men det är förmäthenheten att vilja anse dem ofelbara, att neka namnet af kristna åt dem som ej vilja besvärja dogmerna. Att så mycket som möjligt förstå Guds hemligheter, dit böra vi visserligen sträfva; att uttrycka hvad vi tro oss förstå, det är också riktigt och nyttigt, men som den engelske teologen yttrar: »det är en försyndelse att erbjuda världen en syllogistisk frälsning».

Huru många äro icke de som velat i Kristi lära söka lösningen af lifvets gåtor, men som känt sig bortstötta af de dogmer kyrkan fordrar att vi skola bekänna!

När aposteln Petrus till sin Herre och Mästare sade: »Du är Kristus, lefvande Guds son», då svarade honom Jesus: »Häruppå skall jag bygga min församling!» Vi protestanter uttyda ju icke dessa ord som den katolska kyrkan, vi säga ej att Petrus själf var hälleberget, på hvilket Guds son ville bygga sin kyrka, vi mena att det var hans bekännelse som Jesus betecknade som det rätta lösenordet emellan Hans lärjungar. Men denna bekännelse, hvilken för Kristus var just hvad han behöfde — den godkännes *icke* af den kyrka hvilken har sitt namn efter Kristus. »Jesus är Kristus, lefvande Guds son» — nej, på den bekännelsen skulle icke aposteln Petrus lyckas blifva upptagen i vår evangelisk-lutherska kyrka.

Det är ju klart att så länge försanthållandet af ett dogmsystem betraktas som *nödvändigt* för att en människa skall kunna räknas som kristen, så hjälper det föga, att man försäkrar hjärtats lif i kärlek till Gud och människor vara det viktigaste. Ty det är nu en gång så att det förra kan kontrolleras af människor — helt enkelt genom ett förhör —, det senare däremot icke. Därför, så snart den rätta trosupp-

fattningen blir ansedd som ett oeftergifligt villkor för att man skall räknas som kristen, så blir naturnödvändigt följden den, att det blir *detta* villkor man företrädesvis vakar öfver och kontrollerar.

Och huru det har kontrollerats i fråga om den rätta läran, det veta vi alla. Det har kontrollerats med svärd och med bål, det har kontrollerats med fängelse och tortyr, det har kontrollerats med hätskt förtal och småaktiga förföljelser. I våra dagar är det, som bekant, egentligen blott den sista metoden som användes. —

Jag vill icke gå så långt som Brierley, hvilken tyckes öfvertygad om att det är helt och hållet af det kvinnliga inflytandet vi f. n. ha att vänta kristendomens räddning, dess lyftning ur torrhet, ur vanmakt — det är i alla händelser säkerligen klokare af en kvinna att icke uttala sig med alltför stor förvisning härutinnan —, men hvad jag skulle vilja påstå, det är att när kvinnorna få klart för sig att en sak är på tok, då äro de mera resoluta än männen ifråga om att begära dess förändring.

Jag är icke precis någon vän af det slagord som heter »den kvinnliga vildheten». Men uttrycket må vara mindre lyckadt — den tanke det bottenar i har sin sanning. Det finnes något impulsivt hos kvinnan, något som drifver henne till snar handling, där hon anser att handling är nödvändig. Jag tror att kvinnor skola visa sig föga benägna för att af pietetshänsyn mot teologer, som för åtskilliga hundra år sedan uppsatte formlerna för sin lifsåskådning, bibehålla dessa formler, äfven sedan de visat sig vara till allvarligt hinder för de ungas tillägnelse af kristendomens sanningar.

Och — jag kan icke underlåta att säga det då jag står inför detta auditorium — utom på kvinnan hoppas jag på ungdomen. Hos ungdomen finnes ännu den entusiasm, som sedan så ofta släckes af tröttheten, af tviflet och af detta lefvernets bekymmer. Ungdomen vågar ännu tro på att det öppna, ärliga ordet har makt att förlösa; ungdomen

vågar vilja något, äfven om det medför kamp och strid, ja förföljelse. Den mäktiga våg af religiös frigörelse, af religiös hänförelse, som *måste* komma — måtte vi få upplefva den, vi som äro här närvarande! Om det så blir män, om det blir kvinnor som härvid bli de verksammaste — hvad betyder väl det? »Här är icke man eller kvinna», här gäller det Guds sak. Här gäller det vår Herres Jesu Kristi sak. Må enhvar, som *vill* tjäna Honom, få göra det efter måttet af sina krafter! Så främjas visserligen Gudsriket bäst: genom att hvar och en får bruka de pund som Herren gifvit honom — eller henne.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs, with some lines appearing to be centered or indented. The characters are too light and blurry to be transcribed accurately.

SOCIALA SPÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

III.

OM KYRKA OCH STAT

FÖREDRAG HÅLLET PÅ FÖRANSTALTANDE AF
UPPSALA KRISTLIGA STUDENTFÖRBUND
Å STUDENTKÅRENS LOKAL DEN 8 NOV. 1907

AF

BISKOP GOTTFRID BILLING

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI A.-B.
(I DISTRIBUTION)

STADEN I UPPSALA

OM KYRKA OCH STAT

AV

ALMQUIST & WIKSELLS

UPPSALA 1908

ALMQUIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Med den frihet, som medgafs mig, då jag anmodades om att hålla detta föredrag, har jag formulerat ämnet för detsamma: Om Kyrka och Stat. Helt visst har syftet med nämnda anmodan icke varit att locka mig att till de många mer eller mindre lyckade eller misslyckade försöken att teoretiskt vetenskapligt bestämma kyrkans och statens väsende lägga ett nytt sådant utan i stället att erhålla några bidrag till att besvara den praktiska frågan: huru bör förhållandet mellan kyrka och stat ordnas för att ett folks och särskildt vårt svenska folks religiösa, sedliga och kulturella behof bäst skola tillgodoses?

Förhållandet mellan stat och kyrka har ordnats olika under historiens lopp, och det är naturligt och nödvändigt, att det måst gestaltas olika allt efter skilda tidsomständigheter. Men alltid är historien en god läromästare. Lika litet som individen ostraffadt kan emancipera sig från erfarenheter från en tidigare period af sitt lif, lika litet kan ett folk detta göra. Och utan skada kan det ej heller undandraga sig lärdom af hvad andra folk uppleft. Å andra sidan upprepa sig aldrig lif och historia. Att under en följande tid vilja fotografiskt efterbilda en föregående anordningar måste alltid bli ett misslyckadt försök. Äfven om våra dagar äro ringa i jämförelse med någon föregående period, vore det oförståndigt att, därest det nu vore möjligt, söka öfverflytta den gyllne tidens anordningar till vår.

En hastig öfverblick öfver de hufvudsakliga sätt, hvarpå man under tidernas lopp sökt ordna samarbetet mellan kyrka och stat, torde därför ej vara olämplig. Men

härvid böra ej förbises två omständigheter. Den ena, att, om jag än vid den historiska öfversikten för korthetens skull begagnar termerna: kyrka och stat, det ej bör förgätas, att föreställningen om stat och kyrka såsom två från hvarandra åtskilda organiserade samfund är för äldre tiders uppfattning främmande och först i nyare tider framkommen. Det andra, som ej bör förbises, är att, om en viss grundtyp för förhållandet mellan kyrka och stat är utmärkande för en viss tid, detta icke hindrar att vid sidan om denna kunna märkas drag, som antingen peka tillbaka på en förgången periods åskådning och praxis eller förebåda en kommande tidsutveckling.

Med dessa restriktioner skulle man kunna tala om fyra historiska faser i samlifvet mellan kyrka och stat och rubrikvis nämna dem: Missionskyrkan — Kyrkostaten — den kristliga Staten och Statskyrkan — Föreningskyrkan.

Den äldsta kristna församlingen visste sig vara en Guds skapelse, af Gud född till ett lif olikt och motsatt det naturliga; hon bars uppe af öfvertygelsen att vara Kristi kropp, ett samfund af annan art än och motsatt denna världen. För henne kunde ej ifrågakomma något samarbete med den henne omgifvande och mot henne fiendtliga världsmakten, men utan relation till denna kunde hon ej vara. Hon trodde, att den maktägande öfverheten är af Gud, af honom förordnad, en hans tjänare hvilken just såsom världslig har ett uppdrag att utföra i Guds rikes tjänst. Därför vill hon vara honom underdånig och detta ej blott af opportunitetsskäl utan äfven för samvetets, det är för Guds skull. Men å andra sidan förgat den första församlingen icke, att Jesus sagt, ej allenast: gifven kejsaren hvad kejsaren tillhör, och att det fördenskull är en gudstjänst att lyda och tjäna den världsliga öfverheten, utan också: gifven Gud det Gud tillhör, och att det fördenskull icke är säkert, att man gör Guds vilja, om man gör hvad kejsaren bjuder, utan att det kan blifva nödvändigt att vara olydig mot den världsliga öfver-

heten för att kunna lyda Gud. Församlingens ställning till sagda öfverhet var således på samma gång den lydaktiga undersåtens och den fries, som visste sig såsom en högre myndighets tjänare kallad till att äfven gent emot den världsliga öfverheten göra Guds vilja gällande.

När under 4:de århundradet kristendomen förklarades vara romerska rikets statsreligion, etablerades därmed en enhet mellan stat och kyrka. Kyrkans och statens ordning var en och densamma; affall från kyrkans tro var uppror mot den borgerliga ordningen; till kyrkans tjänst ställdes statens maktmedel, och å andra sidan hade kyrkan förpliktelsen att tjäna statsändamål. Denna enhet var ej framvuxen på organisk väg, och utvecklingen kunde naturligtvis gå i två hufvudriktningar. Staten kunde bli dominerande och kyrkan komma att behandlas såsom en blott statsinstitution. Så skedde i Bysantismen, och i den ryska cäsaropapismen se vi historiens mest renodlade statskyrka. Men vid denna företeelse må ej vår blick dröja, då den ej öfvat något inflytande på hos oss rådande förhållanden.

Annat är förhållandet med utvecklingens andra hufvudlinje, den som mynnar ut i medeltidens kyrkostat. Äfven sedan kristendomen förklarats vara statsreligion, måste dock kyrkan förblifva i hufvudsak missionerande. Till namnet men långt ifrån i realiteten voro de det romerska riket tillhörande folken kristna, och det låg nära till hands att betrakta staten och dess öfverhet om än icke såsom hedniska så dock som profana. Det var naturligt, att kyrkan, kännande motsatsen mellan sig och det henne omgifvande folklifvet med dess statsborgerliga institutioner samt buren af vissheten om att äga i sin kristliga tro den allmängiltiga sanningen och att vara bärare af en ojämförligt högre kultur, skulle se sig uppfordrad till att ordna sig själf rättsligt och politiskt. Kom så härtill hierarkiskt maktbegär, så är det ej att undra öfver, att skillnaden mellan clerus och laici uppdrogs allt skarpare, och att inom clerus den hierarkiska byggnaden allt

rikare utformades. Så kom man att med kyrkan mena den organiserade hierarkien representerad i episkopatet och med sin spets i påfven. Denna hierarki blef en stat för sig lika synlig och rättsligt organiserad som hvilken annan stat som helst, blott med den åtskillnad att den gjorde anspråk på att vara af Gud själf påbjuden och ordnad. När Herren Kristus, då lärjungarna sade: »Herre, se här äro två svärd», svarade: »det är nog» (Luk. 22: 38), så tolkade medeltidskyrkan detta såsom en åt henne gifven fullmakt att bära och använda de båda svärderna, den världsliga och andliga makten till Guds rikets befordran. Hon kunde öfverlämna det världsliga svärdet åt den världsliga öfverheten, och får denna härtill kyrkans uppdrag, så är den skyldig att bruka svärdet efter hennes anvisning. I och för sig har den borgerliga öfverheten endast att göra med timliga ting, de andliga intressena, ej blott de religiösa och sedliga, äro öfverlämnade åt kyrkans vård. Påfvens makt är på grund af Guds stiftelse både prästerlig och kunglig, och all annan makt är af den härledd. Kyrkan är själen, staten kroppen; kyrkan är solen, staten är månen. — Den romerska medeltidskyrkan är den mest utbildade formen af frikyrka, försåvidt utmärkande för denna är, att hon själf stiftar sin lag och själf förvaltarsina angelägenheter.

Ju längre det led, och i synnerhet från och med 14:de århundradet, desto starkare framkomma den världsliga maktens emancipationssträfvanden med anspråk på själfständighet vid sidan om den andliga. Hufvudstriden står mellan påfven och kejsaren, men småningom framträder äfven territorieltanken eller att det enskilda landets öfverhet inom sitt område skulle äga samma befogenhet som kejsaren inom riket. Denna strid hade hufvudsakligen en negativ betydelse och bidrog till att minska påfvens makt, men den kom dock äfven att i sin mån förbereda hvad som kom fram genom reformationen.

☛ Det erbjuder någon svårighet att gifva koncist uttryck

åt de lutherska reformatoreernas tankar om förhållandet mellan stat och kyrka, då de ej för sig själfva systematiserat dessa och än mindre gifvit oss en deras systematiska sammanfattning. Lätt ses äfven, att i deras tankegång rörande detta ämne stundom spela in dels reminiscenser af medeltidsåskådning och dels inflytande af ultraprotestantiska idéer. Men obestriddigt är dock, att reformatörerna både i sina mest betydelsefulla skrifter gjort så klara uttalanden och i praxis så att säga kontrasignerat dessa, att man ej kan taga miste om hvad som varit deras grundåskådning.

Grundtanken, som uppbär denna, anges i Luthers ord: »Kristus har ej två kroppar, en andlig och en världslig. *Ett* hufvud är han, och *en* kropp har han.» Lemmarna i denna kropp hafva olika uppgifter, men medeltidskyrkans åtskiljande mellan clerus och lekmän kan ej godkännas. Dem emellan är skillnad allenast i fråga om funktioner, men alla höra de Kristus till och äro pliktiga att vara hans tjänare.

När den världsliga öfverheten kallas världslig, så innebär detta ej, att den är profan, utan den är en Guds tjänare, kallad att tjäna honom i folket såsom en husfader inom sitt hus. Har den än endast timliga medel att använda, så är dock syftet med dess tjänst ej blott timligt, utan den skall sörja för folkets väl äfven i andligt och religiöst hänseende, och detta ej allenast därför att detta är ett nödvändigt villkor för folkets timliga välfärd, utan äfven därför att den såsom præcipuum membrum i Kristi kropp kallats att arbeta för denna kropps bästa. När den med till buds stående medel sörjer för sina undersåtars eviga väl, gör den detta icke på uppdrag af kyrkan utan den fullgör en sin egen plikt såsom kristlig öfverhet.

I motsats mot det medeltidsromerska juridiskt-politiska kyrkobegreppet bekänna de lutherska reformatörerna, att kyrkan är ett föremål för tro och således i första hand något osynligt. Hon är kristenheten på jorden, de heligas samfund,

och verkligt ledamotskap i henne är beroende af tron och icke af förhållandet till den påfviska rättsanstalten. Hon har sina synliga tecken. I nådemedlen är Kristus själf verksam, i dem har hon källan till sitt lif och medlen till sitt uppbyggande. Icke genom människor har hon kommit till, hon är ej en förening, som de troende bildat, utan hon är en Guds skapelse, åt hvilken han gifvit uppdraget att genom nådemedelsförvaltningen utbreda och befästa evangelium i världen. Uppfattningen af kyrka och stat såsom gent emot hvarandra fristående och organiserade samfund är för våra reformatorer en främmande tanke. Inom en och samma kristenhet finnas dels en världslig öfverhet och dels det andliga ämbetet.

Hvilket förhållande mellan dessa anse reformatorerna vara det riktiga och önskvärda? Målet för bådas verksamhet är ett och detsamma, båda skola som Guds tjänare arbeta för Guds rikets utbredande och befästande. Skillnaden dem emellan är en åtskillnad i fråga om funktioner och medel för uppgiftens fyllande. Åt den världsliga öfverheten är gifvet det ena svärdet, åt det andliga ämbetet det andra. Åt det andliga ämbetet är ej gifvet annat uppdrag eller äro andra medel af Gud anförtrodda än nådemedlens förvaltning; om det har och utöfvar också en världslig makt, så beror detta ej på gudomligt bud utan är en tillfällighet och hör ej till dess egentliga ämbete. Åt den världsliga öfverheten äro lämnade yttre medel, äfven tvångsmedel, men den har ingen rätt till nådemedelsförvaltningen, hvarmed dock ej är sagdt, att den ej skulle ha någon rätt eller plikt att gripa in i hvad som kan sägas höra till området för förvaltningen af nådemedlen. Den är nämligen skyldig att positivt stödja och befordra denna och att, äfven med tvångsmedel, undanrödja, hvad för den är hinderligt. Särskildt betona reformatorerna dess plikt att befordra ren lära och undertrycka falsk. Och skulle det andliga ämbetet svika sin plikt att förkunna

det rena evangelium, har den världsliga öfverheten fått såsom en sin plikt jus reformandi.

Vid fyllandet af sin religiösa uppgift bör öfverheten låta sig bestämma af hänsyn till hvad som gagnar nåde-medelsförvaltningen. Denna får ej neddragas till medel för ett statsborgerligt syfte, utan såsom det är allenast åt en evangeliskt-kristlig öfverhet, som reformatörerna vilja anförtro deltagande i hvad vi kunna kalla kyrkoregemente, så skall ock detta ledas i kyrkligt sinne.

Den af reformatörerna önskade och befordrade samverkan mellan världslig och andlig öfverhet kunde lätt leda till den enas öfvermakt öfver den andra, och lättast till statens öfvermakt öfver kyrkan. Begynnelse härtill skönjdes redan under reformationstidehvarvet och fortsättningen har följt. Kyrkan kom att betraktas som en statsanstalt; kyrkoregementet ansågs som en gren af statsstyrelsen. Olika gestaltades förhållandet mellan stat och kyrka i olika protestantiska länder; i ett land gjorde sig de statspolitiska synpunkterna mera gällande, i ett annat tillgodosågos de kyrkliga mera, i det ena landet lämnades större utrymme åt de kyrkliga organens själfständighet och frihet än i det andra.

Många faktorer ha bidragit till att åt statsmakten gifva allt större öfvermakt öfver kyrkan. Jag kan ej nu hinna redogöra för dem utan måste inskränka mig till de kraftigast verkande. I strid mot den reformatoriska åskådningen ser den så kallade naturrätten i stat och kyrka två rättsligt särskilda organisationer. Ingendera af dem har sitt ursprung ofvanifrån, af Gud, utan de äro mänskliga sammanslutningar. Staten har ej någon religiös uppgift, intresserar den sig för religiösa ting, så sker detta endast af politisk klokhet för deras indirekta inflytande på statslifvet. Omfånget för statens makt är hela folkets lif, den är suverän och har på intet område någon makt öfver sig. Kyrkan är en förening af människor i religiöst intresse. Många sådana föreningar kunna finnas inom ett och samma folk, den ena ungefär

likberättigad med den andra. Kyrkan är underordnad staten, men då staten ej själf har någon religiös uppgift, så kan den åt de religiösa föreningarna lämna en viss frihet och själfständighet och inskränka sig till att sörja för att frid och ordning bevaras.

Stort inflytande har den nu skisserade teorien utöfvat, men konsekvent har den dock ej ännu blifvit i praxis tillämpad inom något protestantiskt land, utan öfverallt göres där ännu alltjämt skillnad mellan landskyrka och föreningar i religiöst syfte. Först under 19:de århundradets senare hälft har på allvarligare sätt ifrågasatts att draga ut konsekvenserna af satserna, att stat och kyrka äro två skilda samfund, och att kyrkan ej är annat än en af religiöst likasinnade människor bildad förening. När man, utgående från att religiositet är det mest individuella af allt, yrkar på individens fullständiga religionsfrihet, så att han skulle ha rätt att sluta sig till hvilken religiös förening som helst eller till ingen alls, så är detta en konsekvens af satsen, att kyrkan ej är annat än en af människor gjord sammanslutning, liksom däraf är en konsekvens, att den ena religiösa föreningen ej kan ha större berättigade anspråk än den andra på statens omvårdnad, samt att följaktligen hvad man kallar landskyrka skulle sakna existensberättigande. En ytterligare konsekvens är, att staten ej till kyrkan borde intaga annan ställning än till andra föreningar i ett eller annat syfte, hvaraf följer yrkandet på skilsmässa mellan kyrka och stat.

Åt detta yrkande har gifvits ökad kraft af allahanda politiska förhållanden, särskildt däraf att inom en och samma stat funnits olika konfessionskyrkor för att ej tala om mångfalden af sektbildningar. Slagordet: »en fri stat och en fri kyrka» har ansetts innebära den rätta lösningen af det svåra problemet om förhållandet mellan stat och kyrka. Det har applåderats både af dem, som önska emancipation från kristendomen, och af dem, som i konventikeln se den rätta formen för kristet samfundslif.

Är skilsmässa mellan stat och kyrka önskvärd? Innan vi söka besvara denna fråga, bör dock först besvaras spörsmålet: ha vi rätt att i detta ärende tala om hvad som är önskvärdt, har icke Gud gifvit någon anordning, som under alla förhållanden måste respekteras? De tre konfessionskyrkorna äro ej ense i besvarandet af frågan: har Herren stiftat en kyrkoordning, gifvit en kyrkolag?

Tridentinermötet fastslår den romerska medeltidsåskådningen. Det säges (Sess: VI de justificatione 6, 21) »om någon skulle säga, att Kristus Jesus af Gud gifvits åt människorna till en frälsare, på hvilken de skola tro, men ej också till en lagstiftare, hvilken de skola lyda, han vare förbannad». Hela den rättsliga organisationen af romerska kyrkan i alla dess väsentliga beståndsdelar såsom papat, episkopat, successio apostolica, kyrkans enhet såsom kyrkorättslig enhet m. m. påstås vara en anordning af Kristus som lagstiftare. Genom gudomligt bud är kyrkan en rättsstat vid sidan om den borgerliga, och denna äger ej rätt att ingripa i hennes ordning. Konsekvensen af denna uppfattning äro: att romerska kyrkan måste komma i strid med staten; att hos henne kan finnas en tendens till att önska skilsmässa från staten, eller åtminstone att hon såsom en redan politiskt ordnad stat är vida bättre än de protestantiska kyrkorna förberedd för en sådan skilsmässa.

Åtminstone i ett par reformerta bekännelseskrifter fastslås, att Kristus sanktionerat en viss kyrkoordning (*politia sive disciplina*). I *confessio gallica* och i *confessio belgica* bekännes, att han sanktionerat, att i kyrkan skola finnas pastorer, presbyterer eller seniorer och diakoner. En presbyteriansk kyrkoordning skulle således vara en Kristi stiftelse. Invändes häremot, att detta ej skulle vara en af hela den reformerta kyrkan erkänd trossats, så kan dock ej nekas, att med hennes legala ställning till den heliga skrift sammanhänger en böjelse att i Kristus se en lagstiftare äfven i kyrkorättslig mening och en stark tendens att i den apostoliska

kyrkans anordningar se en norm, som hvarje tids kyrka har att om möjligt följa. Därför har hon också alltid på kyrkorättsliga angelägenheter lagt en öfvervägande vikt, en långt större än den lutherska kyrkan gjort. För henne har det ej heller legat fjärran att komma i konflikt med statsmakten och att önska skilsmässa från denna. Hufvudsakligen inom hennes område är det som bildandet af frikyrkor förekommit och, där någon gång dylikt skett inom lutherska kyrkan, har det visat sig, att ett reformert åskådningssätt i fråga om kyrkorättsliga anordningar gjort sig gällande, om icke vid utbrytningens begynnelse så under den följande utvecklingen.

I utläggningen af bergspredikan säger Luther: »hvad öfverhet och klokt folk efter rätt och förnuft besluta och anordna, därvid skall man låta det blifva, ty Kristus har aldrig som en jurist eller regent bestämt eller anordnat i fråga om yttre ting». Detta yttrande är typiskt för lutherska kyrkans uppfattning af kyrkorättens tillkomst och betydelse. Den vänder sig mot den romerska läran om Kristus som lagstiftare och mot hvarje annan densamma mer eller mindre liknande uppfattning, denna må nu ha framkommit hvar som helst och när som helst. Vår lutherska församling tror på Jesus Kristus som sin Frälsare, men hon är viss om, att han icke har stiftat vare sig kyrklig eller borgerlig lag. I den heliga skrift ser hon ej några rättsliga lagbud; i den apostoliska kyrkans anordningar söker hon ej några bindande förebilder, om hon än vet, att såsom all historia så har i eminent grad den apostoliska kyrkans historia lärdomar att gifva, som man ej utan skada kan förbise. Hon bekänner, att kyrkan är de heligas samfund, inom hvilket Guds ord rätt läres och sakramenten efter Kristi instiftelse förvaltas; i Ordet och Sakramenten ser hon gåfvor af sin Frälsare till sin frälsning, men hon vet, att för förvaltningen af dessa nådemedel icke är fastslagen någon af Gud lagstadgad ordning, utan att denna kan och bör afpassas olika efter skilda tiders behof och tillgångar.

Därför att vår kyrka vet, att nådemedlen äro hennes Frälsares yppersta gåfvor och deras förvaltning hans förnämsta uppdrag åt henne, därför bedömer hon en kyrkoordnings värde efter dess inflytande på nådemedelsförvaltningen. När hon så inser, att under skilda förhållanden olika anordningar kunna vara bäst främjande den stora hufvuduppgiften, så kan hon väl anse en viss ordning såsom under normala förhållanden mest ideal eller önskvärd, men hon förstår tillika, att abnormala förhållanden kunna göra en annan mera önskvärd eller nödvändig för att hennes centrala lifsintresse ej må taga skada. Hvarken statskyrko- eller frikyrkoordning anser hon vara en gudomlig anordning; för henne har det en försvinnande betydelse, om det är statsborgerliga eller kyrkliga myndigheter, som ordna, lagstifta, lagskipa — allt hänger på, om det ena eller andra understödjer eller försvårar för henne tillgodogörandet af hennes Herres och Frälsares gåfvor. Kyrkorättslig ordnings tillkomst och förändring är en historisk uppgift, som kan och bör lösas med aktgifvande på hvad de historiskt gifna omständigheterna tillråda och erbjuda.

Vid den lutherska reformationens genomförande fick man bevittna ett godt samarbete mellan den världsliga öfverheten och dem, som fått uppdraget att förvalta nådemedlen. Den följande tidens historia betygar, att sådant samarbete mellan stat och luthersk kyrka ägt rum äfven sedermera, ehuru under olika och ej alltid under lika gynnsamma förhållanden. Med sin stora värdesättning af erfarenheten och sin ringa tro på abstrakta teorier tillägger vår kyrka detta historiens vittnesbörd en ej ringa betydelse; dock ej så stor, att hon ej skulle vara öfvertygad om, att andra tider kunna framtvinga andra seder.

Om i och för sig ett nära samband och samarbete med staten eller en skilsmässa från den är det för kyrkan normala och mest önskvärda måste bero på den uppgift, hon fått af sin Herre, bero på om denna afser hela folk eller blott enskilda

personer. Det förra synes vara oförnekligt. Den heliga historien under det gamla testamentets tid gifver ett världshistoriskt bevis för och exempel på, att Guds utkorelsetanke ej blott afser individer utan omsluter hela folk. Och att ett helt folks utkorelse ej tillhörde ett blott förberedelsestadium i Guds historia med mänskligheten, därom vittnar det stora grundläggande och omfattande uppdrag, som Herren Kristus gaf sina lärjungar, när han bjöd dem att gå ut och göra alla folk till hans lärjungar. Uppdraget afsåg ej blott individer utan äfven folken såsom folk. Otänkbart är, att Han, som åtagit sig allas sak, skulle vilja, att någon i ett folk skulle ställas utanför frälsningen. Intet har såsom Kristi evangelium adlat individen, inskärpt dess oändliga värde i och för sig och ej endast som medel för andra, men det accentuerar med lika stor styrka, att ingen kan vare sig i kristligt eller annat hänseende bli hvad han bör annorledes än i samfund med andra, såsom lem i en organism. Och en sådan organism är det folk, han tillhör. Kristi liknelse om surdegen har vidare lärt oss, att det ej går an att skilja mellan olika kretsar i lifvet, så att den ena skulle kristnas men den andra icke. Intet i världen kan med sådan rätt som kristendomen säga: »intet mänskligt anser jag vara för mig främmande». Den afser ej blott några människors frälsning, utan den är den starkaste och mest omfattande kulturmakten i världen.

Har Kristi evangelium löfte till alla och åt alla former af mänskligt lif, så följer häraf också kraf på alla och allt. Allt och alla skola vara kristna och tjäna Kristus. Äfven den världsliga öfverheten är kallad att vara Guds tjänare, också staten har en kristlig uppgift, äfven den skall arbeta för Kristi evangeliums heliga sak, och den kan ej fylla sin uppgift inom andra områden, om den försummar denna sida af sin kallelse.

Vår lutherska församling måste därför såsom något ej blott för henne främmande utan äfven mot kristendomens väsende stridande visa från sig hvarje påstående — det må

nu komma från kristendomsfiendligt eller filosofiskt-naturrättsligt eller pietistiskt håll — att religionen allenast vore en privat angelägenhet, och att kyrkan ej vore annat än en fri förening af religiöst liksinnade människor. Vi kunna ej medgifva, att människorna kunna inrangeras i två klasser, den ena bestående af sådana, som ha religiösa behof och behöfva få dem tillfredsställda för att ej personligen lida skeppsbrott, och den andra af sådana, om hvilka detta ej gäller. Vi kunna ej medgifva, att staten skulle kunna fylla sitt värf utan att härvid ledas och bäras af kristlig lifsåskådning. Vi kunna ej medgifva, att kristendomens uppgift är inskränkt till det direkt religiösa lifsområdet, utan fasthålla, att den har äfven en allsidig kulturuppgift. Kristi församling är ej och får ej bli en instängd konventikel.

Det kan låta plausibelt nog, att staten skulle kunna och bör ställa sig likgiltig gent emot kyrkan liksom i förhållande till allahanda privata föreningar, men i verkligheten låter detta sig ej göra. Härtill är den nödvändiga beröringen mellan stat och kyrka alltför intim, mångsidig och ömtålig. Ett folk kan lika litet som den enskilde förblifva ljumt i religiöst och sedligt hänseende. Belysande exempel härpå finnas många i historien. Vi vilja blott erinra om den stora franska revolutionen och om hvad som i våra dagar passerar i Frankrike. Proklamerandet af skilsmässa mellan stat och kyrka och af frihet för kyrkan ledde snart till hänsynslös förföljelse.

Möjligen kan någon i en missmodig eller svärmisk stund önska tillbaka martyrkyrkans ställning, men efter en smula besinningsfull eftertanke skall han väl medge, att det normala och önskvärda är, att ej allenast fred utan äfven ett förtroendefullt samarbete mellan kyrka och stat bör vara framtidsprogrammet. Ostraffadt kan ej ett folk bryta med eller lösgöra sig från sin föregående historia. Stor är skillnaden mellan en frikyrkobildning, som kommit till genom utbrytning ur sekelgammal förening, och en förberedande nybild-

ning såsom fallet är i Amerika. Under århundraden har vår lutherska kyrka lefvat så att säga i äktenskaplig förening med staten. Misshälligheter ha därvid kunnat förekomma, men samlefnaden har så inflätat de både kontrahenterna i hvarandra, att en skilsmässa skulle verka revolterande och åstadkomma sönderslitning. Vi inse detta, äfven om vi betrakta saken blott småaktigt snusföruftigt, och ännu vissare äro vi därom, då vi tro, att Gud är historiens Gud, och att det är genom hans tillskyndelse som föreningen kommit till stånd.

Ovärderligt är ett förtroendefullt samarbete mellan stat och kyrka med hänsikt till kyrkans uppdrag att kristna ett folk. Det öppnar för henne många vägar, som annars skulle vara för henne afstängda eller svårtillgängliga. Från döpsen till jordfästningen beredas henne tillfällen att komma in i människors lif med inflytandet af evangelli kraft. Surdegen skall blandas i de tre måtten mjöl — är det då ej önskvärdt, att dessa mått mjöl ej må stängas inne och göras otillgängliga utan i stället lämnas fritt ut till henne, som af sin Herre kallats att genomsyra dem?

Vore det ej också onaturligt, om stat och kyrka, som båda äro Guds tjänare, i stället för att samarbeta inbördes stredo? Staten må vara en polis- eller rätts- eller kulturinstitution, visst är, att den ej kan fylla sin uppgift utangenom hjälp af religiöst-sedliga krafter. Intet inverkar djupare på ett folks lif än dess medborgares religiöst-sedliga sinnelag. Äfven hos hednafolk var därför städse religionen en statsangelägenhet, och har någon gång i ett kristet folks lif försökts att göra staten religionslös, har man snart måst antingen vända tillbaka till kristendomen eller försöka stifta en ny religion. Men kristna människor veta, att allenast Kristi evangelium har de gåfvor, som ett kristet folk behöfver för att kunna fylla sin kallelse, och att det är åt kyrkan, som detta evangelium anförtrotts. Därför äro de också öfver-

tygade om att skilsmässa mellan stat och kyrka vore ödesdiger för den förra.

Såsom arbetande i denna världen kan kyrkan ej umbära hvarje yttre organisation. I hvilken ordning, genom statsborgerlig eller kyrklig lagstiftning, denna kommer till stånd, därpå ligger ej stor vikt; hufvudsaken är att den gagnar hennes kallelse. Hon blir ej förvärldsligad genom förbund med staten eller försäkrad mot sådan fara genom någon frikyrkobildning. Alltid föreligger frestelsen. Det kan för henne vara en förmån, att hennes yttre angelägenheter besörjas af staten. Omsorgen om det mångahanda kan bli hinderlig för angelägenheten om det ena nödvändiga; det förra kan draga till sig det lifligaste intresset. Så har det historiskt visat sig, att kyrkans särslitande från staten plägat medföra, att hon kommit att alltför mycket intressera sig för och lägga vikt på författningsangelägenheter. Frikyrkan har städse blifvit och måste bli ett slags kyrkostat; men detta har fara med sig. Svåriligen kan det ock undvikas, att åt de af kyrkan själf stiftade lagarna gifves en religiös karaktär och åt deras iakttagande betydelsen af ett slags salighetsvillkor. Gifver den romerska kyrkans historia härpå det mest afskräckande exempel, så kan dock bevis hämtas äfven från sekterna, dessa de hufvudsakliga frikyrkobildningarna inom den protestantiska kristenheten.

Frikyrkoformen gifver åt kyrkosamfundet en större frihet i maktutöfning, men den inskränker och binder individens frihet. Den gifver en större makt och frihet åt ledarna, vare sig dessa heta påfvar och biskopar eller sekt- och partichefer; men på de ledda lägger den tvångströjor så mycket tyngre som själens frälsning mer eller mindre bestämdt anse bero på deras bärande.

En annan fara är, att i samma mån ett kyrkligt samfund blir en liten eller stor kyrkostat, den också blir en stat i staten och tvingas att drifva egen politik. Den romerska kyrkan visar hvarthän detta leder; men hvarje frikyrkobildning

leder mer eller mindre åt samma håll. Vår svenska lutherska kyrka har som sådan aldrig varit ett politiskt parti; men våra så kallade frireligiösa ha ej kunnat undgå att vara detta.

Huru intim föreningen mellan stat och kyrka bör vara måste bero på olika historiska förhållanden. Den har i de protestantiska länderna förr varit långt innerligare än den nu är, och många tecken synas tyda på, att framtiden skall göra den lösliigare. I ordets fulla mening finns ej numera någon protestantisk statskyrka, ty ingen landskyrka är nu enhetskyrka. Många faktorer ha samverkat härtill. Så icke minst krafvet på religionsfrihet samt villigheten och nödvändigheten att tillmötesgå detta kraf.

Att försöka fastslå för alla tider gällande regler för samlifvet mellan stat och kyrka vore från evangeliskt-luthersk ståndpunkt orimligt. Blott i stor allmänhet kan sägas, att föreningen är i samma mån normal, som åt båda gifvas frihet och utrymme att fylla sin specifika uppgift, på samma gång som båda stödja hvarandras arbete. Det finns både ett särskiljande och en inblandning, som är af ondo. Bättre än strid är ett godt samarbete, bättre än samarbete mellan herre och slaf är samarbete mellan fria personligheter. Ett folk mår ej väl af strid mellan stat och kyrka, men det tager också skada af att staten trälbinder kyrkan eller kyrkan staten.

Allt samlif i vår syndiga värld innesluter faror. Medeltiden lämnar i synnerhet exempel på farorna af att kyrkan trälbinder staten och från nyare tider kunna hämtas bevis på huru kyrkans verksamhet kan komma att lida genom intrång från statsmaktens sida. Situationen kan bli sådan, att en skilsmässa blir önskvärd. Men såsom skilsmässa mellan äkta makar endast kan ifrågakomma till följe af endera eller båda kontrahenternas synd och ej kan försvaras, med mindre än att den är nödvändig, så kan skilsmässa mellan kyrka och stat endast motiveras af att endera eller båda svikit sin plikt och ej tillrådas med mindre än att den är nödvändig, därför att kontrahenterna ej därförutan kunna fylla

sin kallelse. Först om kyrkan ej utan skilsmässa från staten kan förblifva frälsningsanstalten, genom hvilken Herren medelst nådemedlen gör människorna delaktiga i den af Kristus beredda frälsningen, är hon pliktig att kräfvat skilsmässa. Om hon får själf stifta kyrkolag eller icke, själf bestämma om de så kallade kyrkliga böckerna eller icke, om hon hedras eller icke, om hennes yttre förmåner äro större eller mindre — allt detta och annat det liknande är ej likgiltigt för henne, men allt sådant berättigar eller förpliktar henne ej till att begära skilsmässa från staten. Då först är stunden inne härtill, när hon ej därförutan kan förkunna Guds ord rent och klart och efter Kristi instiftelse förvalta sakramenten.

På goda grunder har sagts, att intet kyrkosamfund har haft en så vacker författningshistoria som vår svenska lutherska kyrka. Hennes kyrkoordning har uppvuxit på nationell grund, den har ej kopierats efter någon abstrakt kyrkorätts-teori utan bestämts af historiskt föreliggande behof och tillgångar. Några våldsamma öfvergångar ha i den ej förekommit utan alltjämt och ända till den dag i dag är ha i hufvudsak de lutherskt-reformatoriska grundtankarna fasthållits och tillämpats. Åt kyrkan, isynnerhet åt lokalförsamlingarna har städse gifvits ganska vidsträckt själfstyrelse. Mellan stat och kyrka ha väl kunnat förekomma slitningar, men dessa ha ej varit af upp- eller sönderrifvande natur. Det har också för vårt folk varit en stor förmån, att inom detsamma ej funnits i någon mån jämbördiga olika konfessionskyrkor, och att det därför skonats från de hänsyn och olägenheter, som nödvändigt följa af sådanas samboende.

Grundtypen i vår kyrkoförfattning, en trogen afbildning af våra lutherska reformatorers åskådning, är nu densamma som den varit, men ganska väsentliga förändringar ha inträdt i dess tillämpning. Vår svenska folkkyrka är ej nu statskyrka i detta ords egentliga mening. Huru mycket hennes ställning i detta hänseende ändrats, kan den se, som studerar

1686 års kyrkolag och jämför med denna hvad nu är lag eller häfd. Ett ytterligare vittne i samma riktning är 1873 års dissenterlag för att ej tala om nyare förordningar och anordningar, om hvilka jag dock ej vill tala för att ej få sken af att vara kyrkopolitisk agitator.

Så intim är hos oss föreningen mellan stat och kyrka, att man knappt i fantasien kan konstruera bilden af hurudan ställningen skulle bli genom en skilsmässa dem emellan. Den skulle verka revolterande inom många för att ej säga alla områden af vårt folks lif. Synnerligen svår skulle den vara att genomföra, och mycket ödesdigra skulle dess följder blifva. Låtom oss blott tänka på hvad den skulle medföra i fråga om vårt undervisningsväsende vid universitet, allmänna läroverk och folkskolor. Upphörde vår lutherska kyrka att vara svenska folkets kyrka, så skulle väl följden häraf bli, att kristendomsundervisningen vid våra skolor ej längre skulle taga hänsikt till evangelisk luthersk tro. Ett öfvergångsskede blefve väl sedan religionshistorisk undervisning; men på det stadiet skulle man ej länge kunna stanna, utan öfvergång måste snart ske till religionslös folkundervisning, och så skulle en stor skara svensk ungdom komma att lefva till och med utan historisk kunskap om Kristus.

Förestår en skilsmässa mellan stat och kyrka i vårt land? Att här finnas de, som önska och arbeta för sådan, är väl bekant. Allt i världen lefver af kärlek. Så står då också vår svenska kyrkoordning fast i samma mån den är omfattad af vårt folks kärlek. De äro ganska många, som icke älska den, och som därför direkt eller indirekt, medvetet eller omedvetet bidraga till dess upplösning. Här finnas fromma människor, som i missmod öfver de många bristerna inom folkkyrkan längta efter att komma ut ur henne såsom man förr i tiden längtade efter att få gå in i klostrens ensamhet i hopp att så komma från denna världen; här finns en stor skara kyrkligt likgiltiga, de äro liksom lik i lasten uti kyrkans skepp; separatisterna mönstra en stor

här människor, som, om än deras misstänksamhet och ovilja mot vår kyrkas ordning minskats, dock äro organiserade till motstånd mot densamma; och till sist den största faran: den kristendomsfiendtliga socialdemokratiens hänsynslösa och konsekventa agitation mot ej blott svenskt kyrkoskick utan mot allt, som gör Kristi kyrka till hvad hon är.

Vi böra ej ringakta hvad som sålunda hotar, men icke heller böra vi öfverdrifva farorna. Den, som tror, att vår svenska folkkyrka ännu är ett dugligt redskap i Guds hand, och är öfvertygad om att hon bättre än någon annan af oss hittills känd organisation är skickad att uträtta hans ärenden hos vårt folk, hans hjärta är frimodigt i förtröstan på Guds nåd och makt; människor må tänka och planera hvad som helst. Hans mod undergräfvades ej heller af hvad han skönjer hos vårt svenska folk. Viss är jag därom, att på bottnen i dess hjärta finns mera kärlek till vår svenska kyrkoordning än mången tror, om den än ofta syns slumra. Bland annat visar den sig i den intensiva konservatism, med hvilken vår landtbefolkning motsätter sig förslag till ändringar i den kyrkliga organisationen. A och O i vår kyrkopolitik, för oss som värdera vårt kyrkoskick, bör vara att bevara, upp-elda och stärka vårt folks kärlek till vår folkkyrka. Det är dock hvarken i första eller främsta rummet genom kyrkopolitiska program eller åtgärder, som man lär vårt folk att älska sin kyrka. Bättre bidrag härtill gifva anordningar, som låta människor känna, att det är en romersk men ej luthersk tanke, att kyrkan skulle hufvudsakligen vara en prästkyrka, och låta dem erfara ansvaret och glädjen i att själfva tjäna församlingen till uppbyggelse. Kraftigaste och välsignelserikaste medlet är dock Guds ords rena och klara förkunnelse och sakramentens förvaltning. Häri har vår kyrka sin lifskälla och sin segerkraft.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN

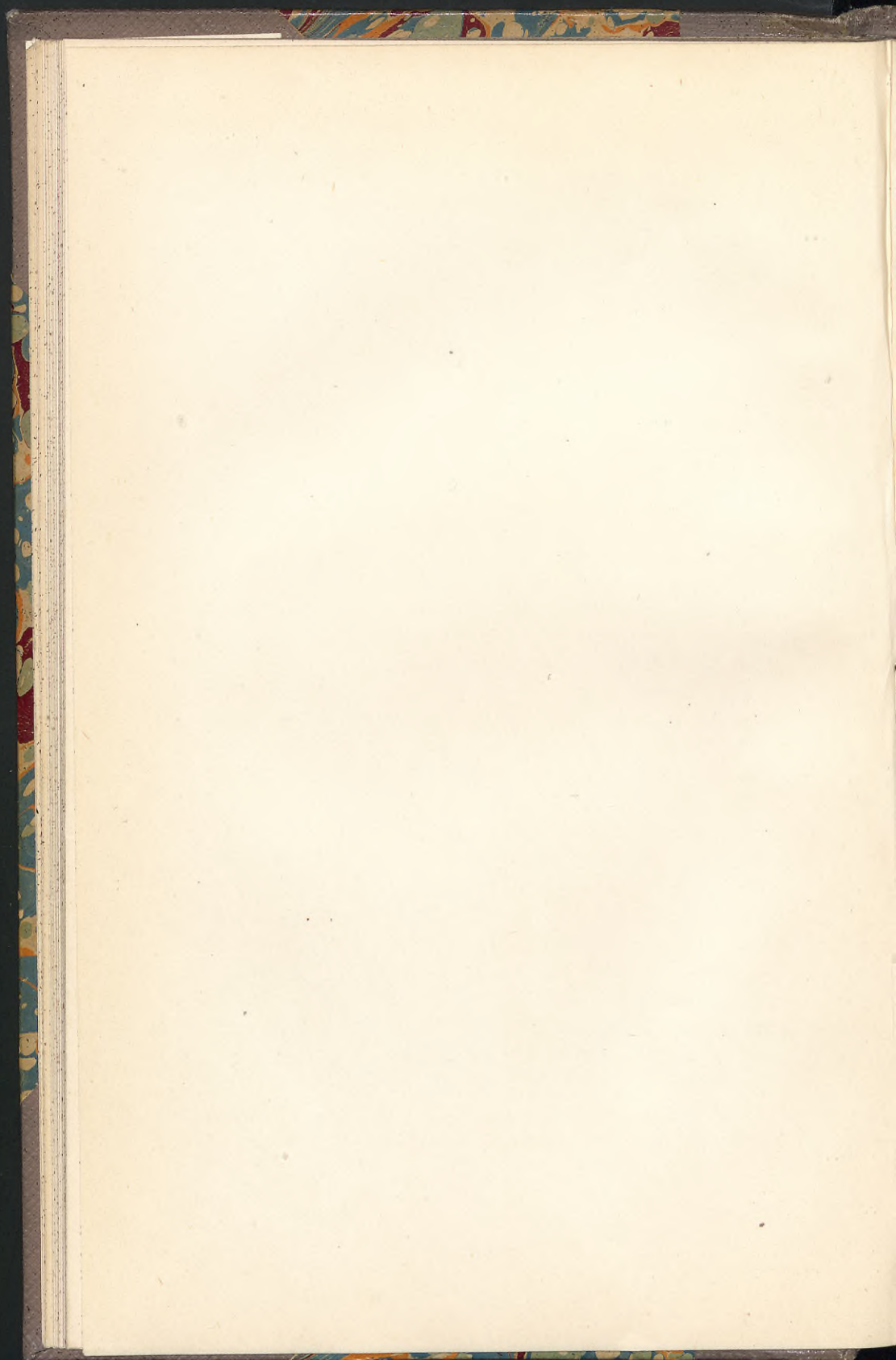
INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN

INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN
INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN
INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN

OGGE KYHKAN

INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN
INDUSTRIALBISTARNE OGGE KYHKAN

SOCIALA SPÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

—IV.—

INDUSTRIARBETARNE OCH KYRKAN

FÖREDRAG HÅLLET PÅ FÖRANSTALTANDE AF
UPPSALA KRISTLIGA STUDENTFÖRBUND
Å STUDENTKÅRENS LOKAL D. 15 NOV. 1907

AF

O. HEDBERG

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.B.
(I DISTRIBUTION)

SOCIALA SÄMÅL I KRISTLIG BILDNING

INDUSTRIARBETARNE OCH KYRKAN

AF HEDDINGA
OCH
SÖDERMÄN

O. HEDDINGA

UPPSALA 1908
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Det har endast varit med stor tvekan, som jag mottagit uppdraget att tala om »industriarbetarne och kyrkan», och detta hufvudsakligen af tvänne skäl: 1:o Brist på tid att så som jag ville utarbete föredraget och 2:o brist på litteratur (i all synnerhet sådan, som tager hänsyn till svenska förhållanden) i hithörande frågor. Därföre vill jag från början på det uttryckligaste betona både att min lilla framställning ingalunda gör anspråk på att vara uttömmande — något som för öfrigt torde vara alldeles omöjligt under loppet af en timme — och att mycket, som kommer att sägas, gifvetvis är min rent personliga uppfattning, grundad på erfarenheter under nio års prästerlig verksamhet inom ett typiskt industrisamhälle mot, hvilken emellertid möjligen erfarenheter af motsatt slag kunna sättas.

Jag har tänkt, att det vore lämpligast indela ämnet så, att jag först talar något om *den ställning, som den nutida industriarbetaren intager till kyrkan*, och sedan om *den ställning, som kyrkan i sitt arbete enligt mitt förmenande bör intaga till den nutida industriarbetaren*. Men innan vi öfvergå till behandling af dessa frågor, torde det vara nödvändigt att något begränsa dem. Det är nämligen klart, att ibland den stora industriarbetarebefolkningen inom vårt land finnas många olika partier, hvilka ställa sig olika till kyrkan allt efter sin olika uppfattning. Vi *utesluta* ifrån vår lilla undersökning alla de olika *religiösa* partierna, emedan deras ställning till kyrkan är för enhvar bekant. Inom industriarbetarne finnas en ganska stor mängd frikyrkliga, mest till-

hörande Sv. Missionsförbundet, men äfven en del metodister, baptister och frälsningssoldater. Deras ställning till svenska kyrkan är sedan lång tid tillbaka klar; blott detta torde behöfva sägas, att spänningen mellan kyrkan och de olika fri församlingarne numera icke är på långt när så stor, som den var för blott några tiotal år sedan. De ibland industriarbetarne, som tillhöra Ev. Fosterlandsstiftelsen, hålla sig åtminstone tillsvidare inom kyrkan och deltaga i dess gudstjänst och nattvardsfirande. Teosoferna, hvilka på sista tiden vunnit en del anhängare bland industriarbetarne, äro i öfverensstämmelse med sina åsikter toleranta mot olika tänkande och visa icke — såvidt jag kunnat finna — någon fiendskap mot kyrkan och hennes verksamhet. Hvad som i det följande kommer att sägas om industriarbetarnes ställning till kyrkan, gäller således icke de nu nämnda religiösa partierna utan afser den stora massan af dem.

Sverige är som bekant ett relativt ungt industriland. Dess fabriker hafva emellertid år ifrån år ökats och antalet af industriarbetare likaså. Några siffror från de senaste åren, meddelade i Kommerskollegii arbetsstatistik, bestyrka detta. År 1902 var fabrikernas antal 10,978 och de i dem anställda arbetarnes 263,244. Motsvarande siffror för år 1903 äro 11,588 och 271,157 samt för år 1904 — 11,962 och 277,853. Häri äro icke bergverken och malmförädlingsverken samt de vid dem anställda arbetarne inberäknade. I närvarande stund torde de svenska industriarbetarnes antal betydligt öfverstiga 300,000. Jämförelsevis sent nåddes Sverige äfven af nutidens mäktiga sociala arbetarerörelse, som i alla kulturländer har sitt kraftigaste uttryck teoretiskt i socialismen, praktiskt i socialdemokratien. Vid den här tiden förra året, eller närmare bestämdt den 6 november, hade icke mera än 25 år förflutit, sedan Aug. Palm höll sitt första socialistiska föredrag i Sverige. Emellertid har socialismen, som vid sitt första framträdande möttes med löje och öfverlägset hån, under loppet af dessa 26 år vuxit sig stark och behärskar i

den dag, som nu är inne, de stora industriella arbetareskara-
 rorna mera, än mången, som blott på afstånd betraktar för-
 hållandena, är i stånd att fatta. Vi sakna här i Sverige till-
 förlitliga uppgifter på socialisternas antal, i synnerhet som
 valen till riksdagens andra kammare ännu icke äro allmänna;
 att räkna socialisterna efter antalet fackföreningsmedlemmar
 är naturligtvis alldeles missvisande och detta af flera skäl:
 1. Fackföreningarne ingå i den s. k. landsorganisationen
 genom majoritetsbeslut, hvadan minoriteten mycket väl kan
 tänkas bestå af icke-socialister. 2. En hel mängd industri-
 arbetare äro ännu oorganiserade, hvadan man om dem rakt
 ingenting vet i detta hänseende. 3. En mycket stor del af
 industriarbetarne *tänka* socialistiskt — i all synnerhet i social-
 politiken —, men hafva i vissa speciella frågor en olika upp-
 fattning. Om dessa senare är man ganska oviss, hvart man
 i själva verket skall hänvisa dem, antingen till socialister
 eller icke-socialister. Själva äro de i allmänhet angelägna
 om att räknas till de sistnämnda. Detta och mycket annat*
 gör emellertid, att det faktiskt är omöjligt för någon människa
 att fullt exakt uppgifva, huru många socialister det för när-
 varande finnes i Sverige, och *alla* siffror, som uppgifvas —
 ifrån hvilket håll de än komma — böra mottagas med mycken
 försiktighet. Men detta står fast såsom ett orubbligt fak-
 tum för hvar och en som känner förhållandena, att socialis-
 men behärskar det ojämförligt största antalet af Sveriges
 industriarbetare. Då man därför går att undersöka industri-
 arbetarnes ställning till kyrkan, är det absolut nödvändigt
 att klargöra för sig *socialismens* ställning till densamma.

I Erfurterprogrammet af år 1891, som äfven omfattas af
 de svenska socialdemokraterna och af dem antagits på parti-
 kongressen 1905, heter det i fråga om religion och kyrka:
 »Religionen förklaras för *privatsak*; statskyrkans och kyrko-
 budgetens afskaffande. Skolans *skiljande från kyrkan*.» Det

* T. ex. omöjligheten att gifva en fullt klar definition på hvad
 socialism är.

socialdemokratiska partiets ställning till kyrkan under form af statskyrka är således fullkomligt klar; tydligare kan den icke framställas än i krafvet: »Statskyrkans och kyrkobudgetens afskaffande». I den socialistiska framtidsstaten kommer således icke att finnas plats för en statskyrka, så framtid icke åsikterna om denna sak afsevärdt ändras under den tid, som väl ännu återstår, innan den staten är en verklighet. En eller annan socialdemokrat, som börjat allvarligt tvifla på möjligheten att ur mänskligheten utrota religionen, anser redan nu, att en statskyrka äfven i framtidens stat vore att föredraga framför en frikyrka. En representant för denna åsikt är den norske socialdemokraten Olav Kringen, hvars lilla förträffliga skrift: »Kirken fra socialistisk synspunkt» jag vill rekommendera. Dock tror jag icke, att hans åsikt blir flertalets, i alla händelser icke i Sverige, och den saken tror jag utan vidare kan fastslås: »Med upprättandet af den socialistiska staten faller statskyrkan.» En fullkomlig och in i minsta detaljer genomförd skilsmässa mellan kyrkan och staten är nämligen en praktisk följd af satsen: »Religionen är en privatsak», ty den innebär först och främst, att religionen är något, som icke kommer det offentliga lifvet eller staten såsom sådan vid, utan är den enskilda människans fullkomliga privatangelägenhet. Det är under sådana förhållanden själfklart, att staten icke kan anslå medel för religiösa ändamål, lika litet som den på något annat sätt kan gynna en religionsform på andras bekostnad. Om några kyrkliga eller religiösa församlingar öfver hufvud taget uppstå, något som anses mycket tvifvelaktigt, så skola de betraktas som privata föreningar, hvilka fullkomligt själfständigt ordna sina angelägenheter. Men det är att märka, att de fullt medvetna socialdemokraterna tro icke på uppkomsten af några religiösa föreningar inom framtidens stat, helt enkelt därför, att de icke tro på den nuvarande religionens framtid. Socialismen är nämligen själf en religion, som skall ersätta de gamla religionerna — kristendomen naturligtvis inbegripen —

och göra alla deras former fullkomligt onödiga. Ingenting är mera ägnadt att vilseleda omdömet om socialismen än den uppfattningen, att den *endast* är en ekonomisk fråga, en »ekonomisk vetenskap». Nej, omgestaltningen af det ekonomiska lifvet är för socialismen ingalunda »mål» utan endast »medel». Då de ekonomiska frågorna för närvarande ställas i främsta rummet, sker detta bl. a. och framför allt därför, att socialismen anser deras lyckliga lösning vara en nödvändig förutsättning för människans *allsidiga frigörelse*, således äfven intellektuellt, moraliskt och religiöst. Bästa beviset för sanningen af detta mitt påstående finner jag däri, att alla, som sysselsatt sig med socialistiskt skriftställereri, ägnat en stor del af sina arbeten åt sådana frågor, som röra religionen, moralen, familjen, uppfostran, karaktärsdanningen m. m. Det finns därför icke minsta tvekan därom, att icke socialismen själf anser sig vara framtidens religion, något som för resten är helt naturligt, då den ju hvilar på en »materialistisk historieuppfattning», inför hvilken allting, således äfven religionen, betingas af det materiella lifvets produktionsförhållande. Ändras således detta produktionsförhållande, så ändras i och med detsamma äfven religionen, icke blott till sin form utan äfven till sitt innehåll. »Det är icke människornas medvetande, som bestämmer deras tillvaro, utan det är deras sociala tillvaro, som bestämmer deras medvetandes innehåll», säger Marx. Alltså: »Det är icke människans samvete, som bestämmer hennes lefnads- och handlings sätt, utan det är hennes lefnadsomständigheter, som inverka på och leda hennes samvete.» Och att åtminstone Marx ansåg, att i och med det nya samhällets upprättande det, som vi nu kalla religion, skulle försvinna af sig själf, är ju alldeles tydligt af följande yttrande i hans stora, epokgörande arbete om »Kapitalet»: »Den religiösa världen är ej annat än en återspeglning af den verkliga världen. — — — I allmänhet kan det religiösa återskenet af den verkliga världen ej försvinna, förrän arbetets och det praktiska lifvets villkor och förhållanden

skänkt människan bestämdt klargjorda och rationella förbindelser med hennes likar och med naturen. Det sociala lifvet, hvars grundval utgöres af den materiella alstringskraften och de förhållanden, den medför, skall ej bli *frigjordt* från den mystiska nimbus, som inhöljer detsamma, förrän den dag, då däri uppenbara sig verk och handlingar af fritt tänkande, fritt med hvarandra förbundna människor, de där handla medvetet och äro herrar öfver sin egen sociala verksamhet. Men detta fordrar en sammansättning, ett helt, af materiella existensvillkor, som själfva ej kunna vara annat än produkten af en långvarig, smärtsam utveckling.» — Under sådana förhållanden kan man med skäl fråga: »Hvarför då uppställa en sådan sats som denna, att religionen är privatsak?» Jo, detta har utan allt tvifvel skett af taktiska skäl för att icke stöta bort ifrån sig de arbetare, för hvilka religionen ännu har ett visst värde, och denna sats gillas därför icke heller af alla, då många anse, att ärligheten fordrar, att den borttages, och att man i stället klart säger ifrån, att »religionen i alla dess former bör bekämpas.» »En ärlig socialdemokrat måste vara ateist» — det har offentligen förklarats af en af Tysklands främste socialister, och erfarenheten från alla länder ger vid handen, att ledarne för densocialdemokratiska rörelsen utan undantag äro »helt och hållet främmande för hvarje slag af positiv religion», ja, att »t. o. m. de, som med afseende på religionerna predika den strängaste neutralitet, ofta äro de, som alldeles lösgjort sig från all religiös tro» (Vandervelde). Det visar sig också, att den vackra och stora idé, som tvifvelsutän kunde ligga innesluten i denna formel: »religionen är privatsak», nämligen *religiös tolerans*, i verkligheten icke praktiseras, och jag vill tillägga för min del icke *kan* praktiseras, helt enkelt därför, att formeln är falsk. Det ligger utom min uppgift för aftonen att närmare ingå på denna fråga; däremot måste jag bevisa sanningen af mitt påstående, att den religiösa toleransen visst icke har hemortsrätt inom det socialistiska partiet. Hvem

känner icke den fullkomligt hänsynslösa kamp, som dagligen föres i den socialistiska pressen icke endast mot kyrka och präster, ty det kan ju vara en sak för sig, utan mot religionen själf, som sällan får andra titlar än »fördummelse», »vidskepelse», »gammal fördom» m. m. sådant? Hvem känner icke vidare de hetsiga och många gånger i råa former framträdande utfallen mot Gud och religionen i offentliga föredrag och diskussioner. Dessa fakta, som alldeles icke kunna förnekas, tala ju ett så tydligt språk, att det vill en ovanligt hård panna till för att kunna säga, att socialismen visst icke vill beröfva någon hans religiösa öfvertygelse. *Sanningen är i stället denna: »religionen är visst icke en privatsak, icke ens för socialisterna; att få bort religionen; sådan vi fatta den, är däremot en partisak hos dem».* — Några skulle här möjligen kunna invända: »Det finns ju *kristna* socialister». Ja, och det ett större antal än mången tror. Men dessa äro sådana, som i ekonomiska och delvis äfven politiska och sociala frågor hafva upptagit socialismens idéer, men i moraliska och religiösa frågor fullkomligt skilja sig ifrån dem. De erkännas icke heller som meningsfränder af verkliga socialister; socialdemokraternas kamp mot det kristligt socialistiska partiet i Tyskland torde vara bekant, hvarom icke hänvisar jag till Emile de Laveleyes arbete »Den moderna socialismen» sid. 176 ff. — Min lilla framställning af socialismens ställning till religion och kyrka är ifrån början till slut grundad på den socialistiska litteraturens egen framställning om samma sak. Tviflar någon, hänvisar jag honom alltså till denna litteratur.

Efter denna korta framställning af socialismens ställning, teoretiskt och praktiskt, till religion och kyrka öfvergår jag nu till att något beröra *den ställning, hvilken industriarbetarne för närvarande intaga till dem.* Då vill jag genast säga, att de åsikter, som i dessa frågor faktiskt äro socialismens, icke ens tillnärmelsevis hunnit helt genomsyra industriarbetarne. Vore det händelsen, skulle kyrkans ställning inom ett industrisambälle vara fullkomligt ohållbar. Detta utesluter

emellertid icke, att de i vissa fall visa sig vara påverkade af socialismens uppfattning om religion och kyrka. I fyra sats-
ser vill jag nu söka klargöra deras nuvarande ställning till
kyrkan och samtidigt bevisa sanningen af hvad jag nyss på-
stått. 1:o. *Vår tids industriarbetare möta kyrkan och hennes
verksamhet med synnerligen stort misstroende.* Detta är en
allmän och mycket smärtsam erfarenhet, som hvarje inom ett
industrisambälle arbetande präst inom kort får göra. Men
jag tror, att detta misstroende kan förklaras, lika väl som jag
vet, att det kan öfvervinnas. Förklaringen ligger i den om-
ständigheten, att kyrkan anses som en klassinstitution, som
helt och hållet står i den härskande klassens tjänst och går
dess ärenden, tar parti för de välsituerade i samhället i alla
frågor, som röra denna världen, och hänvisar de fattiga och
förtryckta till förnöjsamhet i tiden och möjligen till ett lyckligt
lif i en annan värld; att den predikar, att klassmotsättningarna
äro en följd icke af människors vilja utan af Guds, och att den
olika fördelningen af lifvets goda är en »vis anordning af Gud
själf», hvadan den hvarken kan eller bör omändras. Prä-
sterna äro öfverklassmänniskor, som »predika för de fattiga
och äta med de rika». »Öfverallt äro statsreligionerna kapi-
talismens bästa hjälp i dess försök att fullkomligt underkufva
proletariatet. Därför är det icke heller förvånande, att detta
proletariat, när det på sin väg möter kyrkorna och konstaterar
'förbundet mellan kassaskåpet och altaret', nästan oemot-
ståndligt drages att föra strid ej endast mot kapitalismen utan
ock mot dess bundsförvanter» (Vandervelde). »Den krist-
na kyrkan speciellt har gjort sig all möda att ställa sig främ-
mande gent emot massan af folket» (Calwer). Om det är så,
att det ligger sanning till grund för dessa påståenden, något
som hvarje kyrkans vän på det allvarligaste bör undersöka,
då *måste* förhållandet ändras och det *snart*, och att öfvervinna
misstroendet till kyrkan är en af de viktigaste uppgifterna för
nutidens präster; huru detta enligt min uppfattning bör ske,
ber jag få säga längre fram.

2:o. *Vår tids industriarbetare förhålla sig i stort sedt ganska likgiltiga till den kyrkliga gudstjänsten och i all synnerhet till Nattvarden.* — Det finns naturligtvis en grupp kyrkligt sinnade, som aldrig saknas vid den allmänna gudstjänsten, men i förhållande till folkmängden är denna grupp i regeln ganska liten. Hvad den stora mängden beträffar, förhåller den sig i allmänhet likgiltig, hvilket icke utesluter, att man en eller annan gång kan få se sådana personer i kyrkan, hvilka man aldrig väntade finna där, likasom att vid tillfällen af högtidligare art gudstjänstlokalen kan vara fullsatt. Med afseende på nattvarden kan man säga, att det ojämförligt största antalet aldrig begå den mer än första gången i samband med konfirmationen. — Äfven denna likgiltighet kan förklaras och — som jag tror — äfven till en viss grad öfvervinnas. Förklaringen ligger däri, att industriarbetarne för närvarande ligga fångna under materialismen till den grad, att de knappast anse något af värde, som icke direkt tjänar deras ekonomiska intressen. Frälsarens ord: »Icke af bröd allenast lefver människan utan af hvart och ett ord, som utgår af Guds mun» förstå de icke. Här röjer sig tydligt socialismens inflytande, ty den gör ju ingen hemlighet af att den är »af denna världen» och arbetar uteslutande för den; nej, den räknar detta som en af sina största förtjänster, som den oupphörligen påpekar. »När skall arbetaren lära sig inse, att det är fackföreningen och icke kyrkan eller någon slags religiös förening, som hjälper honom fram till bättre existensvillkor!» frågade för något år sedan en socialdemokratisk tidning. Alltså: »När icke kyrkan direkt skaffar arbetaren högre aflöning, så har arbetaren icke i kyrkan att göra.» Ett annat påstående, som är mycket allmänt är detta: »Industriarbetaren i våra dagar har icke tid att syssla med religiösa frågor; kampen för tillvaron och för bättre livsvillkor upptager all hans lediga tid och alla hans krafter.» Den, som sett förhållandena på nära håll, måste nog medgifva, att det ligger en *viss* sanning i detta påstående, fastän det naturligtvis, djupare sedt, är ett fullkomligt grund-

falskt resonnemang. Antag emellertid, att en arbetare vill »ligga i» och arbeta för sitt eget och sin klass' höjande ekonomiskt och moraliskt. Han kan icke gärna göra detta annat än under föreningens form. Han är alltså medlem först och främst af sin fackförening, vidare af en nykterhetsförening (möjligen äfven af en produktionsförening), af en själfhjälpsförening, t. ex. en sjuk- och begravningskassa, o. s. v. När skall han sköta sina åligganden i alla dessa föreningar? Naturligtvis på sin ifrån arbetet lediga tid, framför allt då på söndagar, och finns det icke tillräckligt med lämpliga lokaler, så måste det ena sammanträdet aflösa det andra ifrån söndagens morgon till dess afton. Lätt tröstar han sig för öfrigt öfver bristande tid att besöka gudstjänsten. Den tjänar ju ganska litet arbetarens syften enligt den gängse uppfattningen, en uppfattning, som godt kan uttryckas med dessa Heines ord:

»Ja, lycka för alla och en hvar
Och allt hvad människan tarfvar!
Se'n lämna vi himlens ljusa rymd
Åt änglar och kvittrande sparfvar.»

Är det angeläget att få bort misstroendet till kyrkan, så är det naturligtvis ännu viktigare att få bort likgiltigheten, ty så länge den finns, hindrar den hvarje religiös påverkan. Och den, som tror och vet, att religionen är en lifssak för hvarje människa, han känner, att det är hans enkla plikt att, så långt han det förmår, bryta udden af materialismens tro på brödet såsom den *enda* näringen för människan. —

3:o. *Industriarbetarne underkasta sig så godt som undantagslöst kyrkans handlingar i dop, konfirmation, vigsel och jordfästning.* — Någon torde möjligen anse detta fullkomligt själfklart, men så är visst icke förhållandet. Här visar sig tvärtom, att socialismens antikyckliga idéer ännu icke blifvit arbetarnes. Men tecken saknas icke alldeles, som tyda på att en ändring härutinnan kan komma

att inträda. »Dopstrejk» är ett tämligen nytt ord men har redan kommit i ganska flitigt bruk, och vid sin senaste kongress beslöto de socialdemokratiska ungdomsklubbarne att utsända ett cirkulär till Sveriges arbetare med uppmaning att »icke låta döpa eller konfirmera sina barn samt att icke anlita präst vid ingående af äktenskap». Men, som sagdt, ännu hafva inga som helst ansatser i antydd riktning visat sig ibland arbetarne själfva; i alla händelser ligga sådana fullkomligt utom min erfarenhet. Visserligen såg jag i n:o 43 af Svensk kyrkotidning, att arbetarne vid en del värmländska bruk vägrat att låta konfirmera sina barn. Men ehuru jag icke vill uttala någon dom, isynnerhet som jag icke känner förhållandena på platsen, vill jag dock framkasta en blygsam förmodan, som för mig själf gränsar till visshet, om icke kyrkans tjänare själfva hafva någon skuld till detta. Hafva arbetarne fullt förtroende till prästen på platsen, så sker sådant icke; det vågar jag fullkomligt säkert påstå. Under hela min tjänstgöring bland organiserade arbetare har det aldrig händt, att någon icke låtit döpa sina barn; tvärtom har jag otaliga gånger blifvit kallad till sjuka barn för att meddela dem dopet, då man fruktat för att de skulle dö odöpta. Däremot medgifver jag villigt, att dopets sakramentala betydelse icke alltid till fullo inses, men detta är en sak, som kan sägas om många andra än industriarbetarne. Jag undrar t. ex., huru många ibland de bildade klasserna hafva klart för sig detta. — Samma erfarenhet som i fråga om dopet har jag med afseende på konfirmationen. Den är för öfrigt den ibland kyrkans handlingar, som utan tvifvel sättes högst. Minnena från föräldrarnes egen konfirmation stå som ljuspunkter från ungdomstiden och äro mer än en gång i allvarliga stunder anknytningspunkter vid prästens själavårdande verksamhet. Därför vägra de aldrig att låta konfirmera sina barn och detta trots de ekonomiska uppoffringar, som alltid äro förbundna med en konfirmation i anskaffande af nya kläder m. m., hvartill kommer, att en del af gossarnes arbetstid under läsningen går för-

lorad. — Af principiella skäl vägra arbetarne icke att låta viga sig af präst. Däremot händer det rätt ofta, att vigseln uppskjutes längre än tillbörligt är och önskligt vore, men detta beror icke af någon motvilja mot vigseln såsom sådan utan vanligen därpå, att det icke blir af, någon enstaka gång äfven därpå, att man icke har råd att skaffa sig sådana kläder, som man skulle önska sig vid det tillfället. Flera gånger har det händt, att jag fått döpa och konfirmera vuxna män och kvinnor, hvilka såsom barn till baptistiska föräldrar icke blifvit döpta, och anledningen till deras begäran om undfående af dopet och konfirmationen har varit den, att de icke ville ingå borgerligt äktenskap. — Hvad jordfästningen beträffar, så är ju den i lag föreskrifven; men jag har aldrig hört, att någon ens önskat att få den afskaffad. —

4:o. *Industriarbetarne visa den präst, som vunnit deras förtroende, både aktning och mången gång varm tillgifvenhet.* Detta är ganska märkvärdigt efter all den agitation, som bedrifves för att göra »svartrockarne» så svarta som möjligt. Det hålles väl knappast något enda socialistiskt föredrag, där icke en eller annan »gliring» ges åt prästerna, och ofta uttalas varningar att låta arbetarevänliga präster få taga del i lösningen af arbetarefrågan, ty detta skulle ofelbart snedvrida hela befrielsekampen. »Det är med prästerna som med den onde, att om man räcker dem lillfingret, så taga de snart hela handen», yttrade en arbetareledare på ett offentligt möte. Trots detta och mycket annat är mitt fjärde och sista påstående fullkomligt sant, men det är väl att märka, att denna aktning och tillgifvenhet visst icke kommer honom till del därför, att han är präst, utan därför, att han skött sitt prästerliga kall ibland arbetarne så, att de verkligen känt, att han velat dem väl. Om detta vill jag för öfrigt icke yttra mig; jag har endast velat påpeka det, emedan det otvifvelaktigt hör med till frågan om industriarbetarnes ställning till kyrkan.

Till sist nu några ord om *den ställning, som kyrkan enligt mitt förmenande bör intaga till den nutida industriarbetaren*

eller rättare sagdt till den industriella arbetarefrågan. — Det torde möjligen af det sagda hafva framgått, att kyrkans ställning ibland nutidens industriarbetare är svag, men att den långt ifrån är så svag, som mången skulle vara böjd att tro, ännu mindre att den är hopplös. Tvärtom tror jag, att kyrkans vänner kunna se framtiden an med ganska goda förhoppningar men *endast under ett villkor*, som jag skulle vilja säga vara oeftergifligt, nämligen att kyrkan intager en sådan ställning till kroppsarbetarne, att dessa verkligen kunna se, att den icke är en institution, som på minsta sätt vill bidra till deras undertryckande, utan i stället en *folk*-kyrka i detta ords allra vackraste bemärkelse. Och jag tvekar icke ett ögonblick att säga, att om kyrkan icke på djupaste allvar vill föra deras talan, som på ett eller annat sätt hafva det »trångt» i lifvet, om den icke vill bidra till att lätta bördorna och aflöfta sådana från skuldror, som digna, då sviker hon sin uppgift, och går då dom öfver henne, så kommer den icke ifrån tidens ondska, ty den har helt enkelt icke *makt* att rubba henne, huru stark den än synes vara, utan ifrån hennes egen Mästare. Djupt allvarlig och mäktigt ingripande i framtidens gestaltning för Sveriges kyrka är därför frågan om hennes ställning till nutidens märkligaste rörelse, som griper sinnerna i alla kulturländer med en makt, som är underbar, och som eldar till en entusiasm, som endast är fattbar för den, som sett den på mycket nära håll.

Kyrkans ställning till den nutida arbetarerörelsen kan ju icke gärna blifva någon annan än *kristendomens*, ty likasom socialismen i stort sedt behärskar de industriella arbetareskarnorna, så böra väl kristendomens idéer behärska kyrkan i allt hennes arbete och i alla de förhållanden, inför hvilka hon ställes. Och det synes mig, som om kristendomens ställning i denna fråga är klar; den synes mig nämligen hvila på tre kristendomens principer hvad förhållandet människor emellan beträffar, och jag vill i allra största korthet fästa uppmärksamheten på dessa.

1:o. *Kristendomen förkunnar en den mest obegränsade broderskärlek.* Ingen, som det minsta känner kristendomen, kan neka till detta. Hela den kristna förkunnelsen är ett enda stort kärlekens evangelium, där budet om kärleken till nästan är jämställt med budet om kärleken till Gud: »Du skall älska Herren din Gud af allt ditt hjärta och af all din själ och af allt ditt förstånd. Detta är det yppersta och främsta budet. Det andra är detta likt: Du skall älska din nästa såsom dig själf.» Frälsarens hela lif var ett bevis på Hans djupa människokärlek. I denna kärleks tjänst trädde alla Hans handlingar och alla Hans ord, och om man dristar säga, att någon människa var föremål för Hans kärlek framför en annan, så skulle det utan minsta tvifvel vara den af världen föraktade eller ringa ansedde eller den, som på något sätt befann sig i nöd och lidande. Och huru ofta sökte Han icke inplanta denna sin kärlek till människorna i sina lärjungars hjärtan, icke blott genom sitt exempel utan ock genom sina ord. »Älsken edra ovänner och gören, väl mot dem, som hata eder», säger Han i början af sin verksamhet, och ett af hans sista ord i lifvet var detta: »Älsken hvarandra inbördes såsom jag har älskat eder!» Och dessa hans ord förklingade icke ohörda. Den första kristna församlingens människokärlek väckte själfva hedningarnes beundran, och många äro förvisso de, som genom den oemotståndligt drogos till den korsfäste och blefvo Hans bekännare.

2:o *Kristendomen förkunnar en omullig rättfärdighet.* Redan i det gamla testamentets profetiska skrifter uttalas på mångfaldiga ställen en glödande åtrå efter större rättfärdighet på jorden, och i Kristus framträder detta rättfärdighetskraf så att säga förkroppsligadt. Hvarje undertryckande af den svage, vore det än så obetydligt som genom ett ord, är för Honom en styggelse. Det Guds rike, som Han förkunnade och var kommen att upprätta, var på samma gång ett den eviga kärlekens och ett den eviga rättfärdighetens rike, och hvarje gång, som de kristna i Hans namn bedja den andra bönen i »Fader vår», bedja de, att den himmelske Fa-

dem ville sänka sin rättfärdighet djupt in i tidens värld. Grundregeln för rättfärdighet människor emellan har Jesus själf gifvit, och den lyder i all sin enkla skönhet så: »*Allt hvad I viljen, att människorna skola göra eder, det gören I ock dem.*» Fruktansvärdt allvarliga äro Hans ord mot dem, som medvetet bryta mot den regeln. Så t. ex. Hans ord till de skriftlärdade och fariseerna: »Ve eder, att I uppäten änkorernas hus, medan I såsom en förevändning hållen långa böner! Fördenskull skolen I få hårdare dom.»

3:o *Kristendomen förkunnar allas likhet inför Gud.*

Ingen har så som Kristus framhållit hvarje människas oändliga värde. »Människosonen har kommit för att frälsa själar», detta är något som Han åter och åter betonar, och Han frågade alldeles icke efter de yttre omständigheter, under hvilka den enskilda människosjäl en lefde. Om det var en rådsherre eller en publikan, en judinna eller en kananeisk kvinna, en bildad man bland Jerusalems aristokrater eller en enkel landtman från Galileens landsbygd — det betydde för Honom mindre än intet; hufvudsaken var, att de alla voro danade efter Hans Faders bild, och att deras innersta väsen utgjordes af en odödlig ande, som i värde icke kunde mätas med någonting. »Hvad gagnar det människan, om hon vunne hela världen men förlorar sin själ.» Och samma uppfattning visa sig apostlarna hafva. »I sanning inser jag», säger Petrus, »att Gud icke har anseende till person, utan i hvarje folk är den, som fruktar honom och öfvar rättfärdighet, honom täckelig», och Paulus skrifver: »Här är icke jude eller grek, här är icke träl eller fri, utan alla äro vi ett i Kristus Jesus.» Kristendomen lär alltså, att det som alla människor hafva gemensamt, är det stora och bestämmande; det, som skiljer dem åt, är det lilla och obetydliga.

Till grund för kyrkans ställning till nutidens arbetarefråga, bör väl, såvidt jag kan finna, ligga dessa kristendomens principer, och det är min lifliga öfvertygelse, att om kyrkan i full sanning behärskas af Jesu Kristi kärleks- och rättfärdig-

hetsande och låter förkunnelsen om alla människors likhet i det väsentliga ljuda tydlig och klar, hon ännu skall visa sig äga kraft att mäktigt ingripa i samhällets omdaning till välsignelse för henne själf och till lycka för släkten, som komma. Kärleken skall hindra hennes tjänare att fälla förhastade omdömen om nutidens arbetare och deras vitalfrågor, rättfärdigheten skall tvinga dem att klarare se på förhållandena och erkänna, att mångt och mycket är fullt berättigadt i arbetarens sträfvanden, och jämlikhetsidéen skall omöjliggöra t. o. m. tanken på nödvändigheten af en öfver- och underklass. Och så tror jag, att biskop Ketteler i Mainz får rätt, då han i »Die Arbeiterfrage und das Christenthum» säger: »Kristi ande, från hvilken den kristna kärleken strömmar in i alla kristnas hjärtan, skall allt mer och mer vända de kristnas uppmärksamhet på arbetarefrågan.» Att kristendomen under gångna tider har utträttat oändligt mycket, då det gällt samhällenas utveckling från sämre tillstånd till bättre, tror jag näppeligen någon, som känner dess historia, kan förneka. Jag vill i detta sammanhang citera Ellen Key, som väl icke gärna kan misstänkas för någon öfverdrifven uppskattning af kristendomen. I sina s. k. Lifslinjer skriver hon bl. a. följande: »Att vi nått en innerligare uppfattning af kärlekens väsen, beror ju till stor del af att Jesu ord tonat inom släktled efter släktled och därunder fått en allt större räckvidd. — — — Kristendomens jämlikhetsförkunnelse har ägt den oerhörda betydelsen att medverka till utplånandet af *samhälleligt* danade och uppehållna olikheter människor emellan; den olikhet, som fullständigt måste utjämnas så till vida, att enhvar erhåller samma möjligheter att utveckla sin egenart, bruka sina krafter och vederfaras rätt efter sina förutsättningar.» Och om Jesus själf säger hon: »Lika litet som mänskligheten i sin helhet kunnat följa Jesus, lika litet kan den komma förbi honom. Ingen, som en gång älskat honom, upphör att älska det utsägliga och utsagda, som hvilar öfver honom. Ja, hvad är själfva Kristus-hatet annat än en kärlek, öfver

hvilken man blyges.» Vi, som icke tro på talet om »kristendomens blomstring», hålla före, att kristendomen intill dagarnas ända skall visa sig äga oförminskad kraft, och att hvad den kunde uträtta i forna tider på samhällslifvets område, det kan den ännu i denna dag göra. Och vi, som icke tro, att Kristi makt öfver människors hjärtan någonsin skall upphöra, hoppas, att den skall visa sig kunna segra äfven öfver det hat, som otvifvelaktigt finnes hos en del af våra arbetare och föra dem åter till det kors, där deras lidande Frälsare blöder.

Kyrkans egentliga uppgift i fråga om nutidens sociala spörsmål blir således ett målmedvetet arbete för en djupare förståelse af kristendomens kärleks-, rättfärdighets- och jämlikhetskraft; att ingjuta Kristi ande i människornas hjärtan, den ande, som med tvingande nödvändighet drifver undan självisheten, som är yttersta roten till orättvisorna i samhället. Blifva individerna goda, så blir också samhällslifvet godt. Jag anser det vara socialismens största villfarelse att kasta om denna sats och i stället säga: »Låt oss ersätta den nuvarande samhällsformen med en annan, så skola människorna af sig själfva blifva goda.» Nej, i stället gäller äfven här satsen: »Gör trädet godt, så blir frukten god», ty hvad är en stats- eller samhällsform annat än en frukt af mänskliga tankar och mänskligt arbete?

Gifvetvis är det af ofantligt stor betydelse, huru kyrkans tjänare personligen ställa sig till arbetarne och deras vitalfrågor. I några korta punkter vill jag allra sist framhålla hvad prästen enligt min uppfattning bör göra för att intaga en — om möjligt — rätt ställning till industriarbetarne och den s. k. sociala frågan.

1:o Prästen bör om möjligt bilda sig en personlig uppfattning i arbetarefrågan och därför samvetsgrant studera den, undersöka dess uppkomst och utveckling, sätta sig in i kroppsarbetarnes tankegång och faktiska ställning i samhället och

*därigenom söka komma under fund med orsakerna till det jäsan-
de missnöjet.*

Det är väl tämligen klart, att ingen kan intaga en rätt ställning till någon fråga utan att ingående känna den. Eljest dömer man naturligtvis som »den blinde om färgen», och det kan icke förnekas, att hittills endast ett fåtal präster gjort sig möda att tränga in i arbetarefrågan, och följden har naturligtvis blifvit den, att en mängd ovederhäftiga yttranden fällts, som ofantligt skadat kyrkans arbete ibland nutida industriarbetare. Den åter, som söker sätta sig in i arbetarnes verkliga ställning och såväl teoretiskt som praktiskt studerar den sociala frågan, han kan icke gärna undgå att inom kort finna, att till grund för nutidens arbetarerörelse *måste* ligga djupgående orsaker, och om han fortsätter med sin undersökning, finner han också ganska snart både att sådana finnas och hvilka de äro. Det är en osanning, att hela rörelsen beror på några agitatorers uppviglande verksamhet, likasom det är ett fullkomligt själfbedrägeri att inbilla sig, att man med stora ord och stolta åtbörder kan komma socialismen till lifs. Så länge den har näring, kommer den att finnas, och näring har den i klassmotsättningen och i orättvisorna för öfrigt i samhället. Och jag vill i detta sammanhang fullkomligt ansluta mig till den uppfattning, som Benjamin Kidd uttalat i följande ord: »Vi kunna iakttaga, att den känsla, som för närvarande upprör de lägre klasserna i nästan alla den västerländska civilisationens länder, väsentligen är en känsla af medlidande med hvarandra och med sig själfva såsom medlemmar af en klass, hvars lif förflyter under mödosamma, glädjelösa förhållanden.» Det är socialismens styrka att den så skarpt fäster uppmärksamheten på dessa »modosamma, glädjelösa förhållanden», det är kyrkans svaghet, att den hittills saknat tillräckligt skarp blick för dem.

2:0 *Prästen bör i sitt förhållande till den nutida arbetarefrågan lika väl som till alla andra frågor taga sin store Mästare till förebild.*

Om denna punkt har jag säkerligen yttrat mig tillräckligt tydligt i det föregående. Den är för öfrigt så själfklar, att den synes mig icke behöfva bevisas, ty är prästen »Jesu Kristi tjänare», så skall han naturligtvis handla såsom hans herre bjuder.

3:o *Prästen bör i sin förkunnelse af Guds ord inskräpa rättfärdighetens omutliga lag både uppåt och nedåt och i det sätt, hvarpå ordet frambares, taga tillbörlig hänsyn till den tid, i hvilken han lefver.*

Det är en svår konst att rätt dela sanningens ord, men en konst, som måste läras. De, som sitta inne med denna jordens goda, måste läras inse det ansvar, som hvilar på dem just på grund af detta sakförhållande, och de, som i öfvermod yfvas öfver sin samhällsställning, måste läras lagen i Guds rike: »Den, som upphöjer sig, skall varda förnedrad.» Och de, som fått mindre af jordens goda på sin lott, måste lära sig, att rättfärdighetens lag förbjuder att med våld eller hot om våld rycka till sig förmåner, hvaremot de böra få vara i fred och understödjas, då de på laglig väg söka förbättra sin ställning. Och med afseende på det påståendet, att prästen i sitt sätt att frambara ordet måste taga hänsyn till den tid, i hvilken han lefver, så bestyrkes detta af erfarenheten från kyrkans historia i alla tider.

4:o *Prästen bör i allt sitt umgänge med arbetarne låta dem riktigt känna, att de i honom hafva en vän, som omfattar allt rättvist i deras sak med förståelse.*

Ingenting förmår så som det personliga umgänget skingra missförstånd å ömse sidor och borttaga misstroende, där sådant finnes. Men då får icke den förhatade klasskillnaden blanda sig i detta umgänge, utan det måste vara fritt och otvunget som mellan människa och människa. Och just detta, att prästen visar sig förstå arbetarne och deras sak, och att han icke blott inför dem själfva utan också inför andra visar sig vara en verklig arbetarevän, som icke drager i betänkande att föra arbetarnes talan, där så påfordras,

just detta är säkraste medlet att vinna förtroende. Arbetarne fordra icke af sin präst, att han skall blifva socialist, men väl att han skall erkänna, att äfven i socialismen finnes en hel del sanningar, som samhället gjorde väl i att tillvarata. Jag har för min del funnit, att ju mer jag haft tillfälle att personligen umgås med industriarbetarne och med dem utbyta tankar, ju mer har jag funnit sanningen af ordspråket: »Lär att känna människorna och du skall älska dem.» Och jag gör visst icke något undantag från denna regel med afseende på socialdemokraterna.

5:o *Prästen bör så mycket som möjligt deltaga i och understödja de ideella sträfvanen, som göra sig gällande inom arbetarekretsar.*

Om detta vore mycket att säga, men jag inskränker mig till påpekande af själfva saken. Blott vid *en* sådan ideell sträfvan vill jag dröja något. Vi känna väl alla det pågående folkbildningsarbetet. Det omfattas med mycket intresse icke minst af en stor del ibland arbetarne själfva. Jag har sett dem i stora skaror samlas i föreläsningssalen efter ett ansträngande och uppslitande dagsarbete, och jag har med glädje lagt märke till huru girigt de uppfånga hvarje ord som säges. Skall prästen stå främmande inför denna törst efter kunskap? Skall han icke i stället göra allt för att bereda arbetarne tillfälle att släcka den? Och i vår tid kan han göra ganska mycket i sådant syfte, och hans plats i folkbildningsarbetarnes led får helt enkelt icke stå tom.

6:o *Prästen bör göra hvad han kan för åstadkommande af en sådan arbetarelagstiftning, som går i rättfärdig och sant kristlig anda.*

Enligt mitt förmenande kan prästens uppgift aldrig blifva att lägga sig i dagsstriderna mellan arbetsgifvare och arbetare, och gör han detta, skall det snart visa sig, att han i stället för att gagna kommer att skada. Hans uppgift blir i stället att söka påverka den allmänna uppfattningen om samhällets plikter mot den kroppsarbetande klassen och genom denna

påverkan arbeta för lagar om »egna hem», om »skydd vid olycks- och dödsfall», om »kvinnors och minderårigas arbete» o. s. v. samt att med den rätt, han otvifvelaktigt äger såsom medlem af samhället, vaka öfver, att de lagar, som redan finnas, också efterleivas.

Det är naturligt, att om en stor del af hvad jag nu sagt olika meningar kunna göra sig gällande. Så skall det för öfrigt alltid ske i en fråga af så djupt ingripande betydelse som den nutida arbetarefrågan. Men hvad jag sagt är dikteradt af en orubblig åsikt därom, att religionen är den enda makt i världen, som *varaktigt* kan lösa den sociala frågan, och att prästen såsom en representant af lifvets evighetssida icke allenast äger rättighet utan fastmer ovillkorlig skyldighet att se till, att denna fråga löses *icke med knuten hand utan med hjärtan, värmda af Kristi kärlek.*

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

SOCIALA SPÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

v.

INDIVIDUALISM OCH KOLLEKTIVISM

FÖREDRAG HÅLLET PÅ FÖRANSTALTANDE AF
UPPSALA KRISTLIGA STUDENTFÖRBUND
Å STUDENTKÅRENS LOKAL D. 22 NOV. 1907

AF

BISKÖP J. A. EKLUND

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

INDIVIDUALISM OG KOLLEKTIVISM

INDIVIDUALISM OG KOLLEKTIVISM

AF CARL LINDBERGH

UDGIVET AF ALMQVIST & WIRSELLS BOKTRYCKERI A. B.

UPPSALA 1908

ALMQVIST & WIRSELLS BOKTRYCKERI A. B.

Då jag på vänlig anmodan af Kristliga Studentförbundet vågar säga några ord i nu angifven fråga, må det anmärkas, att jag naturligtvis ej gör anspråk på att äga särskild fackkunskap i ämnet. Det är väl icke heller, såsom jag hoppas, en sådan man begärt. Snarast har man väl velat få ett lekmanauttalande. Frågan är ju också af det allmänna intresse, att hvilken samhällsarbetare som helst måste stöta på henne.

I själfva verket är nog också den ekonomiska antitesen mellan den enskildes intresse och det helas, mellan individ och samfund, ett specialfall af en större och mera omfattande motsats. Det är visst icke blott, då det gäller det ekonomiska lifvet, som ifrågavarande problem vaknar. Också på sedligt och religiöst, på politiskt och kyrkligt område kan konstateras samma växling, samma kontrast, samma strid eller relativa försoning mellan de båda faktorerna: individ och samfund.

Problemet, som förvisso alltid funnits, har emellertid under de sista hundra åren framträdt i skarpare utprägling än någonsin förut, och det icke minst på det ekonomiska området. Och det är kanske nödvändigt, om det också måste bli ytterst summariskt, att söka ange gången i denna utveckling.

Den gamle Hegel, som man under min studietid försökte lära oss akta ringa — något, som emellertid icke alltid lyckades — talade, som vi veta, om tes, antites och syntes. I hans terminologi uttryckt, skulle utvecklingens förlopp måhända kunna beskrivas sålunda: En stark individua-

lism, som alltmer vann seger under tidehvarfvets första skede, har slagit om i sin motsats, en stark kollektivism; och man letar efter syntesen — den form, däri de båda synpunkterna förenas i en högre enhet.

Jag lämnar då åsido utvecklingens äldre skeden. Jag fäster mig blott vid den period, som man kan kalla den moderna. Den kan dateras från senare delen af 1700-talet: den moderna politiska tankegångens och den moderna materiella produktionens födelsetid. Det ena uppslaget är ju den franska revolutionens nya samhällsideal. Det andra, mindre hastigt frambrytande, men säkert lika djupt ingripande, är den nya form för produktion, som fick sin första mera betydande utveckling i Englands gryende storindustri.

Social-teoretiskt är väl intet namn mera betydelsefullt än Adam Smiths. Och liksom en engelsman först formulerar programmet, så synes det också, som vore utvecklingen i England både den tidigaste och den mest typiska.

Man kan otvifvelaktigt om det första skedet i denna process säga: Allt står i individualismens tecken. Det råder en barnatro på individualismens evangelium. Kort kan denna tro uttryckas i Smiths af upplysningstidens optimism färgade, nästan naiva uttryck: »Genomförandet af full rättvisa, full frihet och full likhet är det mycket enkla medel, hvarmed man bäst tillförsäkrar alla det största västånd.» — Ett mycket enkelt medel! Ja, problemet såg så enkelt ut, därför att man icke såg mycket mer än det enkla i sin egen tankegång. Att det dolde sig en massa svårigheter i uttrycket »full rättvisa», såg man ej. Att det låg tendenser till den mest brutala spänning mellan »full frihet» och »full likhet», anade man än mindre.

Samfundsfrågan fann man lätt. Staten hade, menade man — och det är en seg tanke, som lefver hela långa tiden ända fram till Herbert Spencer och nu — egentligen blott att skydda hvarje individ mot att undertryckas eller föro-

rättas af andra individer. I grunden är där ingen strid mellan individens och samfundets intressen. När envar enskild, såsom han af sin egen naturliga drift gör, anstränger sig för att på det mest fördelaktiga sätt använda sin arbetskraft och sitt kapital, så frambringar han den största möjliga värdeprodukt. Och fast han därvid blott har och bör hafva egen vinning i sikte, drifves han af sakens egen natur att göra just det, som är bäst för samfundet. Det hela är nästan lika enkelt tänkt som ett additionstal. Man adderar ihop individerna, och så får man samfundet. Man adderar ihop deras arbete, och då får man samfundsarbetet. Man adderar ihop de ökade individ-produktionerna, och då får man den ökade totalproduktionen. Man tänker knappt ens på divisionen — man tar för gifvet, att *den* ordnar sig af sig själf lika matematiskt lätt och enkelt. Något fördelningsproblem existerade icke.

Detta tänkesätt blef ingalunda blott teori. Teorien blef princip för Englands ekonomiska lagstiftning. Och den tycktes verifiera sig själf i det praktiska ekonomiska lifvet. Och verifikationen var helt enkelt: den största dittills kända industriella kraftutveckling. Åskådningen frigjorde i sin tillämpning den individuella kraft, som legat bunden under en mängd af bestämmelser, statslagar, skråordningar, tullar och skatter, privilegier af allehanda slag. Långe kämpade man för dess fulla genomförande. Segt fasthöll man och fasthåller man den. — Karakteristiskt är ett uttalande af en underhuskommitté år 1811, af innehåll, att lagstiftningen genom att gripa in i näringarna eller i hvarje individs fulla frihet att använda sin tid och sina krafter på det sätt och under de villkor, han fann fördelaktigast för sig, skulle kränka allmänna grundsatser af den största vikt för samhällets välstånd och slå in på en väg, som efter kort tid skulle öka den allmänna nöden och förhindra dess afhjälpan. Under lång tid var det i England förbjudet att bilda fack-

föreningar. Man har, som bekant, kallat systemet: Manchestersystemet med mottot: laissez aller, laissez faire!

Man må nu, sedan den frigörelseprocess, som låg bakom, är förgäten, tala än så klandrande om denna ekonomiska politik. Det låg dock ett framsteg däri. Det fanns däri ett moment af den vikt, att man aldrig ostraffadt glömmet det. Arbetet, individens ansträngning, får en betydelse, som aldrig förr. Han blir själf ansvarig för sin framgång. Och däri ligger något, som man aldrig kan taga bort. Det verkliga lifvet är hårdt och kräfver det stålsättande, som ligger i detta: stå för dig själf, om du vill stå! Utan frihet och frihetens risk ingen ansvarskänsla.

Men den kritik, som utvecklingen själf utöfvade öfver den abstrakta individualismen, blef skarp. Den mänskliga själfviskhet och egennyttan, hvilken man prisade såsom kulturens bärande kraft, visade snart de bedröfligaste frukter. Man kan med skäl säga: den där ekonomiske individen i sitt oberoende af andra var en fiktion. Likheten var en villa och friheten blef ett sken. Divisionen gjorde icke sig själf — man stod inför ett »fördelningens» problem, som icke kunde negligeras. Processen resulterar i den starke individens undertryckande af den svagare. Och till sist är den segrande och ledande individen själf bunden under en öfverpersonlig, öfverindividuell makt: kapitalet, bolaget, trusten, eller hvad den heter, denna minst individuella af alla tänkbara subjekt. Allas likhet och frihet hotar att sluta med ett outhärdligt monopol.

Det ligger — när man ser processen nu efteråt — det ligger något tragiskt i den naiva abstraktionen från all sedligt bestämd samfundstanke. Just då utvecklingen höll på att helt omöjliggöra individen såsom själfständig ekonomisk faktor och göra »mannen för sig» — t. ex. den ekonomiskt oberoende bonden och handtverkaren — till en saga; just då ställes individen i teori och praxis isolerad och

blir ett byte för makter, mot hvilka han i sin isolation är fullständigt värlös.

Ofta och i bjärta färger har man skildrat detta resultat. Den otyglade konkurrensen lössläppte äfven de sämsta sidor i människonaturen och framkallade i England ett oerhördt elände. Det går — sade den engelske prästen — det går i England icke efter regeln: »du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett», ty i England arbetar sömmerskan 18 timmar om dygnet och svälter. Kvinnor och barn kastades att förbrukas och förkrympa i fabriker och grufvor. Om den faktiska anarkism, som blef en följd af det hejdlösa låt-gå-systemet, hade Lassalle icke orätt, då han hånande sade, att skillnaden mellan det rättsliga och det ekonomiska området är, att på det förra är enhvar blott ansvarig för det, han har gjort, under det på ekonomiens område enhvar får svara just för det han icke gjort.

Den extrema individualismen upplöste sig själf. Den slog om i sin motsats — tesen framkallade sin antites.

Vitalis Norström uttalar sig i den förträffliga lilla boken »Den nyaste människan» på följande sätt: »Ur de lössläppta individernas egen s. k. frihet utdestillerar sig mycket tydligt och mycket naturligt ett ferment till tvång af annat men ingalunda drägligare slag än det gamla historiska auktoritetstvängnet: kollektivismens undertryckande just af individualiteten.» Jag anför ännu ett af hans ord: »I vår tid pågår redan med full fart en det ytliga moderna frihetsbegreppets själfvederläggning genom kollektivismens nivellerande massassociation, hvilken vederläggning icke lämnar något öfrigt att önska i dialektisk skärpa och klarhet. Socialismen börjar nämligen redan att ha en historia.»

Det är ganska vanligt, att en ny strömning, just då den allra först träder fram, får sin mest radikala, mest hänsynslöst utpräglade form. Det är icke underligt — den kommer, som tanken kommer för barnet eller ynglingen, hvilka ännu icke känna verklighetens kraf. Tanken kommer fram helt

naken, okultiverad — de flesta kalla det »rå». Denna nakna »råa» form af kollektivism var det, som hette kommunism. Den hade talsmän redan vid revolutionen och strax efteråt. Den proklamerade ett: allt gemensamt! Att äga allt kollektivt, bo kollektivt, äta och dricka kollektivt, gifta sig kollektivt, fostra barn kollektivt — ja, det är det absoluta samhällsparadiset!

Men det var ju blott preludiet. Fortsättningen har kommit i socialismens många gestaltningar.

Socialismen är ju det främsta vittnesbördet om den kollektivistiska tankegångens växande makt. Men äfven om man ser bort från de partibegränsade socialistiska fraktionerna, måste man säga, att utvecklingen under seklets senare hälft mer och mer ställde sig under kollektivismens tecken.

Till sin grundkaraktär är socialismen en starkt utpräglad kollektivism. Den är visserligen ingalunda lika naiv som kommunismen var. Den tillåter i sina modernare former utan betänkande en begränsad individuell äganderätt — t. ex. af förbrukningsföremål. Och den torde väl i det hela tänka sig lifvet i hem och bygd någorlunda likt det närvarande. Men programmet är dock alltjämt, att produktionen skall ske kollektivt. Därpå följer, att alla produktionsmedel skola ägas gemensamt: jord och vatten, skogar och grufvor, kapital och arbetsmedel, fabriker och maskiner skola vara samfundets egendom. Arbetets drift skall ske genom samfundet. Arbetets produkter — njutningsmedlen — skola sedan genom samfundets åtgörande fördelas.

Det är lätt att kritisera denna åskådning. Detta mystiska eller rättare utopiska samhällsbegrepp är en abstraktion, lika överklig som den drömde frie och likbeskaffade isolerade individen. Detta handlande samfund, som kollektivt representerar alla — huru skall det ta konkret gestalt? Hvem skall tänka dess tankar och representera dess vilja? Svaret därpå sväfvat mellan en drömd enhet af alla indi-

viduella arbetare eller eventuellt fackföreningar från Haparanda till Ystad eller kanske rent af i hela Europa och en parlamentariskt vald fåmannastyreelse. Och för den mera kompromissande praktiska socialismen krymper den till att blifva en reviderad upplaga af de kommuner, som nu äro, eller den stat, som nu är. Bäst mår man nog, när man låter idealet sväfvä i den socialdemokratiska mytologiens himmel. Ty då kan denna drömda kollektiva tanke och vilja göras huru allvis och allsmäktig som helst. Och nog behöfver den hafva ekonomisk allvishet och allmakt. Ty väsentligen allt det, som nu under den rådande regimen bestämmes af fri konkurrens mellan den privatekonomiska produktionens bärare, skall enligt teorien flyttas öfver på denna kollektiva makt. Den måste, om vi nu blott hålla oss till Sverige, bestämma öfver, huru jordbruken i Sveriges land skola förvaltas — en domänstyrelse med universell bestämmanderätt, som väl torde kräfvä att representeras af minst en domänintendent i hvar jordbrukssocken. Den måste fungera såsom en universell fabriksstyrelse, som skall besluta öfver, hvilka industriella företag, som skola i Sverige anläggas och drifvas, hvem som skall förestå dem, antalet ingenjörer, bokhållare, förmän och arbetare samt alla dessas lön — och också »in natura». Apparaten blefve säkert vida större än den, som nu fungerar. Samma kollektivförstånd och kollektivvilja måste bestämma öfver det, som nu heter utrikes handel; den måste afgöra, hvilka varor och varumängder, som skola utifrån inköpas, likasom ock, hvilka som skola utföras. Inrikes handeln skulle ju upphöra. Men det blir dock nödvändigt att i någon form låta värdera alla de för offentlig räkning producerade föremålen, afgöra, huru mycket, som skall på platsen magasineras och förbrukas samt hvar återstoden skall placeras. Troligen behöfva också alla dessa åtgärder raskt och verksamt kontrolleras, såvida man icke hittar på något praktiskt sätt att göra alla individer fullt ärliga och fullt omdömesgilla — något, som ju också stundom

utlofvas. Konstruktionen är en rent negativ skapelse, uppkommen genom att summera negationerna mot individualismen.

Jag tror, att man ganska säkert kan ta för gifvet, att denna absolut kollektivistiska tanke och vilja positivt aldrig tar mandom. Och skulle den momentant försöka taga form i något, som liknar en ekonomisk Napoleon, så hoppas vi, att det också för honom finns ett St. Helena.

Men därmed är det icke sagdt, att icke den tendens, som skapar ett dylikt utopiskt ideal, kan påverka hela tankegången och praktiken i kollektivistisk riktning. Den har tvifvelsutän redan så gjort.

Om två abstrakta, ensidiga, hvar för sig orimliga tankar väga mot hvarandra, så händer det, att resultatet blir — kanske under ryckningar och slitningar — en relativt rimlig midt. Och det är detta — syntesen, enligt Hegels term — som nog är det egentliga problemet.

Jag anför åter ett ord ur »Den nyaste människan». »På det politiska området — säger författaren — som på alla andra områden för andlig verksamhet är det *syntesen*, som kostar något och skapar något. Tänkaren vinner inga varaktiga resultat genom att göra problemet bekvämt för sig, i det han från början kastar bort den del däraf, som besvärar. Icke heller politikern. Öfverallt är det uppgiften att sammanböja motsatser till enhet, som betecknar segern öfver materialet och ställer förmågan på prof. Att blott låta negationerna neka, är en billig konst mot att sammanställa dem så, att de säga *ja*.» Att praktiskt öfvervinna motsatsen mellan den individualistiska och den kollektivistiska tendensen är möjligt — menar den anförde författaren — endast genom att så långt det låter sig göra, taga den individualistiska tendensen i tjänst hos den kollektivistiska.

Jag känner behovet af att konkret åskådliggöra tankegången.

Låt oss tänka oss en driftsherre af individualistisk typ. Vi kunna kalla honom fabrikör Svensson.

Fabrikör Svenssons far var en vaken och energisk torparepojke, som hade tjänat en del pengar. En ingenjör, en tekniker, en tänkare, hade gjort en uppfinning att billigt mala trä. Den där individen — tänkaren — ja, han svalt möjligen ihjäl; det var ju ofta det praktiskt-ekonomiska tidehvarfvets sätt att löna sådana tarfliga ting som tankar. Men Svensson — fadern — gjorde uppfinningen inbringande. Och efter några år, när fadern dog, ärfde Svensson — sonen — en fabrik med 50 arbetare. Och denna affär har han utvidgat; den arbetar nu tilläfsventyrs både i sten och stål och trä. Fabrikör Svensson äger och sköter den i storlek femdubblade affären och äger en kyrkosocken, skog m. m., som hör dit.

Fabrikör Svensson är, som sagdt, individualist. »Detta är mitt.» »Jag har laga fasta på hvarenda lapp.» »Mina vattenfall, min skog, mina fabriker, min affär, mitt folk.»

Det kom för några år sedan en herre, som hette Talén och ville agitera. Svensson hade hört, att han var socialist och talade om gemensam egendom m. m. »sådana där dumheter», som herr Svensson uttrycker sig. Naturligtvis körde herr Svensson bort herr Talén. »Hvad hade han att göra med mitt folk och mina affärer!» Och Svensson skröt kanske smått för de andra patronerna öfver, hur behändigt han körde bort herr Talén.

Herr Svensson saknar nog af naturen organet för att förstå det kollektivistiska resonemanget, t. o. m. om det kommer vida mera moderat än i herr Taléns ord.

— Käre herr Svensson! Jaså, vattenfallet är herr Svenssons. Men det är väl också Sveriges — här rann älven i tusentals år, innan herr Svenssons far var född.

— Ja, men fallet hade inte 50 riksdalers värde, innan min far monterade det — säger fabrikören.

— Skogen är herr Svenssons — hade inte den heller något värde, innan herr Svensson högg den?

Det kan nog hända, att herr Svensson uttrycker sig ett litet grand mindre absolut, då det blir tal om skogen. Ty herr Svensson har märkt, att man vid riksdagen börjar tänka litet socialistiskt om Sveriges skogar.

Men för öfrigt drar herr Svensson i tanken ett streck omkring sitt samhälle och det andra samhället och säger ungefär så: stick inte näsan dit! »Arbetarefrågan» — det är mina arbetare och jag bestämmer själf deras lön; det har ingen annan med att göra.

— D. v. s. äfven människorna, som Sverige har fostrat och kostat på under åtskilliga år — det är ingen, som har göra med dem mer än herr Svensson?

Det går inte att bevisa för herr Svensson, att allt det han i sina fabriker har att röra sig med, både dödt och lefvande, både tanken i maskinen och hans arbetares arbetsduglighet och moral äro mödosamt framarbetade samfundsprodukter. Arfsrätt och laga fasta äro samfundsprodukter. Ja, herr Svenssons eget goda hufvud är en samfundsprodukt, det också. Det där är nog i viss mån hebreiska för honom.

Men om man artigt antyder, att han i själfva verket är en förträfflig samfundsmedlem, så skulle han nog för sig själf tänka ett belåtet: ja, är det inte det, jag alltid har tyckt.

Och, ärade åhörare, herr Svensson *är* en förträfflig samfundsmedlem. Det finns ingen individ på flere mils omkrets, som har gjort så mycket för det hela som han — utom möjligen den där ihjälsvultne teknikern och herr Svenssons egen far. Och när herr Talén säger, att herr Svensson skall afskaffas, så tänker jag: Nej, det går inte att afskaffa fabrikör Svensson.

Men fabrikör Svensson håller på att, äfven han, uppfostras till klarare medvetande om sin kollektivistiska uppgift. På honom skall tillämpas filosofens recept: »att taga

den individualistiska tendensen i den kollektivistiskas tjänst». Och den där bortkörde Talén, som hunnit bli litteratör och redaktör och ledamot af riksdagens andra kammare, har kommit igen och får vara med och lära herr Svensson detta. De båda herrarne sitta, den ene som ombud för arbetsgifvarnes förening, och den andre som arbetarnes förtroendeman och diskutera. De söka — och det går i det hela tämligen gemytligt till — de söka »syntesen».

Jag skulle — eftersom jag talar till studenter — vilja säga: respekt för fabrikör Svensson! När herr Taléns studentkamrat varit informator hos en af patronerna i hembygden, så skref han om dem. Och det lyste igenom, att han nog tyckte, att det var litet af brackor hos dem. De talade om skog och trämassa och följde inte med i litteraturen. Det är litet löjlighet öfver dem — i boken. Men det var nog egentligen den nyblifne studenten, som var löjlig. Det märker man, när man nu läser både idealister och realister från de estetiska perioderna.

Respekt för herr Svensson! Låt det inte bli en jargon, där man talar och skrifer så, som hade det nästan varit en försyndelse, att herrarne Svensson anlagt fabrik och tjänat pengar och samlat kapital. Respekt, käre vänner, för den intelligens, som diktar i sten och tänker i stål och arbetar i trämassa! Och kom ihåg: där är också människo-material med. Herr Svensson har skapat ett par hundra nya svenska hem, där man bor lika varmt och äter lika godt, ja, bättre än i våra små bondehem. Herr Svenssons lifsgärning väger nog inför både Gud och människor mer än tjugufem band modern fruntimmersfilosofi och hela knippen af de 15,887 problematiska äktenskapshistorier, som bilda hufvudstammen af Sveriges s. k. litteratur.

För herr Talén behöfver jag inte plädera. Han är modern. Han representerar arbetarne och deras intressen — »det kollektiva», om också denna kollektivism ännu inte

omfattar en tredjedel af samhället. Men om min vän, herr Svensson säger ungefär så här: Ingen herr Talén har ens gjort ett försök att i verkligheten realisera ett företag, som drifves kollektivt efter programmet — så kan jag verkligen inte se annat, än att herr Svensson har fullkomligt rätt. Herr Talén har tills dato bara profeterat om den kommande kollektivistiska produktionen.

Däremot har han — och det är det, som först gjorde hans tillvaro real för herr Svensson — varit med om att fördela produktionens resultat åtskilligt annorlunda än herr Svensson tänkte. Och det var visserligen lättare. För *det* ändamålet var fackföreningen ett utmärkt redskap. Det går lättare att äta kollektivt än att koka kollektivt. Men den där ändrade fördelningen var nog en nödvändighet. Och det är en sak, som herr Svensson själf erkänt — efteråt! Redan däri låg en stor uppgift: en börjande bättre lösning af det problem, som individualismen lämnade att lösas »af sig själf».

Men det är en än mer betydelsefull sak, som herr Talén arbetar på. Han samlar ihop, han »colligerar», han organiserar en betydande del af det lefvande människomaterialet, och gör det medvetet om sig själf. Han demonstrerar tydligare den tanken, att de där 250 familjerna, »mina arbetare», som bo på ägorna, äro vida viktigare faktorer, vida större realiteter än vattenfallet och skogen och järnet och trämassan. Det har nog herr Svensson i grunden känt — och trots teorierna handlat därefter. När han sade »mitt folk», så var det inte bara ett pronomen possessivum, utan också något af det, far i huset menar, då han säger »mitt folk». Men det är ändå något nytt, som vill fram. Herr Talén håller på att skapa ett nytt »stånd», en ny aktiv och medansvarig lem i samhällsorganismen. Och, äfven om han ej vill det, torde han dana ett samhällselement, som en dag skall känna sig på ett nytt sätt medansvarigt icke blott med »stat» och »kommun», utan också med det samfund, där de arbeta under sin nuvarande »husbonde».

Det är i de två skisserade typerna två af den moderna utvecklingens nydanade samfundsbildningar, som mötas — till en början fientligt. Från individualismens tid stammar det nya industriella produktionssamfundet. Från kollektivismens skede är den nya sociala fackföreningsbildningen.

Skall den senare göra det förra öfverflödigt och öfvertaga dess funktioner?

Troligen *icke*. Det förefaller, som kunde fackföreningen möjligen komma ett stycke längre än den kommit — så att den icke blott representerar det kollektiva stridsintresset och löneintresset, utan kanske också en del af det ömsesidiga hjälpsintresset. Ja — hvem vet: kanske också ett aktivt-positivt intresserat deltagande i ledningen, jämte driftens hufvudledare. Men att ersätta det genom utvecklingen danade industriella privatekonomiska samfundet förmår den ej. Troligen kräver just »det kollektiva» intresset alltfört den ledande handen och det styrande hufvudet och »privatintresset». Den dag, herr Talén radikalt desorganiserar »herr Svenssons affär» — blir han positivt skadlig och måste aflägnas. — Men det är klart: det är endast i egenskap af aktiv, produktiv, *nyttig* — vi skola ej vara rädda för det ordet — *samhällsmedlem*, som herr Svensson kan bevara sin existens. Såsom isolerad, blott ägande eller »njutande» individ faller han — det onyttiga kastas bort, om också inte i första taget.

Det finns andra faktorer också — det är kanske farligt, att helt gå förbi dem, enär det då kan sägas, att föredraganden icke alls har reda på sin sak.

Vi kunna antaga, att ett bruk, eller kanske flere, grundats på den gamla adelsgården Herrsäter. Dess ägare, baron Stiernsköld, har grundat dem. Men — det gick sönder. Det fattades kapital. Då räddades det hela genom ett bolag, där aktiemajoriteten innehafves af en herr Checkman — man tror, att han är jude — men ingen har sett honom. De andra, de synliga i styrelsen, äro namn: en öfverdirektör vid

ett statens verk, en militär, en jurist — de ha aktier, de också; ett par tre på man.

Denne herre — det är en kuriös företeelse. Ingen rår på honom. Hans kusiner i Tyskland och Amerika äro ju än mera att räkna med. Bismark har hållit både uppbyggliga och kvicka tal om dem och deras vitæ genus, deras »coupongschneiden». Menbemälde Bismark behöfde nog mer än en gång, att de klippte sina kuponger för det nya Tyska rikets räkning. Teodor Roosevelt slåss med dem, och folket ropar bravo, ty folket tror, att Tedde vinner.

Och herr Talén — ja, aldrig falla orden så kraftigt i hans tidning »Frihetsluren», som då han behandlar herr Checkman. Ned med herr Checkman! Men en dag finner herr Talén — att herr Checkman innehar aktiemajoritet i tidningsbolaget »Frihetsluren». Och följden? Ja, herr Talén får skrifva alldeles som förr om kapitalismens förbannelse, ty det ökar tidningens aktievärde — blott *ett* villkor: det får aldrig stå annat än positivt uppbyggande ting om affären Herrsäter och en del andra.

Hvad i all världen skall man göra med herr Checkman?

Kan någon bevisa herr Checkmans nödvändighet? Jag vet inte.

Kan någon bevisa, att herr Checkman kan afskaffas? Jag vet inte.

Kan någon visa, *hur* herr Checkman skall afskaffas? Ja, ärade åhörare, jag vet platt inte.

Men när den osynlige hör, hvad folket säger, så skrattar han godt, skrattar stilla och godt och länge.

Han är den, som står öfver individerna. Han är öfver-individen. Han står öfver kollektivismen. Han samlar hvad, som samlas i den gemensamma produktionen. Han står öfver samfunden. Han är öfvermänniskan. Han är det ekonomiska lifvets — Messias eller Antikrist.

Och ändå — ingen har egentligen någonsin sett herr Checkman.

Skall samfundet kunna antingen aflägsna herr Checkman eller göra honom *sig* underdånig?

Men annars:

Problemet vore, att den nya industriella skapelsen må bli ett lefvande samfund, där de individuella och kollektiva intressena förenas, såsom det varit i analoga äldre bildningar sådana som den gamla »gården» och hvarje »vällofligt handtverkareämbete» — men öfversatt på tidens språk. »Driftsherrn» själf, hans samhälle, hans folk behöfva komma till klart medvetande om den faktiskt redan förefintliga solidariteten. Det skall icke längre blott heta »min affär». Utan det skall heta, såsom det redan nu i realiteten *är*: »våra verkstäder», »våra skogar», »våra vattenfall», »vårt arbete» och — hvarför icke: »vår patron». Men aldrig kan det väl komma att heta: »vår kapitalist, herr Checkman».

Jag förutser, att man ändå skall le åt denna idylliska läsning, såsom åt den utomstående naiva optimism. Striden blir ju svårare för hvar dag som går!

Ja, om *det* nu vore så märkvärdigt! Om det icke just vore genom strid, som de verkliga synteserna ske!

Kanske ändå, när kriserna äro öfver, platsen såsom arbetare i den tryggade industrikomplexen under sin privatekonomiska — hvarför icke rent af i arf till herr Svenssons barn gående? — ledning kan få samma konstanta samhällsvärde, som ägandet af ett hemman haft under långa tider och likt detta gå i arf från fader till son — tillsammans med »ett eget hem».

Ja — eget hem! På samma gång vi tänka på nybildningen få vi ej glömma, att den mångomtalade syntesen måste ske och troligen alltfort sker äfven i de gamla välkända former, där individens och det helas intressen smälta samman, jag menar helt enkelt de gamla samfunden: familj, kommun, stat.

Man *ser* nog närmast, att tidehvarfvets individualism och kollektivism hafva gått ut på att relativt lösa upp familjen. Och det är så, att detta är det mest frappanta.

Men ibland, när jag gått genom nya stadsdelar eller nya industrisamhällen och sett dessa rader af hundratal nya hem — ofta vackra hem, hem med hvita gardiner — eller, när jag som präst varit inne i många stilla arbetarefamiljer, där det kunnat vara så ljusst, så rent, så trefligt på lille brors dopdag — så har jag haft tankar ungefär som denna: hur än striden larmar, hur än krisernas nöd gör sig känd, där striden just står; midt under stridens förlopp strös där ut i vårt land frön till tusen och åter tusen hem, där — om jag nu skall begagna det lärda uttrycket — i stillhet sker den där syntesen, där individens och samfundets intressen blifva *ett*.

Än i denna stund — om mina ärade åhörare också knappt vilja tro det — än i denna stund är hemmet, familjen, den viktigaste *ekonomiska* faktorn i hela människovärlden.

Jag vill anföra ett därom förut å annan plats uttaladt ord.

Familjens ekonomiska betydelse är förminskad. Men den är långt ifrån försvunnen. Starkast visar sig nedgången i denna ekonomiska betydelse i produktionsverksamheten — där har individen blifvit vida mer oafhändig af sin familj än förr. Den äldre uppfattningen af familjen som ekonomisk enhet är starkt tillbakaträngd. Mera sällan stannar individen hemma och arbetar gemensamt med de andra. Däremot har den behållit större betydelse för konsumtionen: ännu är det nästan en utopi att tala om att äta och dricka och kläda sig och fostra barnen gemensamt med alla — och en dyster utopi.

Det lönar sig föga att fantisera — men: vore det en orimlighet att tänka sig ett förnyande af familjens ställning såsom enhetligt ekonomiskt subjekt? kunde icke en reaktion vara att hoppas? Säkert skulle det, rent ekonomiskt, i många fall föra till bättre resultat. — Några konkreta exempel föresväfva mig.

Ett sådant må nämnas från öfverklassen. En familj utan kapital med en rad studerande söner lånade gemensamt studiekapitalet. Och *nu* — hette det om ett tiotal år — ha vi knogat litet hvar, och skulden är betald. Jag tviflar på,

att detta varit fallet, om skulden varit individualistiskt fördelad. Men nog kräfdes det, att familjen moraliskt hängde ihop, så att icke den ene eller andre lät bli att knoga, när betalningen skulle ske.

Man ser emellanåt såsom ett slags oaser i den öken, emigration och stadsvurm åstadkommit, ett och annat förnöget hemman och hör den angenämt klingande förklaringen: barnen ha stannat hemma och arbetat.

Det sades i fabriksstaden, där jag hade min första prästerliga verksamhet, att när barnen växte upp och började kunna gå med på fabrikerna, så blef det — välstånd. Och det varade, tills barnen började »arbeta för sig själfva». Men det var kanske redan strax efter 16 år. Tänk om de i stället stannat hemma till tjugutvå eller tjugufem och arbetat för det hela! De hade kanske kunnat gå ut från ett välbärgadt fädernehem — till ett välbärgadt eget. Nu blef det väl, som det i regeln blir. Far och mor på fattighus, när deras arbetskraft är slut; och när sonen eller dottern, som arbetat för sig själfva sedan de voro 17 år, gifta sig, så gifta de sig »på ingenting».

Skulle det alltid nödvändigt behöfva vara så galet ställdt, som det ofta är? — —

Och dock håller jag på min sats om familjens ekonomiska vikt. Är där i våra lätt upplösta hem också bara far och mor och de små, det beror ändå, mer än alla socialreformatorer tro, på, hurudant hemmet är. Där dess arbetande individer svika i *sin* kollektivism, där hjälper oss intet.

Hvad de större samfunden, kommun och stat, beträffar, är jag, såsom lekman, än mindre i stånd att uttala några socialvetenskapligt grundade meningar. Men så mycket är allmänt erkändt, att under det sista skedet, kanske från det gångna seklets midt, en stark strömning pågår att vidga kommunens och statens ekonomiska ingripande.

Kollektivistiska synpunkter tränga sig fram. Kommunen städar gatan, bär in vatten, tänder ljuset, lägger spår-

vägen, skaffar kanske snart privatmannen den elektriska kraften — ja hvarje större kommun blir en betydande ekonomisk driftsherre. Och detta kommer sannolikt att i betydande grad verka på arbetarnes ställning — konsoliderande. Ty stadens arbetare blir snart lika trygg på sin plats som statens på sin. Han lyftes nog mer och mer ur lönekonjunkturernas kamp, om också på bekostnad af strejkrätt och mot herr Taléns önsknings.

Samma förhållande är med staten. Dess kollektivistiska verksamhet i ekonomiskt och socialt afseende ökas i omfattning för hvarje år. En enda sak sådan som statsjärnvägarna vittnar därom. Och det må af både liberaler och socialister dömas som missgrepp: lagstiftningen i fråga om tullar är ett kollektivistiskt drag, som framgått ur känslan af, att nationer måste handla såsom en ekonomisk enhet. Det är tydligt att frågorna: våra skogar, vår malm, våra vattendrag, vår sjöfart — gömma uppgifter, där staten icke kan stå passiv. Och att själfva lagstiftningen i många fall måste gå i de kollektivistiska intressenas tecken är klart — statssocialism är icke ett tomt ord. Men nog går det illa, om man glömmer det andra ledet i syntesen — individualismens relativa men oförgängliga kraf.

Jag tror, att man redan nu och redan lång tid icke blott letar efter syntesen, utan att man också funnit och finner den. Men det händer, att det viktigaste som sker, icke är det, som mest synes, utan kommer som en biprodukt, ungefär som då man gjorde goda upptäckter under sträfvandet att göra guld. Det mest rationella — och det är något, som talar starkt om tillvarons inre förnuftighet är ofta sådant, som det aktuella förnuftet hos individen och klassen och folket icke ser. Vore det icke så, kunde man bli galen af hopplöshet, åtminstone i det kortkloka nutida Sverige. »Bönderna — säger August Strindberg — se icke längre än näsan räcker, men när de få lång näsa ett par gånger, så se de *lite* längre.» Men — bönder, bönder ä' vi allihopa.

Det har i det förflutna, i stort sedt, icke gått så, att det ena momentet i vår antites trängt undan det andra. Nej, resultatet är nog den succesivt stärkta syntesen. Utvecklingen har på samma gång stärkt individens betydelse och samfundets. Det är dock annat att vara en individ i det tjugonde århundradets Europa än i det gamla Rom. Och dock: det är nog visst, att själfva samfundsinflytandet i vårt lif är oändligt starkare, mera ingripande och mångsidigt än det, som utgick från Roms imperium. Individerna hafva under kulturens lopp fått både större rätt och större förmåga att sörja för sin sak. Men på samma gång har kulturen gifvit staten ökade resurser att främja allas väl. Denna dubbelström kan visst ofta gå i brutna och skummiga vågor; men helt hejda den skola hvarken individualistiska eller socialistiska tidsriktningar förmå.

Jag har ej direkt gått in på frågans sedliga och religiösa sida, som eljes kunnat ligga mig närmast. Jag anser, att man kan tala kristligt om en sak, utan att nämna ett enda ord om Kristus — likasom det tvärtom går för sig att tala okristligt med Kristi namn i hvarannan sats.

Men det är för mig klart, att den riktning, i hvilken tankarne gått, stämmer djupt med kristendomens innersta principer. Ingen åskådning har så starkt som den kristna satt adelsmärket på individens lif — den enskilda människans själ. Men å andra sidan är där ingen åskådning, hvars samfundstanke är så vid, så djup, så innerlig, som samfundstanken är i Jesu Kristi evangelium.

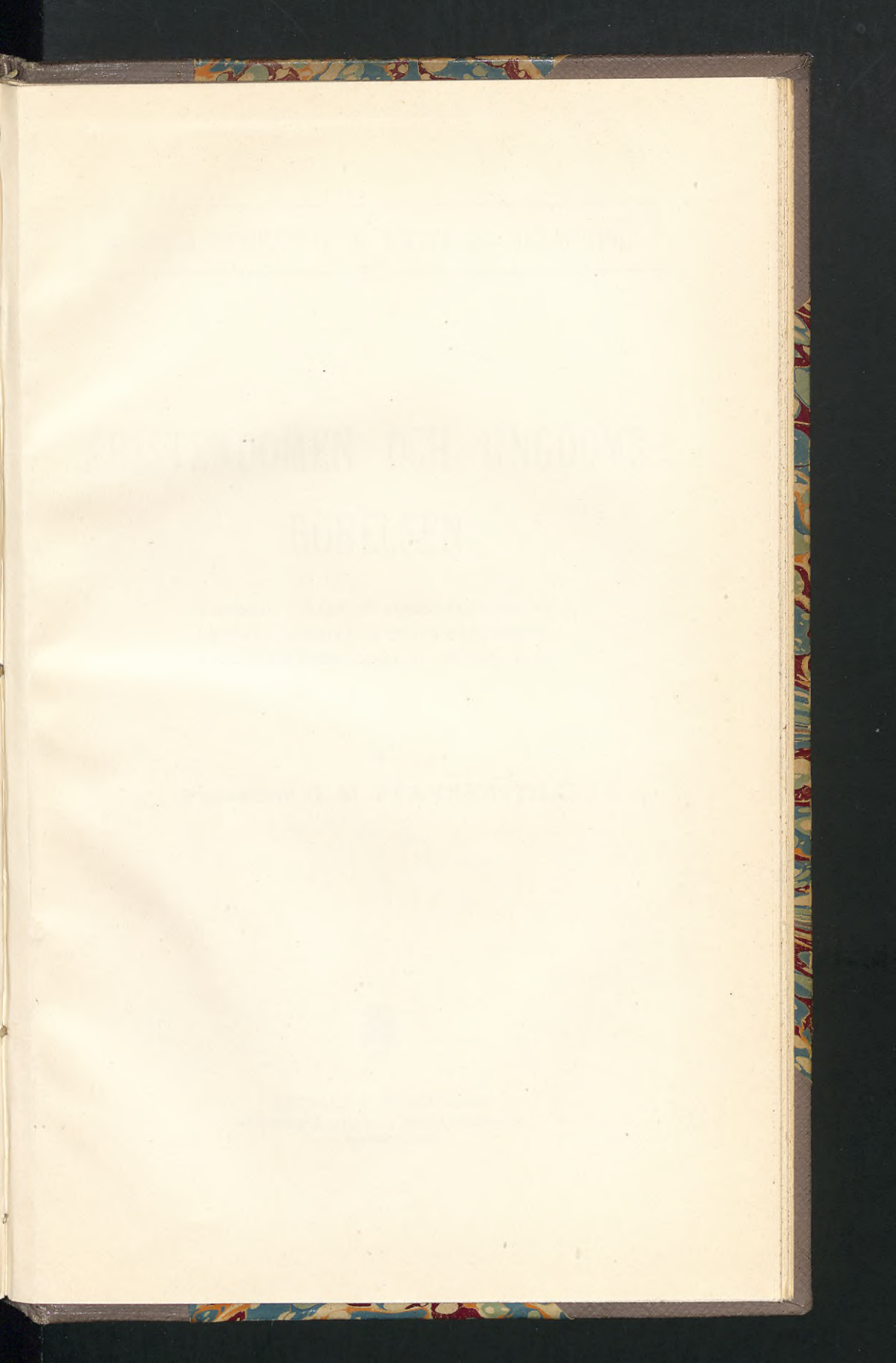
Tänk om det vore levande sant; sant, åtminstone såsom ett lifvets ideal, detta: Här är icke proletär och kapitalist, här är icke arbetare och arbetschef, här är icke löntagare och löngifvare, här är icke fattig och rik, »ty alla ären I en i Kristus Jesus!»

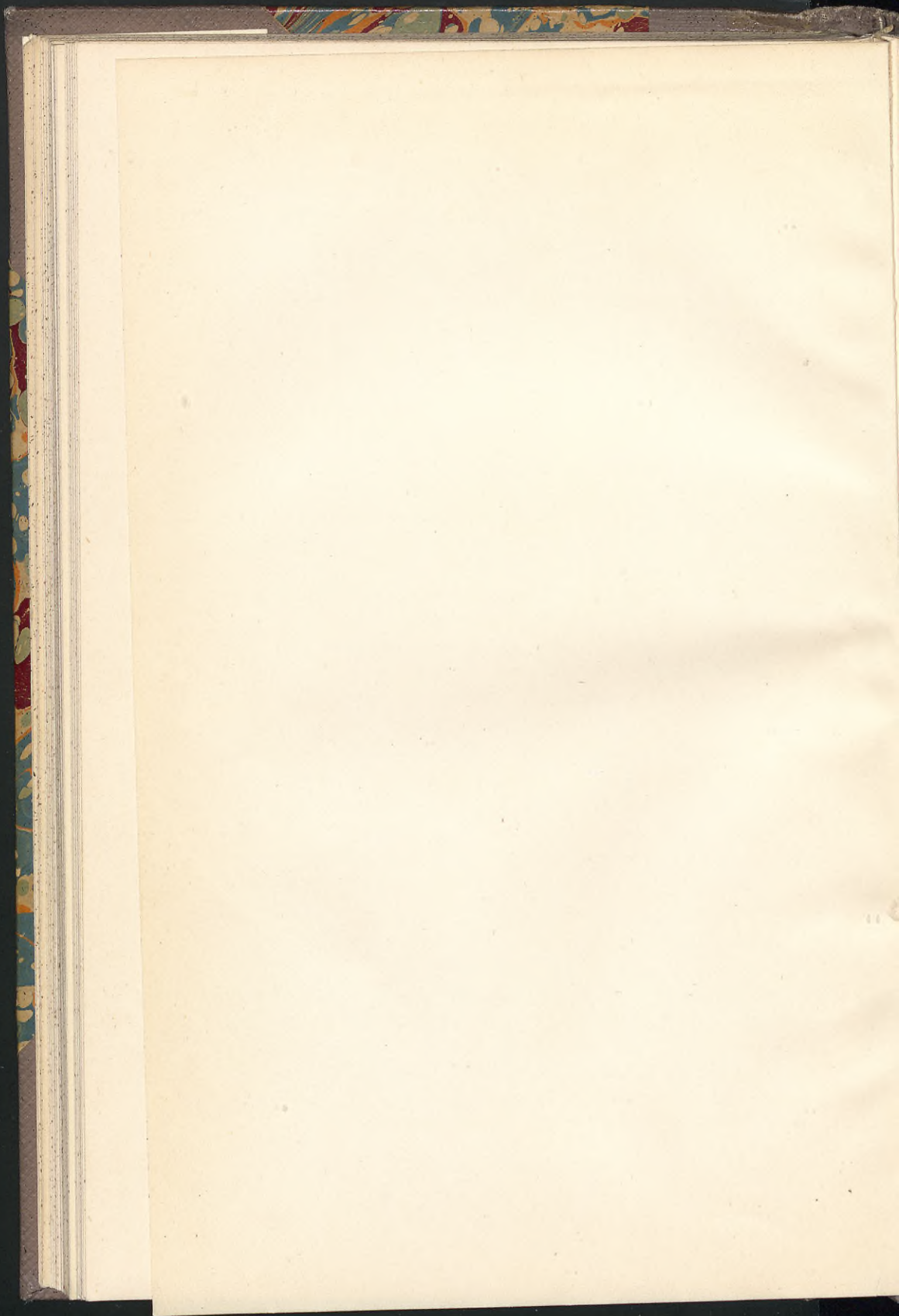

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines across the page.

SOCIALA SPÖRSMÅL I KRISTLIG BELYSNING

VI.

KRISTENDOMEN OCH UNGDOMS- RÖRELSEN

FÖREDRAG HÅLLET PÅ FÖRANSTALTANDE AF
UPPSALA KRISTLIGA STUDENTFÖRBUND
Å STUDENTKÅRENS LOKAL D. 28 NOV. 1907

AF

PROFESSOR G. M. PFANNENSTILL

UPPSALA & STOCKHOLM
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.
(I DISTRIBUTION)

STUDIA SOCIETATIS IURIS UPPSALENSIS

KÄLLERÖMÄN OCH LINDÖMS-
KÖRAREN

AV
HANS

AV

UPPSALA 1908
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

När ungdomen vaknar — har det blifvit satt öfver ingången till tjugonde århundradet.

Vi äldre minnas väl den tid, då det ännu icke ansågs ens höra en student till att bilda sig någon uppfattning om dagens stora frågor på det sociala och politiska lifvets område. Allra minst fick han lof att ge *uttryck* åt sin uppfattning, ifall han nu en gång bildat sig en sådan. Nej, bäst han ville, kunde han ju svärma för litteratur och konst och vetenskap. Eljest hade han att nöja sig med studentlif och examensarbete.

Sedan den tiden ha vi sett studentens intressefält läggas ut allt vidsträcktare. En blick i våra studentkataloger med den växande listan på föreningar för olika ändamål, säger oss hvad allt detta för närvarande omsluter: upplysningsverksamhet och nykterhetsarbete, yttre och inre mission, politiska och sociala frågor samt först och sist frågor rörande lifsåskådningen.

Men vid universiteten möta vi ju folket själfv liksom i en idealare gestalt. Där måste visserligen utvecklingen ha något försprång. Men för öfrigt vara en tillförlitlig måttstock på hvad som rör sig ute bland folket. Bondsonen går i själfva verket icke heller han och drömmer längre bakom plogen. Och den unge arbetaren nöjer sig icke med att inlära handgreppen för sitt kommande yrke. Den tid är förbi, då man kunde med fog klaga öfver, att barnen lämnade folkskolan endast för att glömma, glömma de mottagna intrycken, glömma till och med sin surt förvärfvade läskunnighet af brist på öfning. Ett flitigt tidningsläsande, användandet af folkbibliotek, där sådana finnas, och trängseln vid de folk-

föreläsningar, som hållas ute i bygderna, vittna otvetydigt om framstegen. Hur rörande, att iakttaga hvilka offer en yngre arbetare mången gång kan vara i stånd att bringa för att få del i den vetenskapliga forskningens resultat! — Och hur har icke äfven denna folkets ungdom låtit värfva sig för tidens ädla sträfanden! Förvisso, utefter hela linien, genom vårt folks alla lager har ungdomens vaknande begynt. Gränserna ha blifvit utflyttade — på sedligt område, så att nya sedliga värden kommit i sikte och blifvit föremål för sträfvan; på intellektuellt område, så att tankarna begynt syssla med helt nya problem; och på det praktiska lifvets område med dess kulturuppgifter.

Ingen tviflar numer på, att det mänskliga sjäslifvets utveckling följer bestämda lagar. Det har ingått i det allmänna medvetandet, att man icke blott smider guld, hugger marmor, formar gips, utan att ett ungt sjäslif, äfven det, är ett guld, som kan smidas, marmor, som kan huggas, gips, som kan formas efter förut uppställda syften. Hvad under då, att där i våra dagar föres en hård kamp om ungdomen, att man från olika håll söker lägga beslag på sådant dyrbart material för att däri ge uttryck åt sina egna värden! — De trenne stora folkrörelser, som på sista tiden dragit fram öfver vårt land, den religiösa, nykterhetsrörelsen och den sociala, ha i tur och ordning vädjat till ungdomen och sålunda gifvit upphof åt ungdomsföreningar. Och för närvarande är det företrädesvis mellan dessa tre kampen om ungdomen står. Men vid deras sida går en sträfvan fram, som väsentligen inskränker sig till att lära den ännu i oklarhet famlande ungdomsrörelsen att förstå sig själf och därigenom komma till ett mera själfständigt och planmässigt arbete.

Vi ha på detta vis fått ungdomsföreningar af hufvudsakligen tre typer i vårt land. Den första typen innefattar föreningar med en bestämd yttre uppgift, den de strängt målmedvetet arbeta på att lösa. Hit höra från äldre tid de olika nykterhetsorganisationernas ungdomsföreningar med

den allmänna nykterheten till mål. Hit höra icke minst de socialistiska och socialdemokratiska ungdomsföreningarna, båda med uppgift att arbeta för en ny samhällsordning. Men vid sidan om hufvuduppgiften: socialreform och nykterhetsarbete, utföres inom dessa ungdomssammanslutningar äfven annat arbete af allmännare kulturell art. — Den andra typen upptager de religiösa ungdomsföreningarna. Olika religions-samfund och religiösa riktningar ha skaffat sig annex ute bland den uppväxande ungdomen. Religionen för att ej säga konfessionen intager främsta platsen på programmet. Vid sidan härom står både ett och annat af värde för de unga. Men hufvudsträfvandet går ut på att uppfostra dem till trohet mot det religiösa samfundet. Hit räkna vi sekternas, missionsförbundets, fosterlandsstiftelsens ungdomsföreningar, vidare de kristliga föreningarna för unge män och unga kvinnor samt slutligen de kyrkliga ungdomskretsarna. Framför allt dessa sista intressera oss här. Genom hela sin anläggning och genom att ingå som led i organisationen af kyrklig ungdomsvård ha de erhållit en universalitet, som ställer dem på öfvergången till följande typ. Deras syfte skall vara »att samla och fostra församlingens ungdom till själfverksamt deltagande i arbetet för ett friskt och rent ungdomslif i kristlig tro och ädel sträfvan för församlingens och fosterlandets väl». Och hvarje medlem, som gillar detta syfte, ålägges därför också: a) att under eget bruk af nådemedlen söka vara sina kamrater och vänner till stöd och hjälp, särskildt i fråga om regelbundet deltagande i Herrens sköna gudstjänst; samt b) att efter förmåga verka för fosterlandskärlekens höjande, klass-skillnadens utjämning och ett kraftigare samladt deltagande i församlingslifvet öfverhufvud. — Den tredje typen utgöres af den s. k. kulturella ungdomsrörelsen. Vi ha här att göra med en organisation af ungdomen, hvarvid man klart förstått, att det var något annat och högre än ett blott ädelt material man hade att bearbeta. Man har sökt gripa ett lif midt i dess växt. Vi möta i denna sammanslutning ung-

domen, såsom vi så väl känna den, med fysiska och andliga krafter, hvilka endast längta efter att få öfvas, att få öfvervinna svårigheter, med en själsutveckling, som redan begynt känna hemmets och skolans former för snäfva, och ifrigt åtrår att få göra bekantskap med samhällslifvets större förhållanden, med en vilja slutligen, som redan haft tillfälle att pröfva den sedliga kampens växlingar och därför åtminstone i bättre stunder längtar efter ny kraft. Hvad denna ungdomsrörelse åsyftar kan i de olika ungdomsförbundens stadgar ha formulerats något olika. Men saken förblir dock öfverallt densamma. Alla ha de i likhet med Skånska ungdomsförbundet »till ändamål att verka för ungdomens höjande i sedligt, intellektuellt och fysiskt afseende genom att väcka och uppodla dess andliga intressen och bereda den tillfälle till bildande förströelser och sunda kroppsöfningar». Det är en de unges sammanslutning till inbördes hjälp att blifva goda svenska män och kvinnor. Den skulle alltså kunna karakteriseras därmed, att den hos ungdomen söker utdana svensk medborgerlighet. Men i sista hand går sträfvan ut på att befrämja ungdomens själfuppfostran fram emot det kristna humanitetsidealet.

Det gemensamma för alla dessa typer af ungdomssammanslutningar är en vaken ande med mottaglighet för hvad tiden bjuder och brinnande ifver att tillgodogöra sig det samma. Nog vet jag, att det finns kristna, som betrakat dessa företeelser med misstro. Och nog vet jag, att långt ifrån alla de konstnärer, som slagit sig på att bearbeta det ädla guld, vi ha i ungdomens bröst, för egna ändamål, samtidigt däraf smida en guldpil, hvilken de sedan — för att tala med skalden — sända upp mot solen för att länka blickarna åt rätt håll. Men från synpunkten af kristendomens sanna intresse måste dessa företeelser ändock mottagas med obetingad tillfredsställelse. Hvad kristendomen behöfver är ett vaket folk. Den står maktlös endast inför *ett* slags människor, sådana, som hunnit bli belättna med sig själfva och

världen, färdiga människor med indifferent vilja. Den fordrar ju alltid och måste fordra en fri viljas anslutning. I samma mån alltså som bildningssträfvan väckt alla slumrande krafter till aktiv tjänstgöring, i samma mån får kristendomen tillfälle att utveckla hela sin frälsande makt. Den finare utbildade känslan möjliggör större innerlighet och en mer färgstark religiös upplevelse. Den skärpta tanken en klarare uppfattning. Och framför allt det högre kultiverade samvetet en fördjupad självkänedom och däraf följande mer energiskt tillägnande.

Att kristendomen å sin sida kan lämna någon insats af värde i denna bildningsprocess, torde förefalla tvifvelaktigt endast för en mera ytlig iakttagare af människolifvet. Och endast för den, som tillika rakt intet vet om en kristendomens etiska syftning, som aldrig stått hänförd inför den utsikt, Jesus öppnat mot en uteslutande på den inbördes kärlekens grund hvilande förbindelse människor emellan, sådan denna genom tiderna förverkligar sig i Guds rike. Den närmaste anknytningspunkten för hvad kristendomen har att gifva måste under alla omständigheter sökas i det ideala, som ungdomens sträfvan alltid gömmer. Detta drages fram, det kommer till sin fulla rätt, det blir segrande först genom förbindelse med ett starkt lif i Gud. Ett sådant idealt inslag skymtar fram redan bakom de konkreta uppgifter, hvilka den första typens ungdomsföreningar ställt sig. Och redan här förstås det endast då rätt, när det fattas som ett moment i det af Kristus tecknade mänsklighetsmålet. Vid tillämpningen häraf undantager jag icke de ungdomsföreningar, hvilka satt samhällets omdaning på sitt program. Hur mycken idealitet ligger icke just i denna ungdomssträfvan! En stark solidaritetskänsla, icke blott med kraf på andras anslutning utan med egen hänfivenhet åt det gemensamma, tro på framtiden och personliga offer för släkten, som ännu ej sett dagen! Och hur måste icke det, att man verkligen vill någonting och arbetar för lösandet af en stor mänsklighetsuppgift, återverka stärkande

på karaktären! Här finnes en sjudande kraft, jag vill icke säga, att tämja men att göra fruktbringande för ännu högre belägna mål, som förmå att i sig upptaga och bevara de lägre. Låt vara att de socialistiska ungdomsklubbarna tills vidare skola förhålla sig så godt som fullständigt afvisande. Inom de socialdemokratiska ungdomsföreningarna skulle under alla omständigheter mycket kunna uträttas genom ärliga försök till förståelse och därigenom, att man vid framförandet af kristna tankar underkastade sig de rådande formerna, som kräfva förhandling genom fritt meningsutbyte. Man skulle helt visst lyckas vinna icke så få för tanken, att vi ha *en* uppgift, som öfvergår hvarje annan i vikt, den nämligen att utbilda vår egen personlighet, och att vi för personlivets kraft och harmoni äfven måste odla de religiösa anlagen hos oss. — Mer oförbehållsamt erkännes i allmänhet, att där inom ungdomsföreningar med nykterhet till syfte finnas ideella element, från hvilka förbindelselinier kunna dragas fram emot det kristna lifsmålet. Allra helst som en del af dessa från första början blifvit fotade på religiös grund. Att de allesamman fattat sitt syfte sedligt, framgår ju med önskvärd tydlighet af den benägenhet, detta syfte visar att för dem flyta tillsammans med sedligheten som sådan. Hvad vår tids nykterhet öfverhufvud och därför äfven ungdomens nykterhetssträfvan kunde behöfva, vore, att den begagnade sig af de djupare religiösa motiv, som åstadkomma en förnyelse inifrån. Ty först en sådan förnyelse inifrån betyder full moralisk kraft att bära försakelsen utan att behöfva tillgripa några som helst surrogat. — Vid den religiösa typen af ungdomsföreningar synes allt på förhand hafva lagts till rätta för en kristlig religiös påverkan. Dess egendomlighet bestod ju däri, att den från början erbjöd kristendomen en anknytningspunkt — om än af utvärtes natur. Olika religiösa samfund hade med andra ord i dessa ungdomsföreningar skapat sig fasta former för kristlig ungdomsvård. Och konkurrensen bidrager i sin mån att lemna det bästa möjliga resultat. — Slutligen lider

icke heller något tvifvel, att den tredje typen, den fristående kulturella ungdomsrörelsen, både skall kunna erbjuda ett ideellt underlag för verkligt kristliga intryck och sedan tillgodogöra sig desamma. Kristendomen möter här samma ideella underlag som hos den enskilda människan eller den särskilda tidsåldern. Men icke blott detta. Det är ju fråga om en ungdom, som genom sammanslutning framför allt velat befrämja sin utveckling i sedligt hänseende. I samma mån därför som folkskolan förstått sin uppgift att vårda och utbilda barnets sedliga renhet och den hos detsamma nedlagda oändliga vördnaden, och i samma mån kyrkans präster samvetsgrant utfört sitt arbete i konfirmandskolan, i samma mån skall inom dessa ungdomsorganisationer ett verkligt starkt behof af sedligt religiösa tankar göra sig gällande. Allt detta ställer sig så själfklart för den, som är öfvertygad om, att religionen äger sitt djupa fäste i vår natur, och tillika i kristendomen funnit icke en lifvets lyxartikel utan ett nödvändigt medel — det nämligen att förhjälpa oss fram till vår sant mänskliga fullkomlighet.

Äger kristendomen alltså, såsom vi nu sökt visa, något att sätta in i vår för framtiden så löftesrika ungdomsrörelse, så söker den helt naturligt äfven efter tillfälle att få göra det. Dess naturliga organ är därvid kyrkan. Vi finna nu också, att kyrkan inrättat sig på en systematisk församlingsvård i syfte att föra kristendomen ut i lifvets olika förhållanden. Frågan blir här till att börja med den, om alla de tre typerna för ungdomsföreningar ägna sig lika bra att afgifva den form, genom hvilken församlingsvården kan nå sitt ändamål bland det uppväxande släktet, att nämligen föra detsamma fram till en medveten ställning i Guds rike. Det synes mig då ligga i sakens egen natur, att ungdomsföreningar af första typen i detta hänseende böra anses betydligt underlägsna de öfriga. Visserligen behöfva de icke med nödvändighet hemfalla åt en sådan de särskilda uppgifternas egoism, som för dem eljest ligger synnerligen nära. Men de äro och blifva

dock behäftade med en ensidighet i sträfvanden, som här, hvarest det gäller att finna en form för personlivets allsidiga och framför allt andliga utveckling, måste betraktas som svaghet. När man alltså uppställer för sig frågan: hvilken typ af ungdomsföreningar erbjuder åt vår kyrkliga församlingsvård den bästa formen? så måste valet stå mellan andra och tredje typen, eller närmare, mellan de kyrkliga ungdomskretsarna och de kulturella ungdomsföreningarna. Dessa måste båda två vara synnerligen användbara. Det kan alltså endast gälla en gradåtskillnad. Men den rivalitet, som här och hvar i bygderna uppkommit mellan dessa sammanslutningar och förstorat de olika sidornas såväl företräden som brister, har fört med sig, att ett eljest tämligen onödigt antingen — eller satts på dagordningen. Det torde därför icke vara ur vägen att än ytterligare göra sig reda för de bådas egendomliga natur och brukbarhet i den etiskt-religiösa uppfostrans tjänst.

I ena som i andra fallet har man naturligtvis låtit sin normalstadgas bestämmelser bli afgörande för arbetsordningen, sådan denna sedan utförts i enskildheter. Öfver de kyrkliga ungdomskretsarna sväfvat sålunda från första början ett »du bör», du bör vara kristen till åskådning och vandel, som riktar sig till hvarje enskild medlem och gäller det helas bedrifvande. Öfver de kulturella ungdomsföreningarna sväfvat intet »du skall» — men framför dem ligger utstakadt ett mål för sträfvan. De förra ha därmed kommit att bära en heteronom, för att ej säga, teonom grundprägel, de senare en öfvervägande autonom. De förhålla sig som uppfostran till själfuppfostran. I den förra sammanslutningen är det andliga målsmän, som från början till slut träffat anstalter för ungdomen. I den senare är det ungdomen själf, som i regel både tar initiativet och sedan bär upp verksamheten. Detta de ungas eget målmedvetna framträngande tar sig kanske aldrig ett mer påfallande uttryck, än när de bygga sitt eget ungdomshus. — Ser jag ej alltför mycket fel, skulle man

sedan i anslutning till den olika grundkaraktär, jag angifvit, kunna påvisa tvenne ytterligare differenspunkter: i ena fallet står kristendomen i normalstadgan. I det andra har man inskränkt sig till att lämna utrymme för den i arbetsordningen. I ena fallet synes man icke hafva kommit till någon säker uppfattning om nöjets berättigande. I det andra anses det höra ungdomen till.

Till det sagda vill jag genast foga en anmärkning. I verkliga lifvet kan det ofta ställa sig till synes fullkomligt lika inom de båda ungdomsorganisationerna. Framför allt beträffande förhållandet till kristendomen. Den grundsats, som tillämpats åtminstone vid affattandet af Skånska ungdomsförbundets stadgar, har varit den, att dessa skulle erhålla en så tånjbar form, att man sedan inom de enskilda lokalföreningarna skulle beträffande den religiösa frågan känna sig ha fria händer och låta ungdomens andliga ställning bli afgörande. Så finner man där föreningar, hvilkas sammankomster begynnas och sluta med bön samt i öfrigt förlöpa med väl så religiöst program som ett kyrkligt ungdomsmöte. Andra däremot ha endast lämnat tillfällig plats för religiösa förhandlingar vid sina sammanträden. Men, märk väl! den principiella skillnaden står under allt detta kvar. Ty man inrycker här ingenstädes i stadgarna någon förpliktelse på kristendomen utan tillförsäkrar denna endast en fast plats vid sammanträdena. Och detta genom ungdomens själflagstiftning. Men äfven annat kan te sig mycket lika på utkastet till arbetsordning för de två organisationerna. Man hör föreläsningar, man har uppläsningar och diskuterar, man öfvar sig i sång och idrott, man samlas till stora ungdomsmöten, man har såväl i hvardagslag som vid dessa högtidliga tillfällen låtit lek och idrott komma med. Den enda åtskillnad, man härvidlag skulle kunna tala om, vore, att den kyrkliga ungdomsorganisationen ännu äger dessa uppgifter åtminstone mångenstädes endast på papperet, under det att den kulturella ungdomsrörelsen länge varit i färd med att utlägga sitt pro-

gram än vidare och sålunda försökt sig på att inrätta studiekretsar samt att afhålla hembygdskurser i samband med de stora sommarmötena. Men denna olikhet skulle ju kunna bero på, att denna sistnämnda rörelse såsom den äldre vunnit ett naturligt försprång framom den förra, så nyss startade.

Hvilken af dessa ungdomssammanslutningar skall då såsom form för den kyrkliga ungdomsvården ha företrädet, till en början rent ideellt sedt? Det synes, som skulle man utan betänkande kunna tillerkänna företrädet åt de kyrkliga ungdomskretsarna. Ha icke dessa reserverat första platsen på sitt program åt kristendomen? Denna kommer ju därmed att ifrån första stund intaga en ställning, som sedan skänker den rätta kristliga prägeln åt all föreningens verksamhet. Men huru? Om vi icke desto mindre måste föredraga de fristående ungdomsföreningarna? — Utgångspunkterna för bedömandet måste under alla omständigheter blifva tvenne. Den första är: vi hafva i dessa nu i fråga varande ungdomsförbund ej att göra med barn utan med vuxen ungdom, med unga män och unga kvinnor, hvilka stå i begrepp att gå ut och taga lifvet i besittning på eget ansvar. Den andra afgörande punkten är: kristendomens förhållande till det naturligt mänskliga. Ty det är klart, den sammanslutning, som bäst förstår att ge full rättvisa såväl åt det naturliga som åt det väsentligt kristliga, måste betraktas som den ideellt öfverlägsna. Kristendom och natur, sann, oförfalskad natur — det kan icke för ofta upprepas, att de två höra ihop. Kristendomen vill vara det naturligas förklaring, dess upplyftande på ett högre plan. Hur ställer sig då kristendomen till det mognande ungdomslifvet? Kristendomen är icke och begär icke att få vara sol och regn plus ett skyddande orangeri för de växande människoplantorna. Utan den nöjer sig med att vara solen och regnet, mot hvilka plantan sträcker sig, får energi och friskhet. Eller, för att tala utan bild, kristendomen vill ut i världslifvet och blifva världslifvets innersta andliga kraft. Den vill helst inga särskilda anstalter för att fabricera

kristna, inga räddningshem åt andra än sjuka och under abnormala förhållanden trängda kristna. — Det synes mig därför redan i allmänhet mindre lyckligt att gå så till väga, som den allmänna svenska prästföreningen ändock i det stora hela gjort. Man har med utgångspunkt i den kyrkliga organisationen börjat med formerna, utarbetat dem i detalj, för att sedan söka efter något att fylla dem med. Så kommer man till en konstprodukt — om man för öfrigt någonsin får lif i dessa korrekt utarbetade former. Nej, lifvet först som i våra fristående ungdomsföreningar! Och sedan låta lifvet själf skapa sig former. På det viset kommer man visserligen icke till någon strängt kyrklig reglementering. Men till ersättning vinner ungdomen personliga organ, som framgått ur dess egen midt, och former, inom hvilka dess naturliga inre växt oförhindradt kan utveckla sig. — Men förhåller sig kristendomen på sätt som nämndt till det naturligt mänskliga, att den icke vill härska genom reglemente utan såsom den kraft, i hvilken lifvet lefves, så kan det sättas i fråga, huruvida ett åläggande för de unga beträffande religiösa ting öfver hufvud bör förekomma, och huruvida bestämmelser om religiösa akters förekomst vid ordinarie sammanträden böra intagas i normalstadgan och icke snarare sparas för den arbetsordning, hvarje lokalförening för sig uppgör. Med utgångspunkt i samma uppfattning om kristendomens förhållande till det naturligt mänskliga kan likaledes ifrågasättas, huruvida ett undanträngande af alla nöjeselement från ungdomens föreningslif skall anses berättigadt. En ungdom utan lifsglädje, utan nöjesbehof är helt enkelt ingen rätt ungdom. Fordran bör blott vara den, att nöjet, som bjudes, är rent och rikt på innehåll. — Icke kan man nu vilja påstå, att den kyrkliga församlingsvärden i föreningar, som byggts på dessa principer, skulle komma att arbeta under ogynnsammare villkor, än den eljest är van. Hvarken de enskilda människor, som den uppsöker, eller de skilda lefnadsyrkena eller de många hemmen ha på sitt program någon särskild kyrklig paragraf, till

hvilken den kan hålla sig. Utan de måste tagas i sin rena naturlighet.

Men icke blott i och för sig, äfven om vi bedöma saken ur etisk synpunkt, skola vi nödgas tillerkänna de fristående ungdomsföreningarna företrädet. De erbjuda bättre förutsättningar för en verkligt etisk utveckling. Och de lämna större utrymme för ett etiskt tillägnande af kristendomen. — Jag har trott mig kunna känneteckna de kyrkliga ungdomskretsarna såsom i viss mån ställda in under främmande lag. De ha ju, såsom nyligen upprepats från ledande håll, blifvit bildade i »nära anslutning till våra fäderneärfda kyrkliga ordningar». Man tycker sig nästan märka en viss sträfvan att här bibehålla ungdomen under pastors förmynderskap. Men hur vill man förlika detta med en sund utveckling af den sedlighet, som Jesus förkunnade, och som låter sig sammanfatta i den enkla satsen: den fulla hängifvenheten åt Gud i sedlig själfständighet? Hvad det däremot för den kulturella ungdomsrörelsen framför allt kommer an på, är, »att ungdomen kan intresseras så, att den vill arbeta själf, och att den släppes fram att bära ansvar, emedan intet är så fostrande som ansvars känslan». En fostran alltså till det, som utgör den allmänna sedlighetens egentliga väsen! — Nå, hvar finnas sedan de största förutsättningarna för, att kristendomen med dess innehåll skall bli etiskt tillägnad? Säkert icke där, hvarest kristendomen förekommer i form af ett stadgande, till hvilket de enskilda förplikta sig. Ty gudsförhållandet får ej påtvingas någon. Då kommer Gud ju icke att få härska öfver dennes innersta jag. Kristendomen måste tillägnas i full frihet eller också alls icke. Något af det mest glädjande i tiden är den utveckling, sinnet för personlig sanning tagit. Särskildt ungdomen, där den är, som den bör vara, har fått sanningskärlek till en af sina mest utmärkande egenskaper. Den är därför icke rädd för något så mycket, som för att känna sig vara föremål för andlig bearbetning, vara missionsobjekt. Sådana tendenser bör kyrkan med sin ungdomsuppfostran

ytterligare befrämja och icke motverka. Man skulle likväi mycket misstaga sig, om man icke äfven räknade med andra faktorer. Mer än en ungdom skulle säkerligen af begär att få vara med i en förening falla för frestelsen att taga det lättvindigt med den stadgade trosbekännelsen, som det i alla fall är, och sedan gå omkring med ett kränkt samvete. Och så skulle under en sådan utvärtes stadga nu som alltid frodas oärlighet, hyckleri, falsk gudstjänst eller åtminstone osjälfständig kristendom. Å ena sidan alltså faran att uppfostra till en religion, som man blott bär på sig, ofta kanske under mycken inre osäkerhet, emedan man i ett svagt ögonblick anslutit sig till ett program, med hvilket man ej i sitt inre var ense. Å andra sidan en religion, som man, om man annars vunnit den, vunnit på öfvertygelsens väg, kanske kämpat sig till, och därför känner som sin, bär med ansvar.

Allt detta står nu också i närmaste öfverensstämmelse med reformationens grundåskådning. Luther såg så klart: gudsriket sammanföll ej med någon som helst yttre institution, och hvad denna med sina ordningar förmådde ompänna. Guds rike var en inre andlig makt, tron i människornas hjärtan. Men därför kunde detta Guds rike förverkligas öfverallt, midt i det världsliga kulturarbetet lika väl som inom en omedelbart kyrklig verksamhet. Gud uppenbarar sig för oss människor midt i den verkliga världen och i det som där sker. — Och denna nya syn på saken tillämpade reformationen konsekvent både på den enskildes lif och samfundslifvet. Man skulle kunna tycka, att det hade varit tryggare och från kristlig synpunkt fördelaktigare, om vetenskap, konst och rättsväsen fortfarande bibehållits under kyrkans förmynderskap såsom omedelbart kyrkliga funktioner. Men reformationen frigaf dessa lifsområden till själfständig utveckling och såg sin uppgift vara att på inre väg göra sitt inflytande på dem gällande. Och det var ej kapitulation, detta, inför en öfvermäktig tidsströmning. Utan det skedde, emedan Gud ju var i det verkliga. För samtidens kyrkomän syntes det tryg-

gare att binda det världsliga kallelsearbetet vid kyrkan genom att liksom till godtgörelse för dess världslighet kräva allmosor för fromma ändamål. Men reformationen frigaf det: genom att utföras i ett troende sinnelag blir äfven den mest världsliga syssla en gudstjänst, så god som någon. Skenbart hade det äfven varit tryggaende att bibehålla kyrkans förmynderskap genom kloster och biktstol öfver de enskilda personligheterna och deras uppfostran. Men förmynderskap bildar inga karaktärer. Och reformationen ville förhjälpa de enskilda till en kristen människas frihet. Hvadan då i vår kyrka denna djupt rotade misstro mot allt, som icke bär kyrklig hallstämpel? Ha icke reformationens män fått lida sig fria från medeltids-sa sen: Gud är icke i världen och världen är icke i Gud, på ett sätt, som borde vara afgörande äfven för vår ställning? Alltså, hvarför detta gängse misstroende mot allt världsligt, som skulle det i grund och botten vara okristligt? Och hvarför detta misstroende mot allt hvad lekmän heter, som skulle de endast vilja det världsliga och därmed det okristliga? Hvad har blifvit utaf den forn-lutherska tilliten till lekmanaförsamlingen? Skall kyrkan följaktligen i föreliggande fall handla i enlighet med reformationens ande, så begär hon icke, att få hålla redan konfirmerad ungdom i omyndighetstillstånd under yttre stadgar, utan hon ser med glädje sådan ungdom själfständigt organisera sig för ideella ändamål och litar på, att kristendomen som en andlig makt skall förmå att göra sig gällande. Endast där den moderna kulturen som i våra storstäder framkallat onaturligt skärpta motsatser, kan det vara i sin ordning att samla unga män och kvinnor under demonstrativt hissad kristen flagga.

Men slutligen tillkommer det oss äfven att fråga, hvilken-dera af de två typerna för ungdomsföreningar i rent praktiskt hänseende bör tillerkännas företrädet, de kyrkliga ungdomskretsarna eller de fristående, kulturella ungdomsföreningarna. Äfven i detta fall synes mig utslaget böra gå till förmån för de sist nämnda. Redan den omständigheten, att dessa

ungdomssammanslutningar i regel äro de äldsta på platsen, talar, vill det tyckas, för dem. De ha kommit till oss utifrån. Och det är endast en tidsfråga, när de som ett nät skola ha omspunnit hela vårt land. Men där ligger ju alltid en stor besparing af kraft i att kunna ansluta sig till något redan för handen varande. Men framför allt, de kulturella ungdomsföreningarna stå på den bredare basen. Fosterländskheten utgör alltid en bredare bas än kyrkligheten. Men därmed äro förutsättningarna gifna för, att en större del af vårt lands ungdom skall kunna komma in under kyrklig vård än med de kyrkliga föreningarna — och därtill just sådana element, som bäst behöfva handledning för sin utveckling. Härvid fäster jag synnerlig vikt. Ty enligt min uppfattning vill kyrkan icke endast i teorien folkuppfostran. Dess uppgift är icke den att blott konservera, utan att eröfra nytt land. — Hvem undrar på, att kyrkans män så bestämdt ställa fordran på folkets uppfostran till kristen tro! Men därutaf följer ingalunda, att man skall uppställa anslutning till kristendomen såsom ett villkor för medlemskap i en ungdomsförening, dit man borde önska få så många som möjligt för att kunna uppfostra dem till kristen tro. — Jag har hört nitiska präster på det bestämdaste uppträda emot förslaget, att man från kyrkans sida för bedrifvande af ungdomsvård borde begagna sig af den kulturella ungdomsrörelsen. De ha förklarar, att de under inga villkor skulle vilja uppgifva något af sin så maktpåliggande, rent kristliga verksamhet för att deltaga i dessa föreningars kultursträfvanden. Men detta är ju rena missförståndet. Ty prästens uppgift skulle väl ändå alltid i hufvudsak blifva att rent religiöst bära företaget. Och så innebär det nog därejämte ett underskattande af det rent kulturella. Det måste väl betyda något äfven för pastoralvården, ifall man hjälper ungdomen till att utbyta rårare nöjen mot ädlare, till att få en ideellare blick på lifvet! Hvad är i själfva verket en sådan där kulturell ungdomsförening ute på landsbygden? Mig synes, man har i den för-

samlingen själf liksom i föryngrad upplaga, sådan denna skall te sig i framtiden, med samma brokiga mångfald af tankar och intressen och sträfvanden. Borde man då icke kunna vänta sig, att pastor gärna skulle vilja ställa in sin predikstol i denna sin *egen* församling? Men allt det rent kulturella arbetet då? Hvarför skall vår kyrkas präster alltid gå så ensamma, när de företaga sig något? Hvarför icke till detta arbete använda alla de krafter, som gärna ställa sig till förfogande? Som kanske redan förut haft det om händer. Här ligga särskildt uppgifter färdiga för studenter, som nog kunde ha mer än en anledning att inskrifva sig i hembygdens ungdomsföreningar. De hade där så mycket att ge. — Men ännu en annan förevändning hör man från sådant kyrkligt håll, där man dragit sig ifrån allt samarbete med den kulturella ungdomsrörelsen. Man blir såsom prästman afvisad. Detta kan ej vara sant. Det äger åtminstone icke sin tillämpning på de skånska förhållandena. Där har prästen öfverallt, där han visat förståelse för saken, blifvit mottagen och fått tillfälle att inverka. Men varsamt till verks! Det är unga personlif, som äro stadda i utveckling och hålla på att knyta sig. Och den akten vill försiggå i frihet och sanning. Följaktligen, intet andligt förmyndarskap! Men vill du nöja dig med den blygsamma rollen att vara en faderlig ledare och rådgifvare, så kan du tryggt förlita dig på, att de unga fortfarande förnimma allvarsrösten i sitt samvete. Du skall i samvetet finna en öppen dörr, genom hvilken äfven religionen skall blifva insläppt, ja, utanför hvilken du ofta nog skall finna inristadt ett välkomnande »salve»!

Det kan icke hjälpas. All teori är hård. Den låter oss i detta fall se den spänning, hvilken här och hvar råder mellan den kyrkliga och den kulturella ungdomsrörelsen, som en kamp mellan ett föräldradt patriarkaliskt system och den moderna personlighetsprincipen. Och därvid drar den ej i betänkande att fastslå den senares öfverlägsenhet icke blott för den enskilde utan äfven för samfundet. Ju

fler enskilda uppfostrade till ansvarskänsla, ju fler människoheter alltså aktualiserade, desto rikare och starkare samhället!

Men verkliga lifvet är i ej så oväsentlig grad i stånd att förta denna teoriens hårdhet. I verkligheten bli gränserna flytande. Och företeelserna på den ena och den andra sidan gränslinien komma till sist att möta hvarandra. I verkliga lifvet får man räkna med de faktiska förhållandena. Där är det ofta så, att ingen annan än prästen finns på en plats, som vill offra sig för en sådan sak. Och hvem vill då förebrå honom, att han skapar en kyrklig ungdomskrets? Han måste ju själf vara beredd på att bära den. Och att därvid kristendomen ligger honom närmast om hjärtat, är väl intet fel. Icke heller torde någon klandra, att han söker det stöd, man kan ha uti ett stadgande för att gå i land med den uppgift han ställt sig. Ty det kräfver obestriddigen vida större andlig kraft att religiöst behärska en ungdomsförening på allmän kulturell grundval. Men det bör man kunna tillförsä sig, att, där i en bygd endast finns en kulturell ungdomsförening, prästen må vara så fördomsfri, att han deltagar i arbetet. Och likaså, att, där endast finnes en kyrklig ungdomskrets, de kulturellt intresserade visa sig benägna att ställa sina krafter till förfogande.

Bäst förstår man den kyrkliga och den kulturella ungdomsrörelsen som utslag af kända, berättigade sträfvanen i tiden. Å ena sidan har man länge från kyrkligt håll haft en stark känsla af den gällande konfirmationsordningens bristfällighet. Man har för att afhjälpa behovet af religiös fostran sökt på bestämda tider samla föregående års konfirmanter omkring sig. Men under allt detta har man kraftigt betonat önskvärdheten af en fram emot myndig ålder fortgående ordnad kristendomsundervisning antingen i samband med ett omlagdt skolväsen eller på annan grund. Det är här, som de kyrkliga ungdomskretsarna trädt in för att tills vidare fylla en lucka. Å andra sidan har man från

folkskolans håll, i den allmänna medborgerliga bildningens intresse, behandlat frågan om fortsättningsskola. Man har fäst uppmärksamheten på de ödesdigra följder, som redan framträdt, och som måste framträda, så länge ingen brygga ännu blifvit slagen öfver den tidsperiod i ungdomens lif, som infaller mellan folkskolans afslutning och fälthögskolan. Isynnerhet som just under denna tid de unga dels lämna hemmet med dess hägn och vård och träda ut i lifvet, dels ock inträda i ett psykiskt utvecklingsstadium, hvarunder de gärna bli pietetslösa mot nedärfda former i stat och kyrka. Men man har hittills stannat inför svårigheterna. I större samhällen kunde väl en fortsatt undervisning anordnas i form af aftonskolor. Men ute på landsbygden? Skulle den där koncentreras på vissa mera lediga tider på året? Eller med anslutning till folkhögskolan? Under allt detta har den kulturella ungdomsrörelsen brutit sig fram, till vittnesbörd om, att det är från folksjälen själf, krafvet på mer bildning utgår. Det är samtidigt en lösning af frågan på frivillighetens väg — tills vidare. Om det sista och afslutande skall blifva en starkare utveckling af folkhögskolan eller en obligatorisk fortsättningsskola — därom kan endast framtiden döma.

Så förstå vi dessa båda ungdomsrörelser såsom hvar för sig ett försök att tills vidare från olika sidor afhjälpa en rådande bildningsnöd. De hafva hvar och en sitt alldeles bestämda syfte. Men däraf synes mig följa, att de alldeles icke utesluta hvarandra utan båda ha full existensrätt. De kyrkliga ungdomskretsarna äga sitt berättigande i att utgöra samlingspunkter för konfirmanderna. De upptaga sålunda i regel de tidigare åldersklasserna och kunna på grund häraf ännu med en viss rätt bibehålla sin mer patriarkaliska ordning. De kulturella ungdomsföreningarna däremot upptaga mer framskriden ungdom och vilja under friare former taga vid, där folkskolan slöt, utnyttjande i henne tillägnade formella färdigheter med bibehållande af folkuppfostrans

ena yttersta mål: den sedliga karaktärens utbildning. När den falska rivaliteten omsider hunnit lägga sig, torde det komma att visa sig, att dessa båda föreningstyper icke blott få mycket väl rum vid hvarandras sida utan äfven skola kunna fördelaktigt inverka på hvarandra.

Men jag stannar icke vid detta. Vårt Sverige är stort nog att rymma alla de olika typerna af ungdomsföreningar. Det har ungdom nog för dem alla. Och det har hägn att erbjuda för alla dessa olikartade sträfvanden, endast de själfva vilja ställa sig in på fosterländsk mark. Kanske skall så den tid komma, när de skola ha lärt sig att bättre gå tillsamman. Då det blir allvar af en ungdomssamling.

I den gamla skånska göingabygden hölls förliden sommar ett stort skånskt hembygds- och ungdomsmöte. Till det-samma hade på inbjudan infunnit sig äfven medlemmar af kristliga föreningar, nykterhetsföreningar, ja, till och med af socialdemokratiska och socialistiska ungdomsföreningar. Och såväl nykterhetstankar som socialistiska reformtankar om genomförandet af ett samhälle för alla fingo därvid göra sig hörda. Men under allt detta var det de nordskånska kristliga och kulturella ungdomsförbunden, som afgjorde den härskande grundstämningen, hvilken blef starkt fosterländsk och religiös. — Skulle det under sådana förhållanden vara så orimligt att tro på möjligheten af ett stundande samgående, närmast vid de stora sommarmötena? Och på att ett sådant samgående skulle lända alla parter till fromma? När sommaren begynner kläda och smycka de svenska skogarna och solen kallar all Sveriges ungdom till högmässa i Herrens stora hus, hvad skulle då hindra, att ungdomen strömmade dit ifrån de olika förenings-hemmen och intog sina platser sida vid sida. De kulturella ungdomsförbunden skulle därvid få betydelsen att företräda det stora svenska kyrkofolket, hvilket fosterländskhet ej gärna är utan gudsfruktan, och hvilket gudsfruktan trots allt är strängt fosterländsk. De socialistiska föreningarnas betydelse åter skulle

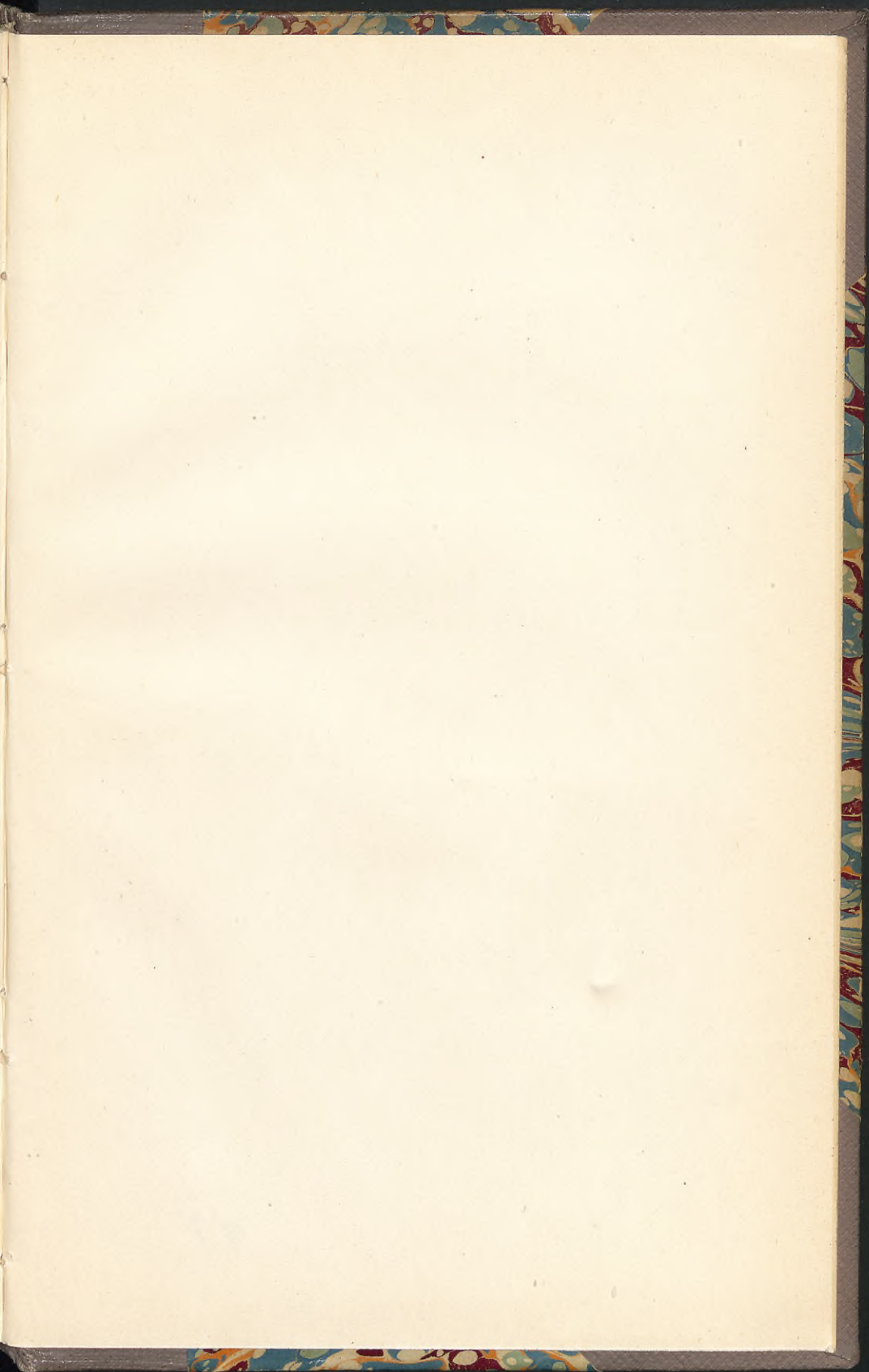

blifva att ge uttryck åt ungdomens djärfva framtidstankar. Och nykterhetsfolket skulle minna ungdomen om nödvändigheten af själfbehärskning och personliga offer, om den ville vinna framtiden. Den kristliga och kyrkliga ungdomsorganisationen ändtligen hade sin naturliga uppgift som det prästerliga folket, som skulle garantera, att allvarstankarna ej utträngdes från ungdomens fest, skulle ge ord åt vissheten, att vi svenske också hafva en Gud. Så skulle man kunna vänta sig, att genom de olikartade uppgifterna klarare framskymtade den ena stora gemensamma uppgiften.

De kyrkliga ungdomsföreningarna kunde på detta sätt få en nog så viktig roll vid den svenska ungdomens själfuppföstran. Men bakom dem står kyrkan med sin ungdomsvård, som skall utföras ej blott under vissa högtidsstunder utan genom ihärdigt hvardagsarbete. Till denna vår svenska kyrka ställes i den närvarande tiden allvarsfrågan, om hon verkligen till den grad vill förneka sitt sammanhang med reformationen, att hon låter ungdomsrörelsens stora hufvudström flyta sig förbi. På henne och hennes tjänare kommer det i väsentlig mån att bero, huruvida vårt folks ungdom skall stanna på knä inför tidens små kulturgudar eller föras ända fram till lefvande Gud.

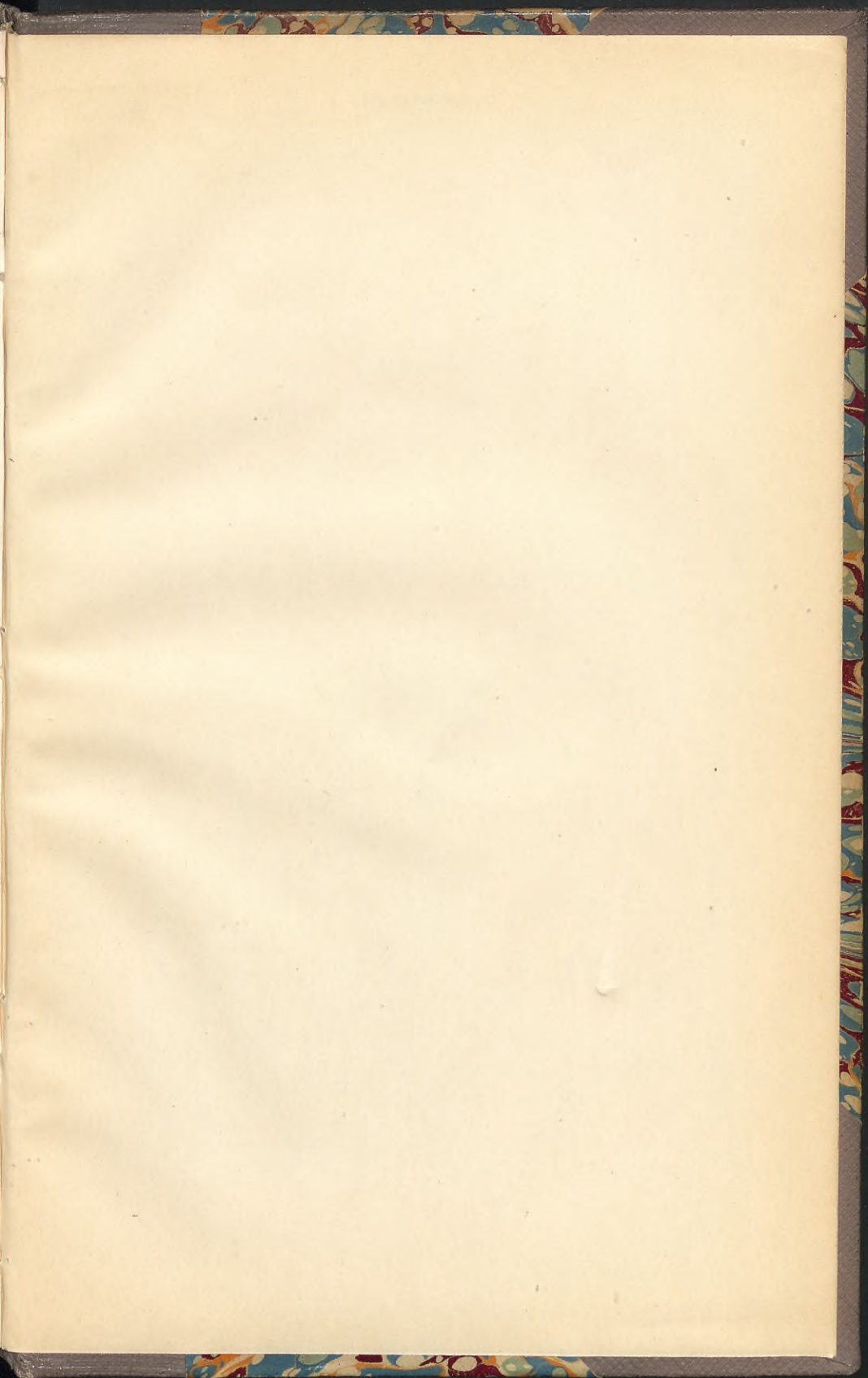

Sid 8 om kvinnan Anna Roos

14 Albin Holm

